

# NAPKELET

SZERKESZTI TORMAY CECILE



**TARTALOM:** TÖRÖK SÁNDOR: *Lovastisztek a Korona-nagykávéházban.* ~ FALU TAMÁS: *Vizesés.* (Vers.) ~ TAKÁTS GYULA: *A Balatonparton.* (Vers.) ~ NAGY BERTA: *A tolvaj.* ~ RÉZ GYULA: *Örülök, büszkélkedem.* (Vers.) ~ FÁBIÁN ISTVÁN: *Németek és franciák egymás tükrében.* ~ SZENTESI JÓZSEF: *A kegyelmes asszony.* ~ JAKOBI LÁNYI ERNŐ: *Vadrózsa.* (Vers.) ~ FALU TAMÁS: *A fák tavasszal sirnak.* (Vers.) ~ PRAHÁCS MARGIT: *A modern opera problémái.* ~ RÉZ GYULA: *Ó, vers.* (Vers.) ~ BÜKY GYÖRGY: *A fakir.* ~ SOMKUTI: *Örökélet magasából...* ~ **Elvek és művek:** *A »fiatal Magyarország« kora.* ~ *Faust.* ~ *San Michele.* ~ *Ezüstkert.* ~ *Aranyborjóművészet.* ~ *A bontakozó élet.* ~ *A parton ülők panasza.* ~ *Természetvédelem és természeti emlékek.* ~ *Nouvelle Revue de Hongrie.* ~ **Szemle:** *Színház.* ~ *Képzőművészet.* ~ *Zene.* ~ *Apró cikkek.*

1932. ÉV

JÚNIUS 1.

6. SZÁM.



X. ÉVFOLYAM

ÁRA 2.50 PENGŐ

A MAGYAR IRODALMI TÁRSASÁG KIADÁSA  
BUDAPEST

# NAPKELET

IRODALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

A Napkelet szerkesztője:

**TORMAY CECILE**

Helyettes szerkesztő:

**HARTMANN JÁNOS**

Megjelenik minden hó 1-én.

Előfizetési ár: Negyedévre 6.50 pengő. Tiszttviselőknék 4.50 pengő. Külföldre egész évre 32 pengő.

*A Napkelet szerkesztősége és kiadóhivatala:*

Budapest, VII. ker., Rózsa-utca 23. sz. ~ Telefon: József 314—20.

## TARTALOM:

|  | Lap |  | Lap |
|--|-----|--|-----|
| <i>Török Sándor</i> : Lovastisztek a Korona-nagy-kávéházban ... .. | 385 | <i>Szentesi József</i> : A kegyelmes asszony ...   | 403 |
| <i>Falu Tamás</i> : Vizesés. (Vers) ... ..                         | 393 | <i>Falu Tamás</i> : A fák tavasszal sírnak. (Vers) | 414 |
| <i>Takáts Gyula</i> : A Balatonparton. (Vers) ...                  | 393 | <i>Jakobi Lányi Ernő</i> : Vadrózsa. (Vers) ...    | 414 |
| <i>Nagy Berta</i> : A tolvaj ... ..                                | 394 | <i>Prahács Margit</i> : A modern opera problémái   | 415 |
| <i>Réz Gyula</i> : Örülök, büszkélkedem. (Vers)                    | 398 | <i>Réz Gyula</i> : Ó, vers. (Vers) ... ..          | 419 |
| <i>Fábián István</i> : Németek és franciák egymás tükrében ... ..  | 399 | <i>Büky György</i> : A fakír ... ..                | 420 |
|  |     | <i>Somkuti</i> : Öröklét magasából... (Vers) ...   | 429 |

## ELVEK ÉS MŰVEK:

|   |     |  |     |
|---|-----|--|-----|
| ss.: <i>Farkas Gyula</i> : A «fiatal Magyarország» kora ... ..                        | 430 | <i>B. C.</i> : <i>Dr. Marczell Mihály</i> : A bontakozó élet ... ..                        | 437 |
| <i>Juhász M.</i> : <i>Lenau</i> : Faust ... ..  | 431 | <i>J. M.</i> : <i>Székely László</i> : A parton ülők panasza ... ..                        | 437 |
| <i>Hamvas Béla</i> : <i>Munthe, Axel</i> : San Michele                                | 433 | <i>Horváth Károly</i> : <i>Kaán Károly</i> : Természetvédelem és természeti emlékek ... .. | 438 |
| <i>Juhász Géza</i> : <i>Nadányi Zoltán</i> : Ezüstkert                                | 433 | <i>F. I.</i> : <i>Nouvelle Revue de Hongrie</i> ... ..                                     | 439 |
| <i>Hamvas Béla</i> : ( <i>Sinclair, Upton</i> : Mammonart.) Aranyborjűművészet ... .. | 435 |  |     |

## SZEMLE:

|                      |     |                    |     |
|----------------------|-----|--------------------|-----|
| Színház ... ..       | 440 | Zene ... ..        | 448 |
| Képzőművészet ... .. | 446 | Apró cikkek ... .. | 451 |

## T. Olvasóinkhoz!

Tisztelettel kérjük azon t. Előfizetőinket, akik a megújítással hátralékban vannak, szíveskedjenek az esedékes előfizetési díjakat mielőbb kiegyenlíteni, hogy a további lapküldésben fennakadás ne legyen.

A NAPKELET kiadóhivatala.

## LOVASTISZTEK A KORONA-NAGYKÁVÉ- HÁZBAN.

**A**KORONA előtt szembetalálkoztak a főjegyzővel. Az asszonyok elől jöttek karonfogva és a kávéházból kiszűrődő muzsikára ingatták magukat, a két férfi mögöttük lépegetett. Belle ügyvéd botját végighúzogatta az aszfalt szélén, doktor Hamarják hátratett kézzel csendesken ballagott mellette és nagyjából mindnyájan elégedettek voltak a dolgok folyásával. A főjegyzőnek egy szál margaréta volt a gomblyukában — kezében lóbálta sárga keztyűjét és könnyű sűrű kalapját — s harsány jókedvvel köszönt rájuk.

— Csókolom a kedves kezeiket, nagyságos asszonyaim, szervusztok, szervusztok, szervusz Jani, szervusz András. Honnan, honnan ilyen későn?

— Moziból — mondta Belle ügyvédné kacérformán, féloldalt hajtva fejét és mosolygott egészen szándéktalanul — moziban voltunk.

— Á . . . — a férfiak is odaértek, kezelték — a Lélek rejtelmei? Gyönyörű, ragyogó! Mit tud ez a nő! Csodálatos!

És a két asszony nevetett, noha nem volt rá különösebb okuk, de valahogy olyan jól jődögéltek végig a Petőfi-utcán és a Kossuth-téren át, a moziban savanyúcsukrot ettek és oranzsádót ittak és a Híradóban látták a welszi herceget, amint fehér ruhában egy tip-top hadihajó fedélzetén álldogál, látták Sicc úrfi legújabb kalandjait a jegesmedvék birodalmában és végül a Lélek rejtelmeit, Greta Garbo, csodás! — csak persze az a gazember Kiricsánszki régi filmeket vesz, mire ideér, olyan halavány, hogy rettenetes és hiányzik is belőle. A korszón, Glück kirakátaban például az a kép, mikor küzd benne a szerelem és a kötelességtudás, az nincs is meg. De azért szép volt és most bemennek a kávéháza. Nevettek. Nevetésük frissen szaladt végig a nyílegyenes Petőfi-utcán a gömbákácok között, ki a Kossuth-térre, — ahol a rendőr meg is fordult, odébb a szálloda kapuja előtt négy-öt konflis állott, — a kocsisok a vaskorlátnak támaszkodva bóbiskoltak — s két taxi. A Zergeutca felől Samu bácsi, a kucséber, kacsázott át a söröző felé, a polgármesterék erkélyajtaja nyitva volt és a sötétben szólt a rádió, az öreg szokta hallgatni egy kicsit még az ágyban, messzebb vonat füttyült, a motoros indul Kutasnémeti felé, a városháza órája elütötte a negyedtizenegyet.

A főjegyző vidáman kezelt az urakkal.

— Lumpolás, mi? Hehehe, bankett a nagy kibékülésre? Így van ez, a végén mindig csak az ügyvéd jár jól. A felek bezzeg nem banketteznek.

— Bankett . . . — vonta meg a vállát Hamarják doktor óvatoskodva, mert nem kell a mai világban mindenkinek tudni, ha az ember egy kicsit könnyebben bírja magát, — á, megiszunk egy feketét, aztán takarodunk haza.

— Pezsgő nem lesz, hehehe? Na. Hát én megyek. Holnap erős nap lesz, tanácsülés.

— A gőzfürdő ügyét előveszitek?

— Minden bizonynal.

Hamarják doktor karonfogta.

— Csak arra kérlek, édes Imrém, nem mintha pártosságra akarnálak csábítani, de ne hagyd magad félrevezetni. Légy egy kicsit az Ornstein mellett. Nagyon becsületes zsidóember.

— Igyekezni fogok, öregem. Hát csókolom a kezeiket. Jó mulatást, szervusz, szervusz, szervusztok.

A főjegyző fürgén átvágott a tér felé és a két asszony összekuncozott, á, nem megy ez haza, tanácsülés, hogyne. A vak is láthatja, hogy fülíg szerelmes Holzer Lottikába, nna. Hogy hova tette a szemit! S a fejit! Egy ilyen állású ember. A multkor is holdvilágnál csónakáztak a Kerekes-tavon, Pinci, a Belle bojtárja látta őket. Hogy Pinci mit keres éjszakának idején a Kerekes-tó körül . . . arról is lehetne beszélni. Az a perszóna pedig festi a haját, akárki mit mondjon, az nem természetes szőke és nevettek, elégedettek voltak és mindenben nevettek.

Hamarják doktor felsandított Belle ügyvédre.

— Még beadtam neki Ornsteint, — s ravaszul mosolygott, — ez is jól jött, ej, néha minden úgy összevág.

Bent megállottak, kicsit tétován asztal után néztek, noha volt elég. Lehota, a kávé, mondta is kicsit bizalmaskodva, — mert ez városi bérlet volt s Belle doktor tevékenykedett tavaly ősszel az árlejtés körül, — tessék parancsolni, elég választék van, sajnos, tessenek talán oda a sarokasztalhoz.

A cigányok német mozi-slágert húztak és a kasszában kvárglit evett zöldhagymával Lehota kávé sógornője. Fellner tanár a kacska-kezü Baloggal sakkozott és Maitinszky gyógyszerész rendes társaságával alsózott, valami idegen vigécféle blokk-noteszébe jegyezgetett, női vendég nem volt rajtuk kívül. Leültek a sarokasztalhoz, amelyet Vili, a főpincér végigcsapkodott a szalvétájával. Vendéglőben szolgált eddig és nem tudta megszokni, hogy ez kávéház, itt nem csapkodják az asztalt szalvétával, Lehotának sok baja van vele, ki is dobta volna, de a kauciónak fele sem volt már meg, á, bajjal küzd az ember, amíg él és nehéz tartani a nivót.

— Tetszik parancsolni?

— Háát . . . na? — és az asszonyokra nézett Belle doktor. Fagy-

laltot akartak, csokoládést és vaniliást, habbal. De csokoládé nem volt már, csak vanília és citrom és hab is csak egyre van. Hát akkor hozzon egy szelet dobostortát, hozzon két vaniliát, egy citromot és külön azt a habot, majd elosztják, jó lesz.

Belle doktor végigfutotta a menülapot.

— Poharas sörük van?

— Poharas nincs. Csak a söntésben.

— Miért?

— A kávéházban nem szolgálhatunk fel kérem poharast. Tessék talán egy üveggel, porter.

— Barna?

— Az.

— Hát hozzon.

Hozták a tortát, a fagyaltot, a habot, a sört. És csendesen ültek, magukba engedve a hideg jóízeket, elereszkedve. A fatelep részvénytársaság dolgában megegyeztek, megbékéltek, hát ez rendben van, a fatelep sem fizetett rá, mert megkapja a köztérhasználati engedélyt és ők is jól jártak. S főként, csakhogy vége van. Buta dolog volt na. Hogy ők ketten ekkora nagy ügyben ellenlábások legyenek, tiszta nevetés. Na jó, hogy elmúlt, nem is kell beszélni róla. Az asszonyok közösen megették a dobost, a fagyaltot és a habot. A hab nem volt friss és nem elég édes, de hát nem lehet olyan, mint az otthoni, az biztos. Főzésről, gyerekről, piacról beszéltek aztán egy kicsit, majd Hamarják doktor azt mondta, hogy megrendeli a Révai Lexikon utolsó kötetét, hadd legyen együtt az egész és őszire megveszi az «összes Jókait», az a gyerekek, a Jóska él-hal a betűért, Istennek hála, hogy ebben a sportbolond világban még ilyen gyerek is akad. Belle ügyvéd átfutotta a helyi lapot és nevetett.

— Az a betyár Gradácsi kihagyta Kettingert a küldöttségéből.

— Hogy, hogy? Ja a plébános-küldöttség.

— Az. Itt leírja sorban, hogy kik voltak a plébánosnál a küldöttséggel és Kettingert kihagyja.

— Tán véletlenül.

— Á, ismerem én Gradácsit, itt valami van, itt valami nem stimmel.

S ezzel rendre elhallgattak. Egy kicsit el is álmosodtak, már ilyenkor aludni szoktak, kivált hétköznapon. Jól beültek a székekbe, elvetették magukat és hallgattak. De a hallgatásuk nem volt komikus, mert nem is akartak beszélni. Szerették és értették egymást és évek hosszú során át mindent megbeszéltek, ami szükséges volt s csak úgy fecsegni, minek.

Tizenegy óra felé Gradácsi szerkesztő nézett be a kávéházba — hogy ez sose tud idejében lefeküdni — s odajött az asztalukhoz. Már tudta az egyezséget a fatelep dologban és gratulált.

— Hallom, moziban voltak, nagyságos asszony — Gradácsi kedves ember volt, jóbeszélő és felvillanyozta a társaságot.

— Ó, hogy maga mindent tud!

— Kötelességem, nagyságos asszony, én vagyok a város szeme és füle.

— És a szája?

— Azt nem. Egyébként a főjegyző mondta.

— Hol találkozott vele?

— A Zerge-utcában — és kacsintott, mire mind nevettek, — hogy tetszett a film? Jó, úgy-e?

— Ó, gyönyörű. Hát ez csodás, amit Greta Garbo művel.

— Hogyne, tiszta művészet. A búcsú például a tengerparton ... gyönyörű.

— A lába rossz — mondta Belléné.

— Ezek az asszonyok csak tudnak valami rosszat mindenkire. — Az ura megcsóválta a fejét — nem hagynak ezek meg senkit egészben.

— Úgy tudom, most visszavonul egyelőre a filmtől. — Gradácsi feketét rendelt, csak úgy hang nélkül bólintva, hogy: a rendes, — szerelmes a partnerébe, Nils Asterbe, de az kiábrándult belőle.

— Ne mondja! És nem fog játszani többé?

— Egyelőre nem.

— Mondja, honnan tudja maga ezeket?

— Hát, Istenem, az ember érdeklődik úgy-e, hogy mi van a nagyvilágban.

Hamarják doktor mozdult.

— András, csinálnánk egy százast?

Belle az asszonyokra nézett.

— Nem bánnám.

— Édes szerkesztő úr, maga úgylát afféle éjszakai bagolyféle, ugyan maradjon egy kicsit az asszonyokkal, csinálnánk egy százast, jó?

— Ó, kérem, hogyne, nagyon szívesen, de éjjelre bent kell lennem a szerkesztőségben.

— Addig végzünk, ó, hogyne, éjjelre.

Az asszonyok kissé tiltakoztak.

— Á, hogyisne. Éjjelre. Hogy nem tudnak nyugton ülni kicsit, na. De a két férfi már szedelőzködött és a pincér felgyújtotta a lámpát a billiárdasztal felett.

Gradácsi szerkesztő nagy ujságokat tudott. Két hét múlva jön át a színház, Kutasnémetiről. De Helffy Eta már elvált a karmestertől, Zsögöd Pityu volt az oka az egésznek. A karmester ott is hagyta a társulatot és felment Pestre, most egy bárban zongorázik, kár érte, mert tehetséges fiú. A két asszony egészen megélénkült. Apróra hallani akarták a színház dolgait és Gradácsi bőven mesélte itt-ott kétértelműségekkel is tarkítva, hogy mi hogy történt Helffy Eta és a karmester között és kilátásba helyezte, hogy vasárnapra esetleg meg is írja, persze csak finoman, humorosan, ahogy ő szokta. Mellesleg a két asszony összenézett és Belléné azt mondta huncutul:

— Szeret maga minket, szerkesztő úr?

— Ó, drága nagyságos asszonyom, nem tudom igazán, hogy méltóztatik gondolni, én igazán a legmelegebb szimpátiával... úgy-e mindkettőjükre csak a legmelegebb szimpátiával...

— Na-na, maga nagyon hamis ember, szerkesztő úr, tudja — és idegesen játszott a gyufatartóval — tudja, a jövő héten lesz a gyermeknap és mi kapjuk a Városháza előtti urnát.

— Rendben van, nagyságos asszonyom. Meglesz.

— Egy pár sorban, úgy-e. De nem úgy, mint tavaly — s tréfásan megfenyegette, — hogy Kovácsék, meg mindenki előbb volt a névsorban, azért még most is haragszom magára.

— Ok nélkül, drága nagyságos asszonyom, higye el, ok nélkül. Az nyomdahiba volt, tisztára nyomdahiba.

— Na jó, akkor tudja mit, adjon egy cigarettát nekünk.

— Boldogan.

Az asszonyok cigarettára gyujtottak és a füstöt messze elfújták maguktól. Éjfélre járt. A vigéc fizetett és átment a szállodába. Fellner tanár és a kacsakezű Balog befejezték a partit és menni készültek, illetve mentek is már, csak még úgy meg-megállva vitatkoztak el a partin, ami határozottan érdekes volt.

Kint most autó állott meg. Egy perc mulva kissé hangosan belökték az ajtót. Felfigyeltek. Az ajtóban két huszártiszt, kicsit porosan, de csillogva — a szemükben valami hallatlan jókedv ragyogott — álltak és fesztelenül végigmustrálták a kávéházat.

Az egyik magas volt, borotvált, nagyon lesült, cigányosan erős-arcú s a szeme lehetetlenül kék és nevetős, a másik valamivel alacsonyabb, jóvágású, szőke, csepp bajuszt is viselt és — monoklit. Kardjait hanyagul a hónuk alatt fogták és mosolyogva néztek végig a Korona nagytermén. Lehota kávé, Vilivel szaladt eljűk, a cigányok vidám indulóra zendítettek, boldog vigyorgással, a kávé sógornője a kasszában eltakarította a vacsora maradványait, a konyhából bejött egy leány, összefonta mellén a kezét és úgy nézte őket.

Két huszártiszt állott a Korona ajtajában. Kardosan, monoklisan, mosolyogva. Egy kapitány, meg egy főhadnagy.

Lehota a nagytükör alá tessékelte őket. A tisztak leültek, úgy-látszott, kicsit kapatosak már. Vili csapkodott előttük a szalvétával, amin nevettek. A kapitány pezsgőt rendelt. Vili lelkendezve rohant a pezsgőért, reszketve töltött, s míg a tisztak lenyelték, úgy nézte őket, mint apa a gyermekeit. Lehota pattintott az ujjával és a cigányok most keringőbe fogtak.

Vili ismét töltött, de a tisztak még nem nyúltak hozzá. Úgy megültek a vöröshuzatos karosszéket. Szépen ültek. A kapitány keresztberakta lábát, — csizmájának finom szabása volt — hatalmas vállát a támlának vetette. A főhadnagy felhúzta egyik térdét és átfogta kezével asszonyosan és a keze vékony volt, de izmos, ideges kéz. Nagyon

szépen és elegánsan ültek. A kapitány elővette a cigarettatárcáját, kínálta a másikat és az tüzet adott. A füstön keresztül a főhadnagy nézett először az asztalukhoz és intett valamit a kapitánynak, kicsit most mind a ketten odanéztek, aztán vették a poharaikat és feléjük koccintottak.

A két asszony először elsáppadt. Belléné riadtan körülnézett, a másik követte a tekintetét és egyszerre pirosodtak el mind a ketten.

— És... mondja szerkesztő úr, — Hamarjárné áthajolt az asztalon — mondja csak... és erőset húzott a cigarettájából és köhögni kezdett.

Gradácsi dobolt az asztalon és hosszú ideges mesébe fogott a színházról általában és Áldory Blankáról, aki már öreg és tehetségtelen.

— Hogy egy nő nem érzi meg, mikor kell visszavonulnia, — mondta hadarva — a Csárdáskirályné után nem lett volna szabad többé színpadra lépnie. A Csárdáskirályné után... mert ugyebár...

A tiszték fesztelenül idebámultak. Nem is szemtelenül, egészen nyíltan és kedvesen idebólogattak, nem beszéltek, néha fogták a poharukat, koccintottak az asztal felé és mosolyogtak.

— A... a Csárdáskirályné — mormogta Gradácsi — a Csárdáskirályné... hát nekem most már mennem kell, sajnos, éjfélre benn kell lennem, majd szólok az ügyvéd uraknak, csókolom kezüket, a viszontlátásra. A billiárdasztalhoz ment és elköszönt, azok intettek, hogy jójó és játszottak tovább s Gradácsi elment. A tiszték rá se néztek.

Belléné a gyermeknapról beszélt sokat és zavarosan és cigarettája végét nem tette le a kezéből. Már elszívta, már régen kialudt, forgatta az ujjai között és látta, hogy a keze kissé érdes és pirosas s a keztyűje után nyúlt, felhúzta. Hamarjárné ügyvédné retiküljéből elővette a kistükrét — az orra kifényesedett, bepúderezte — és a szemöldökét végigsimította megnyálazott kisujjával.

— Igen, drágám — felelte apropos nélkül — igen, igen és már előre belesáppadt ismét, — de lassan odafordult a tiszték felé — a térdei egymáshoz verődtek.

Azok csak ültek, kedvesen és mosolyogva, megitták az első üveget és másodikat hoztak és nevetve koccintgattak, bólogatták feléjük. Háromnegyedegy óra tájban a kapitány az órájára pillantott, gyűrűjével kocogott a poharán, fizettek. Felálltak, a cigánynak kisbankót vetettek, meghúzkodták a blúzukat, könnyed haptákban odaköszöntek a két asszonynak nevetve és elmentek.

Az asszonyok elkapták a fejüket és Belléné azt mondta:

— Szemtelenek.

— Láttad? Láttad, mit műveltek? Mit szólsz, nahát mit szólsz?

Kicsit hallgattak aztán és csendben és feszülten komoly méregbe hajtották magukat. Tisztességesek és jók voltak, az apró szédülés elmúlt és most minden idegszálukkal felháborodtak.

— Hát mi ez? — mondta Hamarjárné. — Lebúj? Tisztességes asszony itt nem ülhet le anélkül, hogy ne inzultálnák? Mégis csak hallatlan!

— Na hiszen, ha én férfi lennék — és a billiárdasztal felé nézett, ahol éppen szedelőzködött a két férfi nagy jókedvvel és kedélyesen s számoltak a táblán. Odajöttek.

— Csakhogy! — mondta Belléné az urának epésen.

— Álmos vagy szívem?

— Na, maguktól aztán igazán... — noha nem szokta magázni. A férfi körülnézett. Belléné hallgatott, gőgösen és sértődötten.

— Mi az, — mondta Hamarják ügyvéd jólelkűn, — mi történt? — és a feleségére nézett.

— Semmi. Menjünk. Maguk csak billiárdozzanak. Szép kis élet. Vili jött közbe és pengőnyolcvanat számított a fagylaltért. Hamarják rámeredt.

— Rablás. Tiszta rablás. Hol tanulják ezt maguk?

— Hát kérem...

— Pengőnyolcvan! Az embernek megáll az esze.

Elindultak.

— Maguk csak billiárdozzanak — tört ki odakint hirtelen Hamarjárnéból — maguk csak billiárdozzanak és közben az emberrel úgy bánnak a szemük láttára, mint egy, mint egy...

Belléné megölelte.

— De jó vagy te, Sári, de jó vagy. Láttad? Láttad? — és a hangja szinte sírós lett.

A férje megállott és rátámaszkodott a botjára.

— Dehát mondjátok már meg, hogy mi az? Mi történt.

— Mi?! Az, hogy amíg maguk ott billiárdoznak, addig részeg emberek belekötnek a feleségükbe. Az történt. Integtetnek és koccintgatnak és kacsintgatnak és maguk ott billiárdoznak, hát mi ez? Lebúj? Hát lehet ezt?

— Ja? Azok a tiszték?

— Ja! Azok a tiszték! Igen!

— De fiacskám, hát mért nem szólt? És ez a Lehota! — jutott eszébe Hamarják ügyvédnek, míg elindultak a Petőfi-utcán át — ez a Lehota, ez tűri, hogy a kávéházában, na megállj! Elvégre a város első lokálja... Ahol pengőnyolcvanat el tudnak kérni egy vacak kis fagylaltért! Hát mit szólsz? Hiszen részegek voltak már, mikor bejöttek. Részeg embernek nem szabad alkoholt kiszolgáltatni. Nahát, majd én elintézem. Ez repülni fog a bérletből.

— Elintézi! Hö!

— Igenis, elintézem.

— Intézte volna el most!

Belle a házak falát csapkodta a botjával.

— Persze a két jomadar eltűnt. Biztosan kutasnémietiek. Jelzem,

meg lehet majd tudni, valahol a parancsnokságon, hogy kik voltak. Tisztek. Valahol biztosan be van írva.

— Beszéljenek, beszéljenek, beszéljenek — mondta hisztérikusan Hamarjárné, ami rosszul állott neki, mert nagy darab és nyugodt nő volt — beszélni igen és közben meg is verhetik az embert a szemeláttára.

— De édes fiam . . .

— Igen! A szemem sül ki . . . Gradácsi is látta. Na az is! Holnap az egész város tudni fogja, de nekem nincs uram, aki megvédjen az ilyen inzultusok ellen, nekem integethetnek, nekem koccinthatnak, nekem . . .

Belléné rámeredt.

— Neked?

— Na igen, nekem.

— De édes lelkem, engedj meg . . .

— Nem értelek.

— De szívem — és fölényesen, elnéző kis mosoly szaladt végig az arcán, — de édes szívem, hiszen háttal ültél!

— Én! Háttal ültem! Te ültél így . . . így, féloldalt . . . inkább háttal . . . én pont szemben ültem és még észre is vettem, mikor a főhadnagy először figyelmeztette a másikat.

— Drágám! A kapitány szólt. Így intett rám és erre mind a ketten odanéztek.

— Érdekes. Eszembe sem jutott volna, hogy talán téged . . .

— Nézd, fiam, hát téged! Mondd, hát téged! Nem valami dicsőség, ha valakibe részeg emberek belekötnek úgy-e, csak . . .

— Mit csak, mit csak? Nem is vitatom. Nem az a fontos. Nem is voltak azok olyan részek.

— Úúúgy?!

— Úúúgy, ha akarod tudni!

— De szívem — vágott közbe Hamarjék doktor.

— Mit, de szívem, elvégre nem vagyok vak.

— Azt nem is mondtam, drágám, de nekem is megvan a két látó szemem.

— Tudsz is bánni vele!

— Mit akarsz ezzel mondani?!

— Ugyan, ne legyetek már gyerekek. — Hamarjék doktor restelkedve nézett körül a sötét utcában.

— Hát kár a szóért. Egyébként mi itt be is fordulunk — mondta az asszony. Belle doktor megállott.

— Nem kísérték el? — itt mindig együtt szoktak befordulni a Flóris-utcába, onnan egy ugrás a Barabás-köz.

— Nem, intett Hamarjárné — reggel korán kell kelnem — és indult.

Belle ügyvédné két ujját nyújtotta és felülről mondta hűvösen:

— Benéztek holnap?

— Nem hiszem. Leveleket is kell írnom és . . . — évente két, három levelet írt, de inkább télen.

Elváltak. Többé ebben az életben nem beszéltek egymással. Elvégre igaz is . . .

Török Sándor.

## VIZESÉS.

Nézd csak a vízesést,  
Örök változatlan.  
Pedig vízcsöppje más  
Minden pillanatban.

Egyforma az élet  
Örök végtelenje,  
Mindegy, hogy kik élünk  
És kik halunk benne.

Nekünk vágy, sóhajtás,  
Könny, remény és munka,  
S ki látcsövel nézi,  
Az már rég megunta.

Falu Tamás.

## A BALATONPARTON.

— Kosztolányi Dezsőnek. —

Cseresnyefa. Kezemre permetez sok fehér szírom  
és én játékosan a vízre hullatom.  
S a kék vizen, mint vén rizsbárka ring  
a badacsonyi kőszállító hajó,  
s fölöttünk halkan egy gém kering.  
Zöld szittyó, színes vadkacsák.  
A tórol halk-ritmusú zenék,  
mintha Po Csüi verset hallanék.  
Szemközt az üveg-égre karcsún  
a Gulács finoman ível,  
mint kis Fuzsijama, lila lepleivel.  
Napalkonyán a tó Sárga Tenger.  
S a pókháló, mint szűz japáni selyem  
kopott ruhámra akad a kócsaglesen.  
Fehér szírmok, sárga csodák,  
fekete bárkák, bordó nádasok,  
s az alkonyat rám úgy oson,  
mint sárkányt leső gyerekre  
egy kínai mese . . .

Takáts Gyula. (Pécs.)

## A TOLVAJ.

**E**ZT A történetet nem azért beszélem el első személyben, mintha velem történt volna meg; egy barátom mesélte s úgy adom, ahogyan tőle kaptam. Mondanom sem kell azonban, hogy ha velem történt volna meg, akkor okvetlenül harmadik személyben beszélnék róla, vagy azt hazudnám, hogy : egy barátom mesélte . . .

Ezek után itt következik maga a történet.

— Egy napon — kezdte barátom — délután a trafikba mentem cigarettáért. A csöpp üzletben négy ember is tolongott a pult körül, tehát kissé hátrább álltam s vártam, hogy közelebb juthassak. Ideges és bosszús voltam, nagyon siettem s hogy majd könnyebben végezhessenek, kikerestem zsebemből tárcámat s előkészítettem a szükséges aprópénzt. Eközben egyik lábamról a másikra álltam s azon gondolkodtam, hogy innen a borbélyhoz megyek s azután felszaladok Magdához, hogy megbeszéljem vele holnapi kirándulásunkat. Egyúttal bizonyos jó tudat enyhítette idegességemet, hogy íme, milyen kellemes dolog, mióta azt az állást megkaptam a városnál, mégis könnyebben élek, rendesen ruházodom, már tisztességes minőségű cigarettára is telik s Magdát legalább egy héten egyszer megsétáltathatom a világban, mint egy olyan nőt, akinek gavallér udvarlója van . . . Mire gondolatban idáig érkeztem, az előttem álló egyik úr megfordult, keze még zsebében kotorászott, pénztárcáját csúsztatta helyére s kifelé igyekezett az ajtó felé; azt azonban csak rajtam keresztül tehette s hirtelen megtorpant :

— Á, te vagy az — röffent rám barátságosan s előbb még zsebében matató keze irányt változtatva, felém döfött. Zoltán volt, régi kollégám abból a nyomorúságos, dohos hivatalból, amelyből én már szerencsésen kiszabadultam, ő azonban még mindig ott robotolt s talán haláláig, a szegény ördög . . .

— Én — feleltem. — Szervusz !

— Cigarettát vásárolsz? — kérdezte. Indokolt kérdés volt, hisz trafikban találkoztunk.

— Azt — válaszoltam s a pulthoz közeledtem.

— No, szervusz — mondta, — sietek. — S már ki is lépett az ajtón.

Mikor én is kifelé tartottam, lábam valami keménybe botlott. Felvettem. Barna bőr pénztárca volt. Felmutattam, de senki se vallotta magáénak. Kétségtelen : csak Zoltán veszíthette el. S amint jobban megéreztem, rajta is volt a monogramja : H. Z.

Kiszaladtam az uccára, hogy hátha utolérem őt, de már semerre se láttam; úgy lehet, villamosra szállt. Erre visszamentem az üzletbe.

— Az úr, ismeri azt az urat — pislogott rám a trafikosné közönyösen. — Nem tetszenek találkozni? Esetleg át is lehet adni a rendőrnek . . .

— Nincs értelme — mormogtam, — majd én felkeresem barátomat holnap reggel a hivatalában s ott átadom neki . . .

Mindenesetre elég kellemetlen dolog volt; elképzeltem, milyen megrettenve ugrott le a villamosról, mikor jegyet akart váltani s nem tudott fizetni. Bizonyára nem is sejti, hogy hol vesztette el? Mit csinál holnapig? Én pedig nem tudtam a lakása címét s hiába kutattam a tárcában valami útbaigazító borítékot, vagy írást, semmit sem találtam. Zoltán hivatalnok és éppen hónap eleje volt, tehát itt volt nálam az egész fizetése . . .

Zsebemben a tárcával a borbély felé baktattam s gondolkoztam. A tárcában őrzött ellennyugta tanúsága szerint egész felvett fizetése 160.— azaz Egyszázhatvan pengő, melyet a mai napon stb. Az a mai nap tegnap volt s a tárcában már csak 92.— azaz Kilencvenkettő pengő szomorkodott; a többi valószínűleg részletlevonásokra s szobabérre ment el . . .

Tűnődéseim közben végre megérkeztem a borbélyüzletbe s a kényelmes székben szappanhabosra szellemülve, tovább elmélkedtem a véletlenről; magunkról, emberekről s viszonyunkról a Pénzhez . . . Ami pedig most következik, az kissé zavaros lehet olyan emberek számára, akik mindent egy síkban látnak: az embert tetteivel és gondolataival úgy összenőve képzelik el, hogy azokból a tettekből és gondolatokból a füle botja se látszik ki — s akiknek fantáziája sohasem ágazik túl a megszokottságok sivár partjain . . .

Az idegen pénztárca ott lapult zsebemben s különös módon izgatta ruhámon keresztül a bőrömet.

Mi minden történhetett volna, ha . . . Ha valami kósza csirkefogó találja meg ezt a tárcát, akkor ugyan lemondhatott volna róla örökre szegény Zoltán. És hogy megőrült volna az a csirkefogó! Elsejei tárcát találni mégse kicsiség. Megkíséreltem elképzelni, hogyan égetné annak a bőrét ez a tárca a nadrágja bélésén keresztül! Akárcsak most az enyémet . . . Ugyan, micsoda komisz gyönyörűség lehet ellopni azt, ami a másé? Mert vannak bizony olyanok is, akik nem szükségből lopnak, hanem passzióból, egyszerűen azért, hogy kárt tegyenek . . .

— Azoknak az embereknek nincs fantáziájuk — gondoltam mélyen. — Ha el tudnák képzelni a szegény fixfizetéses ember gyötrelmeit, akinek egész léte annak a fix-szeminek a fonalán lóg s ha az elszakad, jön a helyrehozhatatlan bánat és nyomor, akkor . . . De persze, vannak perverz fantáziák is és azokra a rossz öröme csak még ösztönzőbben hat . . .

S ha most én ezt a pénzt elveszíteném és más találná meg? Beleírhatnám egy cédulára a Zoltán nevét s hivatalát és ledobnám a földre, ide a borbély lába elé, vagy kinn az utcán . . . Minek is kellett, hogy éppen nekem jusson ez a gond; mi közöm hozzá, sohase voltunk valami

jóban, míg együtt dolgoztunk az irodában, naphosszat szót is alig váltottunk egymással és most én törjem a fejem, hogy mi lesz velem?!

— Ne méltóztassék mozogni, hehe — figyelmeztetett Reik úr, a fodrászmester.

— Nem mozgok! — feleltem gőgösen. — De siessen, kérem, egy barátom elvesztette a pénztárcáját s én megtaláltam s el kell vinnem hozzá.

Nem tudom, minek kellett most erről beszélnem, de szerencsére Reik úr nem is nagyon érdeklődött:

— Igazán, nahát ez tényleg érdekes — mondta, — rögtön kész vagyunk, kérem, csak egy kis türelmet instállok, kérem. Hehe.

Fizetésnél tévedésből Zoltán tárcáját húztam elő. Ijedten visszahelyeztem s a magaméból fizettem. Kinn az utcán aztán megálltam s lázas töprengésbe merültem megint.

— Gond nélkül éldegélsz — mondtam magamban, magamnak — s már arra is telik neked, hogy vasárnaponként Magdával kirándulásokat rendezz a környékre. Négyszáz pengő fizetésed van s mellékesen is keresel itt-ott, hát szegény Zoltán százhatvan pengője igazán nem hathat rád magnetikus erővel...

Hatás — és magnetikus erő? Hát ez meg hogyan jutott eszembe? Ó — nevettem; és az a legjobb az egészben, hogy százhatvanról beszélek, holott csak kilencvenkettőről lehet szó, másodikán. Holnap, ha összes tartozásait kifizeti, talán harminc marad neki. Hivatalnoksorban két nap az élet, a többi várakozás erre a két napra...

— Te — mondtam magamnak — soha semmiféle apádfia nem volt tolvaj. De miről is van szó? Ja igen. Egyszóval nem tudom, hogy azon múlt-e, hogy nagyon becsületes lelkek voltak, vagy egyszerűen csak azon, hogy nem volt rá alkalmuk? De hát valóban azt hiszed, hogy ebben a pillanatban teneked kell kideríteni, hogy miért, vagy miért nem? S mitől ez az izgalom, ez a láz?

Mintha valaki megkaparta volna a lelkem falát s azon kiütött volna a vakolat alól egy régi plakát. Rikító vonalakkal furcsa arc volt rányagolva:

— Tolvaj... Hátha arra születél, hogy tolvaj légy? Meg kell kísérelni... Próba nélkül talmi is lehet a becsület! Milyen íze lehet vajjon a bűnnek? Csak megcsapott a gondolat s már piros pecsétet ütött a bőrömre. Félelem, harag, talán szégyen is: gaszág lenne, soha többé nem lehetne egy nyugodt órámm és hátha; Úristen, hátha felfedeznék...

Amilyen váratlanul jött, éppoly rohamosan gyarapodott is, percenkint erősödött a buta képzet, ami, mintha a föld alól tört volna reám s le akart a föld alá rántani.

Alkudozni kezdtem magammal. Nem vagyok gazember, van nekem — nekem aztán igazán van! — fantáziám; nos, Zoltán se halna bele a vesztésbe, persze megérezné, egy hónapi élete kihullna kezéből, de kaphatna előleget. Biztosan segítene rajta a magas igazgatóság. Ám mit

törődtem én vele? Nem ő volt nekem fontos, nem haragudtam rá s nem is akartam bajt okozni neki; nekem egyszerűen az idegen pénz kellett, mely zsebemben lapult s mint a parázs, odasült testemhez s nem akart leválni róla. Úgy látszik, babonás hatása volt rám, kiforgatott valómból, külön életté dagadt rajtam s parancsolt nekem. Tolvajnak születtem, pont.

Ez a felfedezés megbolondított. Egész délután az utcán kóvályogtam s nem is ettem. Magdáról is megfejtkeztem. Néhányszor elsétáltam a Duna mellett, hogy beledobom a pénztárcát; néhányszor megálltam üzletek előtt, hogy betérek s valami örültséget vásárolok kilencvenhét pengőért; egyszer a templom elé tévedtem, hogy bemegyek s az oltárra teszem, aztán, hogy Magdának ajándékozom, aztán, hogy mégis átadom a rendőrnek, mielőtt egészen fejemet veszteném, de ehhez nem volt bennem elég emberség; végül, hogy elásom a Várban és több efféle. Homlokom izzadt és hön imádkoztam, hogy valaki jöjjön oda és kiáltson rám és kérje el az erszényt...

— Brrr! — fogadkoztam vacogva — most hát végére jártam annak, hogy ki vagyok. Most hát látom, hogy mi lappang köznapi álarcom alatt; mától kezdve új életre ébredtem s többé sohasem lehet semmi úgy, mint eddig volt. Ha megteszem, akkor el is vetettem a sorsomat örökre. De Istenem, hátha mégsem ez a végzetem? Ó, csak tudnék erős lenni...

Megjegyzem: sokkal könnyebb lett volna visszaadni azt a tárcát, mint elsikkasztani. Tehát sokkal inkább úgy kellett volna imádkoznom: Jóistenem, add, hogy gyöngé lehessenek s ne legyenek ennyire nagyon erős...

Minek folytassam? Estefelé, holtrafáradva, megint a trafik elé tévedtem s Dosztojevszkijre gondoltam, akit nagyon tiszttelek s aki olyan igen jól tudta, hogy a bűnös mindig visszatér bűne színhelyére...

Én is visszatértem s itt — egyszerre — mindent megoldott a sors...

A trafikosné meglátott s kiszaladt hozzám az ajtó elé:

— Meg tetszett találni a barátját? — lelkenedett. — Egy félórával ezelőtt járt itt, az erszényéért...

Megrázkódtam. Rábámultam:

— Nem tudom — feleltem bárgyún.

A trafikosné meghökkenve nézett rám. Gyanakvó árnyék bogosodott a szeme szögletébe:

— Akinek a pénzt meg tetszett találni... Maga volt az ma délután, megismerem! — kiáltotta.

— Na, hát ez szemtelenség! — ötlött belém.

— Mi az, hogy megismer? Persze, hogy én voltam s itt a tárca nálam. Vegye át, tessék! — s energikusan odalöktem neki. — Csak vegye át, én nem tudom, hol lakik az az úr s únom már magamnál tartani. Majd írok neki a hivatalába, hogy itt megkaphatja. Jónapot.

Remegő lábbal tántorogtam az utcán lefelé. Az ijedelem utólag

majdnem földreterített. A szegleten egy percre megálltam; közel voltam hozzá, hogy sírvafakadjak . . .

\* \* \*

Ránéztem s láttam arcán még most is a felindulást.

— Kicsit túlerős a fantáziád, annyi az egész — mondtam, csillapítóan.

Felsóhajtott :

— Én is azt hiszem — mormogta s leverte cigarettájáról a hamut — a fantáziám . . .

Nagy Bertla.

## ÖRÜLÖK, BÜSZKÉLKEDEM.

Örülök, büszkélkedem embervoltommal,  
 ha fejem felett a tavaszi égen  
 gépmadár csattog el.  
 Úgy illik hozzá velőkbe lüktető ritmusa,  
 mint fiús mellverés a végtelen felé.

Kicsiny magam-valóját meg éppen feledem  
 s milliárd ember summája leszek,  
 ha ágyamon lomhán elterülve  
 a rádió tölcserje fülembé Rómát recsegi.  
 A büszkeségtől csodák orkánjává bősülök,  
 alólam elrugom a földi sártekét  
 s miként az élet hangja  
 átviharzom az univerzumot.

A Tejút napjai, parányi porszemek,  
 miket pajkos forgószél isten jütyteként  
 pörgettyűs korongba sűrített,  
 pengve pattognak hangtestemen,  
 mely átfeszül a mindenségen.  
 Rólam zendül meg létük tudata —

De im, keleten az árnyak bomlanak,  
 hajnal hasad, Róma álmos,  
 a tölcser torka kihagy, elreked  
 és én roppant nyomástól emberré zsugorítva  
 ájult álomba dermedek.

Réz Gyula.

## NÉMETEK ÉS FRANCIÁK EGYMÁS TÜK- RÉBEN.

**S**OKAN várják a mai lehetetlen európai helyzet javulását a két nép valamilyen közeledésétől. Ezt többféleképpen képzelik el: az Európai Egyesült Államoktól kezdve a szövetséges, sőt barátságos együttműködésig sok árnyalat kínálkozik megvalósításra. Akik a történelmi analógiákat szeretik, szívesen hivatkoznak Athén és Spárta végnélküli versengésére, amely végül egy külső hatalomnak, Rómának adott alkalmat az ország meghódítására. Athént kereshetjük a mai Párizsban, Spártát Berlinben, vagy ha tetszik — fordítva, de ez nem fontos. A külső hatalom veszedelme a fontos. Európa ma az Egyesült Államok és a Szovjet malomköve közé került.

Ezeknek a soroknak nem az a célja, hogy valamilyen megoldást ajánljának, még igazságot sem akarnak osztani jobbra és balra. Csak arra akarom felhasználni a közeledést propagáló műveket, hogy megfigyeljem, milyen új színeket és vonásokat vett észre a két nép egymás jellemében. Először azzal a képpel kell megismerkednünk, amelyet a két nép a háború előtt és alatt rajzolt meg egymásról, hogy az új felfogást összemérhessük vele.

*Leopold Ziegler Der deutsche Mensch* című, még a háború alatt megjelent könyvében majdnem ugyanannyit foglalkozik a franciákkal, mint saját népével. A francia nép alapvető jellemvonása a konvencionális. A legfranciább férfi XIV. Lajos, aki egész életét konvenciók szövedékévé tette és azt az udvari etikett alakjában szent- és sérthetlenné emelte. Hogy egy diplomata vagy herceg újonnan bemutatott feleségét az udvari fogadáson a «dames debut» vagy a «dames assises» közé sorolják, ugyanolyan fontos volt, mint a spanyol örökösödés kérdése. A francia történelem legfényesebb százada XIV. Lajos kora, mert népének igazi szelleme ebben a korban öltött leginkább testet.

Hogy ezen a csúcsponton kívül hogyan nyilvánul meg legjobban a francia konvencionális, azt már Ziegler egy hasonlattal érzékeltette, amelyet *Hermann Keyserling Spektrum Europas* című művében fejtett ki bővebben. A francia világfelfogás mindkettőjük szerint a kertészéhez hasonlít leginkább. A kert körülhatárolt földterület, amelyet táblákra és ágyakra osztanak be. A kertész ezen a világtól elzárt, rendezett földterületen él. Számára ez a természet, nem az erdő óriási fáival vagy kipuштíthatatlan bozótjával. A kerítésen túlról, a külső világból csak rossz jöhet, zivatarok, férgek, dudva, a jó az, amit ő alkotott saját kezével, arca veritékével: a kert. A franciák számára a kert egész világuk, elsősorban hazájuk. A francia a világ leginkább röghöz kötött népe. Nem utazik, nem vágyik ki kertjéből. Elzárkózik az idegen elől: ami kívülről jön, rossz. Ezért fél a francia állandóan és ezért érzi magát mindig megtámadottnak, ezért készül mindig védekezésre. Ezért nem is érti meg mások problémáit, csak saját magával foglalkozik: szűk látókörű, önző, hiányzik belőle a történelmi érzék.

A történelmi érzék hiányát egy másik tulajdonságuk következményének

is tekintik : A francia nép statikus, nem akar változni, konzervatív s ezért nem érti meg a tőle akár térben, akár időben távoleső kultúrákat. A zárkózottság, mozdulatlanlanság, a finomkodás a németek szemében mindig nőiesnek tünette fel a franciát, amihez hozzájárult a dekadencia és a raffinált romlottság vádja. A német közvéleményben *Marianne* (ahogy a franciákat elkeresztelték) a nőiesség hátrányos tulajdonságainak egyesítése, már a XVIII. század óta haldoklik.

Szokatlanul hosszúra nyúló agóniája közepette Marianne rájött arra, hogy ő a férfi, a németek nőiesek. *Charles Maurras* szerint a francia lélek uralkodó vonása az észszerűség, amely kristálytiszta rendszereket alkot, a zavart és homályt megszünteti magyarázataival és logikus gondolkodásmódjával. A németek nőiesek szentimentalizmusukkal és mindenütt titkokat szimatoló miszticizmusukkal. Itt a férfias értelem áll szemben a nőies érzékenységgel.

A mult század egyik nem eléggé ismert francia esztétikusa, *Gabriel Séailles* is felfedezte a németekben ezt a misztikusért való rajongást (*Le génie dans l'art*). Taine elméletéből indul ki. Mivel Németországban sűrű a köd és az eső, alig süt a nap, szinte állandó a homály, a német gondolkodásmód olyanforma, mint a rövidlátó emberé : aprólékosan megvizsgálja, amit az orra előtt lát — a német filológia. A gomolygó ködtömegek mögött és az erdők sűrűjében azonban titkokat és hatalmas erőket sejt : a német zene és metafizika.

A németek állandó nagy problémáit, elmélyedését a franciák nagyképűsködésnek és fontoskodásnak érzik. *Stendhal* írja Goethe Faustjáról egyik párizsi költőnek : «Goethe az ördögöt tette meg Doktor Faust barátjának, hogy ilyen hatalmas segítséggel végezhesse el azt, amit mi mind megtettünk húszéves fejjel : elcsábít egy kis varrólányt». Ez a nagyképűség néha mint hengegés és önteltség is szerepel. Néha mint gorombaság, sőt a háború alatt mint állatias durvaság is (A németek, mint hunnok).

Ennek az önteltségnek és gorombaságnak azonban más okát is adják a franciák : a németek kiméletlen önzését. *Emile Boutroux*, a nálunk is előnyösen ismert francia filozófus írta a háború alatt : «... az egész világ létezésének nincs más célja és rendeltetése, csak az, hogy megengedje a németeknek, hogy kifejlesszék nemzeti énjüket, miközben mindent nézeteik szerint és hasznukra szerveznek meg». «Ha beszélgetsz egy némettel, az megmagyarázza, hogy mit is akartál mondani és hogy mekkora a gondolatod értéke abszolút, azaz német szempontból.» Ugyanez a gondolat az alapja *Henri Massis* szellemes könyvének (*Défense de l'Occident*). A németek bajban vannak, elvesztették a lábuk alól a talajt s Európa válságáról meg a nyugati kultúra csődjéről beszélnek.

Körülbelül 1920-ig ez a kép élt a két nép gondolatvilágában. Ezeket a tulajdonságokat variálták és vagdosták egymás fejébe vagy a tudomány tárgyilagosságra törekvő nyelvén, vagy a különböző egyéniségek színes vérmérséklet-skáláján. A világháború eredménye azonban megváltoztatta a helyzetet. Lelohasztotta a németek túlzott önértetét és feloldotta a franciák félelmét. A hivatalos külpolitika bátorítására, sőt néha kezdeményezésére a két nép közeledni akart egymáshoz. Különösen a két ország szabadkőműves páholyai álltak az eszme szolgálatába. Hamarosan látható eredményei is lettek a mozgalomnak : Német-francia egyesület, «Deutsch-Französische Rundschau» és a «Revue d'Allemagne». Francia oldalon különösen *André Gide* (Goethe olvasása több harmóniát kelt bennem, mint például Voltaire-é!) és a «*Nouvelle Revue Française*» köre felől fűjtak békés szelek. Ezekhez társulnak a különböző folyóiratok, amelyeknek címében megtaláljuk az *Europe* szót és az egyik legújabb

francia szemle, a «Plans», de már eredeti meggondolás alapján. Német részről különösen E. R. Curtius és Otto Grautoff buzgólkodik ezen a téren. Mellettük állnak a különböző osztrák eredetű európai konföderációs törekvések is, mint Coudenhove-Kalergi Páneurópája és Rohan herceg ilyen irányú kísérletei (*Euro-päische Revue*).

Ez a háború utáni békülékeny hangulat két gondolatot termelt ki. Az egyik írók és filozófusok agyában született meg, a másik a gyakorlati emberek: politikusok, bankárok és vállalkozók terve, amelynek természetesen szintén megvan a szükségés elméleti háttere.

Az első gondolat legjelentékenyebb képviselői Franciaországban Andre Gide és Romain Rolland, Németországban Thomas Mann és E. R. Curtius. Ez írók és gondolkodók kiindulópontja az, hogy a háború előtti feszültségben a két népnek csak az ellentétes jellemvonásait hangsúlyozták. A francia racionalizmus és német szentimentalizmus, francia klasszicizmus—német romantizmus, francia világhosszág—német ködösség, francia felületesség—német mélység ellentétéről beszéltek, noha a két népnek megegyező tulajdonságai is vannak. Ellenben mind a két nép szellemét önmagában ellentétes tulajdonságok bontják meg.

A sokat emlegetett racionalista francia arculat alatt meglátták a középkori gótika, a XIX. századi romantizmus misztikáját és szentimentalizmusát és a büszkén emlegetett latin származás mellett a kelta eredetet is, amelyek közelebb állanak a hajlékonyabb, érzelmesebb német lélekhez. A német szellem ellentétes sarkait Potsdam és Weimar névvel jelölték meg. Potsdam a porosz imperializmus, militarista drill és fennhéjázó góg képviselője, a weimari Németország «a költők és tudósok nemzete», Goethe és Mozart országa, a daloló, kedélyes német, a filozófusok, muzsikuskok és szorgalmasan dolgozó nyárspolgárok népe.

Mindkét ország képviselői saját nemzetüknek a másikkal ellenkező tulajdonságait bírálták, a szomszédnak inkább a hozzájuk hasonló vonásait emlegették. Azonban bármennyit emlegették is a weimari szellemet és a francia nép kelta elemeit, a valóságot megmásítani nem lehet. El kellett ismerniök, hogy a két nép lelkülete, ha nem is ellentétes, legalább is nagyon különböző. Curtius legújabb állásfoglalása is az — a két nemzet irodalmának összehasonlítása után, — hogy a francia irodalom a közép, az átlagos magas színvonal kifejezője, a németekét pedig az alacsony színvonalú átlagból kiemelkedő néhány lángész alkotta. (*La littérature et la vie intellectuelle en France*. Revue de Paris. 1932.)

Az elmélkedők e kísérlete után a gyakorlati emberek már abból indultak ki, hogy a két nép szelleme ellentétes. A politikai és gazdasági érdekek fölött épített nézetet talán Otto Grautoff foglalja össze a legrövidebben *Franzosen sehen Deutschland* című könyve előszavában: «... mert európai létünk egésze azon nyugszik, hogy a francia kötöttséget német kötetlenség hassa át, a német dinamikát francia statika nyugtassa meg. Amikor ezek a vonatkozások valósággá válnak, csak akkor tudja majd meg az európai ember, hogy miért is él». Az ellentét megvan, de a két nép szerencsésen kiegészíti egymást, tehát az együttműködésnek megvan az alapja, sőt szükségessége is. A német az állandóan kutató, nyugtalan, kalandokat és álmokat hajszoló fausti lélek, a francia józan, valósághoz ragaszkodó, lassan előrehaladó, konzervatív. Statika-dinamika. A szép elmélet alá még szebb gazdasági adottságok rakják az alapot. A német szén, a francia vas, a német nagyszerűen felszerelt és teljesen racionalizált nagyipar és a francia takarékoság gyümölcse, a parlagon heverő tőke: még álomnak is szép, amit e kettő összefogása árán meg lehetne valósítani.

A francia azonban bizalmatlan nép. Nem tudta elhinni, hogy szomszédja akkor is ilyen érzelmesen pengeti a hürokat, ha majd kikászálódik mai szorult helyzetéből. A német viszont türelmetlen nép. Ha hiába zengi dalait a legnagyobb moll-hangnemből, megmutatja, hogy tudja a dur-skálát is: *Hiller*.

Hitler sikerei a francia közvéleményt nagyon idegesítették. Mivel ennek a helyzetnek ismertetésével már az aktuális politika mezejére térnék át, meg kell elégednem azzal, hogy két körülbelül homlokegyenest ellenkező francia nézetet ismertessek.

Az egyiket a francia fiatalság egyik érdekes és ügyesen szerkesztett revue-je képviseli: a *Plans*. Átveszik a német felfogást, amely szerint nemcsak Németország van válságban, hanem az egész nyugateurópai kultúra. Nem Németország gazdasága jutott csődbe, hanem az egész kapitalizmus. Franciaország az *Ile Heureuse*, a boldog sziget illuziójában él, melynek partjait hiába verdesik a hullámok. Hamarosan rá kell majd ébrednie a valóságra, csak késő ne legyen. Németország meg fogja csinálni a forradalmat Franciaország előtt és ezzel kezébe veszi a vezetést szellemi téren is. A hitlerizmusban nem a külpolitikai programot tartják fontosnak, amellyel a francia közvélemény leg-többet törődik, hanem a belpolitikait, amely a társadalom és a gazdasági élet átszervezését jelenti. E folyóirat álláspontját is kifejezi *Pierre Viénot*, aki az *Incertitudes Allemandes* című újabban megjelent művében azt írja: «Franciaország konzervatív legyen? A fenyegető jövő előtt sem veszi észre a felszólítást és nem felel rá? Nem tudja megosztani Németországgal a jövő gondját?»

A másik nézet képviselőjéül *Max Herman*-t választottam, aki a *Revue de France* idei évfolyamában folytatásos cikket közöl ezzel a címmel (feleletképpen *Sieburg* könyvére): «*Dieu est-il Allemand?* Szerinte a háború utáni Németország, amikor a vereség által okozott kábulatból magához tért, először keleti, orosz-barát politikát folytatott. 1926: a német politika fordulópontja, a német ötéves terv, az ipari racionalizálás kezdete. Ma éljük e terv bukásának napjait. A németek szerint azért bukott meg ez a hatalmas iparátszervező munka, mert a kapitalizmus napja is letűnőben van. Herman szerint ez a gondolat típusa az önző német általánosításnak. Mert Németország belebukott egy vakmerő és megvalósíthatatlan tervbe — tőke nélkül, kölcsönökből akarta átszervezni egész iparát, — most azt hiszi, hogy az egész világ válságban van. Két út áll a német nép előtt: *Persévérer ou revirer*. Vagy kitart fantazmagóriái mellett és Hitlerre szavaz, vagy megjön a józan esze, lemond ábrándjairól és nyugodtan él a történelme által megszabott keretekben.

A mai helyzet tehát olyanforma, mint a háború előtti volt: újra csak vádolni tudják egymást. A németek szűk látókörrel és rövidlátással a franciákat, a franciák meg mohósággal, álmodozással szomszédjukat. Aki itélni akar a két ellenfél között, azt mondhatja, hogy a franciák egy része igazat ad a németeknek, viszont olyan német nincs, aki a mai francia álláspontot védené, tehát a németek igazsága nyilvánvaló. Erre meg azt felelhetné valaki, hogy ez csak azt bizonyítja, hogy a németek még annyira sem megértők, mint a franciák. Ha a kérdés nem lenne annyira komoly, kedvem lenne az ismertetést az operette hercegének jelmondatával befejezni: «*Chacun à son goût*». Tessék választani!

*Fabián István.*

## A KEGYELMES ASSZONY.

**N**A, NEKEM mára éppen elég volt. Játsszanak az urak egyedül tovább. Úgyis elfáradtam. Megyek, lepihenek kicsit. Ezt mondta a kegyelmes asszony és tényleg felkelt az asztaltól, egy fáradt mosollyal elbúcsúzott tőlünk és a társalkodónő karjára támaszkodva kiment a szobából.

Ott maradtunk hárman. A kegyelmes úr, a házi orvos meg én.

Míg hallani lehetett a távozó ruhájának halk suhogását, lassú lépteik csendes nesztét a puha szőnyegeken, addig mindhárman szótlanul bámultunk magunk elé. Amint azonban egy távoli ajtó becsukódott mögöttük, egyszerre feltekintettünk és szinte egyidőben kezdtünk el mindhárman beszélni.

— Most legalább abbahagyhatjuk ezt az ostoba römit és játszhatunk egy kis alsóst — mondta a kegyelmes úr.

— Ezt mégsem lett volna szabad így csinálni, kegyelmes uram — jegyezte meg panaszosan a professzor.

— Legokosabb lesz, ha most mi is elmegyünk — javasoltam én.

Egy pillanatra csend lett, majd megint a kegyelmes úr ragadta magához a szót.

— Arról szó sem lehet, hogy elmenjetelek. Most fogunk igazán a kedvünkre játszani. Várjatok, mindjárt megkeresem a másik kártyát. Ejnye, hova a csudába tettem. Aha, már tudom . . . De mi bajod van neked, professzorkám? Mit nem lett volna szabad így csinálni?

— Azt, kegyelmes uram, hogy minden egyes partit megnyerj.

— Tehetek én arról, hogy a lap járt?

— De kérlek, kegyelmes uram. Mi köze a lapjárásnak a nyereshez? Hiszen az a megállapodás, hogy kedvében kell járni a kegyelmes asszonynak. Rossz lappal nyerni — nehéz : de jó lappal veszíteni — ez olyan nagy dolog? Nem kell ehhez, csak egy kis szív.

— Nem ügyvéd vagy te, professzor, hanem orvos. Minek pörölsz hát velem? Hiszen kedvében járok, megteszek mindent. Leülök és játszom vele ezt az utálatos römit. Azt nem kívánhatod, hogy nyerőlappal elveszítsem a partit. Én vérbeli kártyás vagyok. Vérbeli kártyástól ilyet kívánni lehetetlenség. A szórakoztatás pedig benne van magában a kártyajátékban.

— Nemcsak a kártyázás a fontos, kegyelmes uram, hanem hogy őexcellenciája örömet találjon abban. Te, mint vérbeli játékos, tudhatod,

hogy a kártyában csak nyerni élvezet, veszíteni ellenben bosszúság, ami többet árt, mint használ.

Hosszú vitatkozás indult meg kettejük között. Ennek során a kegyelmes úr mindenáron azt akarta bizonyítani, hogy ő mindent megtett, ami tőle tellett, «elment a legvégső határig», amivel szemben az orvos azt vitatta, hogy «éppen csak azt mulasztotta el megtenni, amire pedig leginkább volt szükség»: örömet nem szerzett a hitestársának. A kegyelmes asszony ugyanis egy súlyos természetű hisztérián felül egy gyógyíthatatlan szervi betegségben is szenvedett: rákja volt. Igaz, hogy erről ő nem tudott. Neki csak holmi «ártalmatlan daganatról» beszéltek, azonban, úgylátszik, ez az ártalmatlan daganat is elegendő volt ahhoz, hogy a kegyelmes asszonyt a végsőkig elkésérítse, lehangolja, búskomorra tegye. Túlon túl elhagyta magát, örökösen panaszkodott, félt, néhányszor már öngyilkosságot is megkísérelt, olyannyira, hogy szervi bajánál, noha az gyógyíthatatlan volt, pillanatnyilag sokkalta súlyosabbnak látszott az a depresszió, mely a lelkére nehezedett. Ezért igyekezett a házi- orvosa minden eszközzel figyelmét a saját bajairól elterelni, ezért ültünk össze majdnem minden áldott nap délutánján őexcellenciáéknál rőmipartíra. Ezek a délutáni kártyacsaták épúgy hozzátartoztak a beteg kezeléséhez, mint a langyos lemosások vagy a villany-masszázs. Néha egy fiatal diák, egy műegyetemi hallgató is résztvett a játékban, a kegyelmes asszony unokaöccse, aki még nem is volt teljesen nagykorú. Szükség esetén pedig a társalkodónő is beszállt, noha ennek inkább az volt a feladata, hogy a kegyelmes asszony figyelmét reggel nyolc órától délután négy óráig terelje el a saját bajairól. Mikor a kisasszonyt felvették, a professzor csupán azt az egyet kötötte ki, hogy az feltétlenül jókedélyű és jószívű teremtés legyen, akiben túlárád az életkedv, annyira, hogy ebből a túlárádó életkedvből jusson a betegnek is annyi, amennyi a bajok panasztalan elviseléséhez feltétlenül szükségesnek látszott. Ebben a tekintetben nem is lehetett ok panaszra. A fiatal teremtés, ki talán mindössze huszonöt-huszonhatéves lehetett, örökösen vidám volt, néha talán túlvidám és ami ilyen esetekben rendkívül fontos, bámulatosan türelmes. Elszegényedett úri családból származott, jó nevelésben részesült, kitűnő bizonyítványokkal rendelkezett, szóval nem volt benne semmi hiba. Ahol megjelent mindig mosolygó, édes arcával, ott a szomorúság mindjárt csomagolt és sietve adta át helyét valami könnyed, hányaveti vidámságnak.

Most is, mikor visszatért (miután a kegyelmes asszonyt ágyba fektette), a kegyelmes úr és az orvos azonnal abbahagyták a vitatkozást. Én magam úgy éreztem, hogy a tavasz lépett be a szobába. Likórt hozott, poharakat s egy perc múlva már mind a négyen vidáman kocintottunk. Az igazat megvallva csodálkoztam, hogy az orvos is iszik likórt, mert voltam vele egyszer egy másik társaságban, ahol a házi-asszony minden unszolására sem volt hajlandó a likörös pohárhoz nyúlni. «Én legfölsőbb könnyű, savanykás bort iszom — mondta, — azt

is parádi vízzel.» Nem is ivott addig egyebet ivóvíznél, míg a házi-asszony — vasárnap lévén s a boltok zárva — valamelyik patikából nagy utánjárások árán parádi vizet nem szerzett. Ezért csodálkoztam azon, hogy a tanár most első felszólításra kihörpölgette a likört. Bizonyára a vitatkozás hatása alatt, nagy izgalmában tette, megfeledkezvén arról az irgalmatlan ellenszenvről, amit ez itallal szemben egyéb alkalmakkor tanusítani szokott.

— Na, folytassuk a játékot — mondta nevetve a társalkodónő.

A kegyelmes úr hirtelen körülpillantott, aztán lassan letette az alsóskártyát és kezébe vette a pár perccel előbb félredobott rómi-kártyát. Keverni kezdte.

— Hát folytassuk — mondta csendesen és kihívóan nézett a kis-asszony arcába.

— De hiszen te azt mondtad, kegyelmes uram, hogy inkább alsóst játsszunk — vetette oda az orvos.

— Mondtam? Na igen, persze, hogy mondtam, de azt csak hárman játszhatunk. Sophie nem ért hozzá. Meg aztán én nyeresben vagyok és ha valaki nyeresben van, nem mondhatja, hogy hagyjuk abba, ha vérbeli játékos, mint én. Különbén is szeretném látni, hogy az előbb reálsan nyertem-e vagy irreálsan? Fortuna olyan csapodár-e valóban, mint hírlík, vagy tud-e hű maradni hozzánk, mint ahogyan azt mi szeretnők? Egyébként pedig . . . közben már le is osztottam és maga kezd, Sophie.

— Azt mondják, aki nyer a kártyán, vesz a szerelemben — csi-csergett Sophie, mialatt az első lapot mosolyogva felvette.

A játék folyamán bebizonyult, hogy a kegyelmes úr az imént irreálsan nyert. Mert most vesztett. Most minden játékot Sophie nyert meg. Csak néha derült ki, olyankor, mikor Sophie már az utolsó lapot is letette, hogy a játszmat a kegyelmes úr is megnyerhette volna, ha nem követi el azt a végzetes számolási hibát vagy sajnálatos elnézést, amit elkövetett. A tanárral is megesett, hogy csupán azért maradt valamennyi kártya a kezében, mert handrömire spekulált és elkerülte a figyelmét, hogy ezt vagy azt a lapját egy már kinn fekvő sorozathoz is lerakhatta volna. Ami engem illet, az igazat megvallva, én is nem egy ízben nyerhettem volna, de szándékosan úgy raktam le a kártyákat, hogy egy-kettő a nyakamon maradjon. Ezt azért tettem, mert észrevettem, hogy Sophie mindenáron nyerni akar. Ebben a törekvésében annyira ment, hogy csalt a felvevésnél, csalt a lerakásnál. Hiányos sorozatokat tett maga elé az asztalra, két kártyát vett fel egy helyett, vagy nem a legfelső, hanem egy alább lévő lapot emelt ki, ha erre szükségé volt. Látszott tehát rajta, hogy mindenáron nyerni akar és én nem akartam elrontani az ő örömét, nem akartam magamra zúdítani az ő haragját. Erre nekem tudniillik különös okom volt.

Sophie nemcsak vidám és temperamentumos, hanem ezenfelül nagyon csinos nőcske is volt, kihez engem egy olyan személyes viszony

szálai fűztek, amely meghaladta az egyszerű ismeretség fogalmát. Emiatt néha igen kényelmetlenül éreztem magamat olyankor, mikor vele a kegyelmesék házában találkoztam. Sophieval én tudniillik nemcsak őexcellenciáék házában, hanem, hogy úgy mondjam, házon kívül is szoktam találkozni. Ez a dolog persze a kettőnk titka volt. Hogy hogyan kezdődött? Arról talán már nem is tudnék pontosan számot adni. Sophie kedves és vidám, mindenekfelett azonban ártatlan teremtés is volt és mint az ártatlan teremtések általában, sokkal gyanútlanabb, mint az olyan nők, akik mögött már bizonyos tapasztalatok állanak. Talán az egész úgy kezdődött, hogy egyizben sóhajtozni kezdett, hogy mennyire áhítozik valami nivós operai előadás után, de hát erről, sajnos, szó sem lehet, mert hát egyedül hogyan is mehetne az operába s ő olyan árva ebben az idegen városban (bécsi leány volt), mint a kisujjam. Erre én azonnal ajánlkoztam, hogy majd elkísérem őt legközelebbi kimenőjén az operába. Ha ebben a leányban egy hajszálnyi ravaszság lett volna, biztosan húzódozik. Ő azonban menten belement, mert el sem tudta képzelni, hogy ilyen esetekben egy leánynak gyanakodnia kell. Ártatlanságának legtündöklőbb bizonyítékát mindazonáltal abban láttam, hogy például az operai előadás alatt, ha a zenére vagy a játékra vonatkozólag valamit a fülembé súgott, olyan közel hajolt hozzám, hogy fejecskeje egészen a vállamon pihent és hogy a figyelmemet jobban magára irányítsa, kezét néha rátette a térdemre s egy ideig ott felejtette. Természetes, hogy ezeket a mozdulatokat félre is lehetett volna magyarázni és az, aki már természetből fogva romlott, ilyesmit már csak számításból sem csinál. Ebben a tekintetben azonban ő teljesen tapasztalatlan és naiv volt, mint egy tízesztendős kislány. Mert csak a tízéves kisleányok szoktak édes tudatlanságukban ilyen gyanútlanul bájos intimításokat elkövetni. Sophie azonban nemcsak angyalian ártatlan, hanem bámulatosan okos is volt. Ezt mutatja az a körülmény, hogy előadás után ő maga vetette fel a gondolatot, hogy talán felesleges volna odahaza elmondani kegyelmeséknek, hogy mi ketten együtt voltunk az operában, mert rám nézve bizonyára kellemetlen volna, ha ez kitudódnék. Meglepett ez az éleslátás, mert hiszen ő tulajdonképpen saját gondolataimnak és aggodalmaimnak adott kifejezést, mikor ezt a kérdést szóba hozta. «Tudom, hogy én egyszerű társalkodónő vagyok és hogy ez önnek, mint a ház ismerősének és barátjának esetleg kellemetlen lehet» — mondotta s ezalatt oly tiszta volt a tekintete, amilyen csak a minden földi salaktól ment angyaloké lehet. Az én tanácsomra mondta aztán odahaza, hogy egy barátnőjével volt az operában.

Sophienak minden csütörtökön volt kimenője s hazudnék, ha azt mondanám, hogy ezeknek a heti találkozásoknak már napokkal előbb nem örültem. Rendszerint az Operába jártunk, de előfordult, hogy a Nemzetibe is elmentünk. Mindig komoly, művészi értékű darabokat néztünk meg. Sophie maga ismételtén kijelentette, hogy a silány operettek és revűk őt nem érdeklik, hanem csak a komoly, drámai értékkel

bíró darabok, aminek én már csak azért is örültem, mert nekem magamnak sem tetszenek az üres, tartalmatlan fércmunkák. Leginkább páholyt vettem és csak az előadás megkezdésekor vonultunk az előtérbe, egyébként pedig csendesesen meghúzódttunk annak mélyén, mert mégis félni kellett, hogy valami ismerős meg talál látni kettőnket együtt, amit Sophie — rám való tekintettel — velem együtt mindenáron el akart kerülni.

Kártyázás közben ki nem ment a fejemből, hogy szerda van és hogy Sophienak másnap kimenője van. Nekem okvetlenül négyszemközt kell beszélmem vele, hogy közölhessem a találkozás helyét és időpontját. Igaz, hogy telefon is volt a háznál, de már előfordult, hogy a hívásra nem ő, hanem a kegyelmes úr vagy a kegyelmes asszony jött a telefonhoz, akiknek persze nem mondhattam, hogy kérem a Sophie kisasszonyt. Ezért tehát az a szokás honosodott meg kettőnk között, hogy minden szerdán személyesen beszéltük meg, hogy melyik színház előtt mikor találkozunk? Sophie tudta ezt és kedvesen mindig megtalálta a módját annak, hogy pár percre magunkra maradassunk. Rendszerint ő kísért ki ilyenkor az előszobába. Nekem minden szerdán gondot okozott, hogy milyen módon kerülhetném el, hogy egyszerre induljak az orvossal? Mert ha egyszerre megyünk, nem beszélhetek négyszemközt Sophieval. Eddig azonban mindig szerencsém volt, mert az orvos rendszerint valami körbe sietett és mindig előbb rohant el, mint én, aminek persze igaz szívből örültem.

Sophie egyre nyert és egyre nevetett. Ilyenkor mindig két kis gödröcske jelent meg a szája szélén, ami még édesebbé tette bájos arcát. Jókedvével tele volt az egész szoba s vele együtt kacagtunk mi is valamennyien. Egyszerre csak megállt osztás közben és dévajul végigpillantott rajtunk.

— Jaj, nekem holnap kimenőm van. Pedig egy csöpp kedvem sincs elmenni. Mi lenne, ha idehaza maradnék?

A kérdést mindannyiunkhoz intézte, de a tekintete végül is rajtam pihent meg. Én tudtam, miért? Huncutkodott velem.

— Egyáltalában nem ártana, ha idehaza maradna — mondta sietve, atyai hangon a kegyelmes úr. — Legalább egy csütörtöki napon is kialudná magát. Ebben a korban nem egészséges, ha valaki minden csütörtökön két-három órakor kerül ágyba. Úgy-e, professzor?

— Ez egy kis túlzás, kegyelmes uram — mondta Sophie nevetve. — Két órakor én már minden csütörtökön mélyen alszom.

Az orvos köszörülni kezdte a torkát, aztán rekedten megszólalt.

— Na, ami azt illeti, kegyelmes uram, ebben a korban az ember jobban bírja a fennmaradást, mint később. Ámbár azt hiszem, hogy ez a fennmaradás egyáltalában nem olyan veszedelmes, mint ahogy te azt feltünteted. Ami pedig azt illeti, én, mint orvos, nem helyeselhetem, hogy a kisasszony idehaza maradjon. Ostobaság volna, ha ezt tenné — folytatta szavait most már egyenesen Sophiehoz intézve. — Maga még

fiatal, magának nem lehet egyedül az a feladata, hogy másokat felvidítson, a maga kedélyének is szüksége van arra, hogy néha felviduljon. Egy tréfás film, egy kis ozsonna, zenés-kávéházban, meg miegymás . . . Hiszen maga ott bizonyára sokkal többet nevet egy pár óra alatt, mint idehaza egy hét alatt.

— Igaz, hogy holnap estére megígértem a barátnőmnek, hogy elmegyek vele a színházba — jegyezte meg Sophie dévajul rámkacsintva, erősen hangsúlyozva a «barátnő» szót.

Én alig észrevehetően elvörösödtem, de szerencsémre játszottunk tovább. Sophien kívül senkisémet vette észre.

Egyszerre csak az orvos az órára pillant, majd felugrik.

— Kilenc óra! — kiált fel ijedten. — Nekem kilencre az orvos-egyesületben kell lennem. Na, rohanok.

Ezzel már teszi le a kártyát és sebbel-lobbal búcsúzkodni kezd.

— Ezt a partit csak befejezzük — veti ellen a kegyelmes úr.

A tanár azonban, hála Istennek, hajthatatlan.

— Nem, kegyelmes uram. Lehetetlenség.

Sophie persze azonnal felkel. Ő nem marasztalja az orvost. Tudja, hogy neki négy szemközt kell maradnia velem.

— Ha mennie kell, csak menjen — mondja. — Majd én kikísérem. Pardon, uraim, egy perc az egész. Addig diskuráljanak. Ezt lehet kettesben is.

Félóra múlva én is indulok. Sophie persze kikísér. Elmondom neki a legszükségesebbeket. Búcsúzóul megfogom a kezét. Finom fehér ujjai, rózsás körmöcskéi vannak. Fogom a kezét, gyönyörködöm benne. Aztán ráhajlok és megcsókolom. Mikor felpillantok: látom, az arca piros. Zavartan mosolyog. Még sohasem csókoltam neki kezét. Bizonyára más sem. Hiszen olyan tiszta és boldog az arca most is, mint egy gyermeké. S a nyugalma is hamar visszatér. Már ismét derülten közeledik felém. Nevet. És csak a nyakkendőmet nézi egyre mulatva, úgy látszik, félrecsúszott megint. Ez velem gyakran megesik. Bohó gyermek. Kezdi igazgatni, közben olyan közel kerül arca az arcomhoz, hogy előnt a meleg. Sophie nevetve bibelődik velem, még az államot is megfogja s azt mondja tréfásan: «huhh, de borostás, remélem, holnap estére megborotválkozik». Vannak pillanatok, mikor az ember úgy érzi: elsüllyed a világ, megszűnik minden, csak egy édes arc marad meg a világból — egyetlen szirt a végtelen vizek fölött, — de ebben az édes archan benne van az egész mindenség. Ez is olyan pillanat. Közel hajlok hozzá. Nézem az ő édes arcát, az én édes mindenségemet. Ő is néz engem, kíváncsira tágult szemekkel néz. Nem húzódik hátra. Mosolyog. Szédülve, szédítőn mosolyog. Karomba kapom s ajkára forrasztom szomjas szájamat. Visszaölel, visszacsókol, de a következő pillanatban kiegyenesedik s elsápad. «Ezt, úgy-e, nem lett volna szabad?» — susogja vértelen ajkaival.

Úgy megyek haza aznap, mint a részeg. Egész éjtszaka róla álmo-

dom. Te édes, te édes! Milyen önkéntelen volt az az ösztönös mozdulat, mellyel az ölelésemet, a csókómat viszonzta s hogy elsápadt, mikor megértette: mi történt. Megöltem benne a gyermeket és életre keltettem benne a — nőt. És mert a legényemberre semmi sincsen olyan végzetes hatással, mint a nő ártatlansága, még azon éjjel elhatároztam, hogy elveszem feleségül.

Másnap alig vártam, hogy találkozzunk. Féltem, hogy el sem jön. Talán haragszik, vagy kétségbeesett. Istenem, ha férfiúi romlottságommal elpusztítottam volna vidám kedélyét, mely ártatlanságából fakadt, ha ezentúl szomorú és kétségbeesett lenne örökre. Szívszorongva lestem arcát, mikor végre megpillantottam jól ismert alakját a Vilmos császár-út elején, amint befordult az Andrassy-útra, az Opera felé. Arca szenvedő volt és szomorú. Uralkodott magán, igyekezett a megszokott hangon beszélni hozzám, még mosolygott is, de szavaiban volt valami panaszos és mosolyában volt valami fájdalmas. Ó, én ezt tisztán láttam és éreztem és bántódtam is miatta, mert tudtam, hogy mindennek én vagyok az oka.

Az első felvonást szótlánul ültük végig. A második annyira lekötötte érdeklődését, hogy szinte megfeledkezett arról, mi történt kettőnk között tegnap este? Újra vidáman mosolygott, sugdosott, közel hajolt. Éreztem ajka lihegését arcomon, könnyökömmel pedig éreztem a kis keble puha emelkedését. Vajjon érzi-e mindezt ő is? Hiszen tegnap mennyire nő volt! Rápillantottam. Nem, ennek a tiszta arcnak sejtelve sincs arról, milyen gondolatokat ébreszthet bennem ez a közelség. Ez az arc megint annak az ártatlan gyermeknek az arca volt, akinek azelőtt ismertem őt.

A második felvonás után visszahúzódtunk a páholy mélyébe. Vidám és csevegő volt ismét. Belőlem is egészen eltűnt a szorongás és szomorúság. Már nem éreztem lelkiismeretfurdalást, csak boldogságot: kimondhatatlan, megmérhetetlen boldogságot. Mindig közelebb húzódtam hozzá, mosolyogtam, csacsiságokat sugdostam a fülébe s láttam arcán, hogy újra — nő, hogy szavaim elkábítják és már szinte szédülve néz rám. Mikor aztán a függöny újból felment s a harmadik felvonás elkezdődött, nem is mentünk előre. Ott maradtunk a páholy mélyében. Magamhoz öleltem, megcsókoltam, majd elengedtem, hogy a következő pillanatban még szenvedélyesebben szorítsam magamhoz és heves csókokkal borítsam el necsak ajkait, hanem a vállait, a nyakát, a karjait és még a térdét is. Már nem magáztam: tegeztem őt. «Szeretlek, szeretlek» — egyre csak ezt súgtam a fülébe s ő olyan mámorosan nézett rám, mintha részeg volna a gyönyörűségtől.

Előadás után mindig kimentünk a Körútig. Ott villamosra szállt. A megállóig vele lehettem, de a villamoson már egyedül akart maradni és sohasem engedte meg, hogy vele utazzam hazáig. «A kegyelmes úr is erre szokott járni. Megláthat» — mondta mindig. És ebben igaza volt. Ezúttal sem engedte meg, hogy elkísérjem. Felszállt a villamosra s én

ott maradtam bódultan, szerelmem részegségével a fejemben egyedül. Nem, ez lehetetlenség! Ma mindenáron haza kell kísérem őt! Hiszen a legfontosabbat el sem mondtam, hogy mától fogva — menyasszonynomnak tekintem őt.

A villamoskocsi már elindult, rohanni kezdtem és sikerült az utolsó pillanatban a pótkocsira felkapaszkodnom. Tekintetemmel rögtön kutatni kezdtem őt. Az első kocsi hátsó perronján állt. Tele volt a villamos, de a szerelmes férfi szeme ezer ember között is mindjárt meglátja, akit szeret.

Türelmetlenül vártam a következő megállóhelyet. Mert, hogy azonnal előre sietek arra a kocsira, melyen Sophie áll, ezt menten elhatároztam. Nyomakodtam is idejekorán a lépcső felé, addigra azonban már többen megelőztek s valaki még hátra is szólt, hogy minek tolakszom, hiszen ő is leszáll. Milyen hosszú időnek tűnt az a három másodperc, míg sorra kerültem! Még le sem léptem, már az első kocsi lépcsőjét néztem. Hát ahogy odapillantok, majd leesik az állam a csodálkozástól.

Mert az első kocsi lépcsőjéről éppen akkor lépett le a földre — Sophie. Ez annyira meglepett, hogy elbotlottam a saját lábamban. Ha nincs kéznél az a természetes perzsabundás asszonyosság, aki már törtetett a lépcső felé és akibe az utolsó pillanatban belekapaszkodhattam végigzuhanok az utca kövezetén. Azt sem mondtam: pardon, csak meresztettem a szemeimet csodálkozva előre.

Talán elveszített valamit és visszamegy — villant át az agyamon. Sophie azonban nem visszafelé indult, hanem egyenesen előre. Szaporán szedegette lábait s úgy furakodott bele a járdán hullámzó tarka tömegbe, hogy majd elvesztettem őt a tekintetem elől. Izgatottan rohantam utána. Rossz sejtelmek kezdtek gyötörni.

Nem ment messze. Az első kávéház előtt megállt. Nézte az ablakokat. Az egyik ablak függönye félre volt húzva s a függöny mögül egy fiatalember integetett kifelé. Első tekintetre megismertem. A kegyelmes asszony diáknokaöccse volt. Gazdag vidéki fiú, ki sok pénzt kap hazulról, de nem egyszer a kegyelmes nagynénit is megpumpolja, mert az neki «ruhára sem elég».

Sophie már eltűnt a szemeim elől, de pár pillanat múlva újra megjelent alakja. Most már benn a kávéházban láttam, mikor odaért az ablakhoz, barátságosan üdvözölték egymást és helyet foglalt az unokaöccs asztalánál.

Többet nem láthattam, mert a függönyt behúzták. Képzeltető, milyen volt az én lelkiállapotom! Menten elhatároztam, hogy haza megyek. El is indultam. De egy idő múlva megint csak ott lézengtem a kávéház körül. Sőt még arra is vetemedtem, hogy odaálltam a befüggönyözött ablak mellé — hallgatódzni. Ez szégyenletes dolog, de — mondhatom — hasznos. Némely esetekben nélkülözhetetlen. Hallottam, hogy hangosan, vidáman kacagva diskuráltak. Minden szavukat persze nem lehetett érteni, sőt csak nagyon keveset, de azért éppen elég volt

az is, amit megértettem. «Ma megint nem akarsz feljönni a lakásomra?» — kérdezte haragosan a diák. «Te bolond — csitította Sophie, — hiszen már éjjél van! Majd máskor.»

Nekem különösen a «megint» kifejezés ütötte meg a fülemet. Ezután már nem is lepődtem meg azon, hogy tegeződtek.

Másnap a kártya után együtt mentem haza öccsellenciáéktól az orvossal. Rövidesen Sophiera tereltem a beszélgetést. Elmondtam neki, mit láttam előző este a kávéházban és főleg, hogy mit hallottam, sőt — mivel most már felmentve éreztem magamat a férfiúi titoktartás kötelezettsége alól — bevallottam azt is, hogy minden csütörtökön együtt voltam vele az Operában.

Az orvos fejcsóválva hallgatott. Szemmelláthatóan bántotta őt az egész dolog, de hamarosan rajtam volt a csodálkozás sora. Némi torokköszörülés után tudniillik a tanár is beszélni kezdett. Elmondta pedig, hogy minden csütörtökön délután öt órakor Sophie az ő társaságában szokott a Lipótvárosi-mozi előadásán megjelenni.

— Érdekes — mondta fejcsóválva, — nekem mindig azt mondta, hogy a barátnőjéhez megy.

— Nekem pedig azt, hogy a barátnőjétől jön.

Ezen aztán mind a ketten elkezdtünk mosolyogni. Végül a professzor még azt is bevallotta, hogy neki komoly lelkiismeretfurdalásai voltak azért, mert egyízben Sophiet — aki mindig gyermekes fesztelenséget tanúsított vele szemben — szabályszerűen szájon csókolta. Emiatt még az a gondolat is megfordult a fejében, hogy ezt a szegény leányt el kellene vennie feleségül.

Néhány nap múlva Délamerikába kellett utaznom. Itt majdnem másfél évet töltöttem a legerőfeszítőbb munkában. Mikor hazakerültem, eszembe jutottak a régi szokásaim és mindjárt az első szabad délutánomon felkerestem a kegyelmesét.

Idegen szobaleány nyitott ajtót, aki, mikor kérdeztem, hogy idehaza vannak-e, azt felelte, hogy a kegyelmes úr ugyan alszik, de a kegyelmes asszony a szalónban van. Be is jelentett s hamarosan visszatért azzal, hogy a kegyelmes asszony vár.

Bementem a szalónba, de bizony a kegyelmes asszonyt én nem láttam ott sehol. Csak Sophiet találtam ott, aki, mikor megpillantott, kissé zavarba jött ugyan, de azért mosolygó arccal sietett elém, hogy üdvözöljön és mind a két kezét barátságosan nyujtotta felém.

— Hol vannak? — kérdeztem az ajtó felé mutatva.

— Kicsoda?

— Hát a kegyelmes úr, meg a kegyelmes asszony?

— A kegyelmes úr alszik — mondta mosolyogva, — a kegyelmes asszony pedig — én vagyok.

Azt hittem, menten elesem.

— Ja, maga még nem tud semmit? — kérdezte aztán komolyság mögé rejtett vidámsággal. És elmesélte, hogy «szegény Melanie» körül-

belül háromnegyed év előtt meghalt és ők ketten félévvel ezelőtt tartották meg esküvőjüket. «Persze a legnagyobb csendben és titokban, mert ez nekem kifejezett óhajomásom volt.» Csak most tűnt fel, hogy feketében van.

Nemsokára csengettek. Az orvos jött. Első dolga volt aziránt érdeklődni, hogy a kegyelmes úr hogy töltötte az éjszakát. Aztán a diák érkezett meg. Most már mérnök volt. Nagy, pocakos emberré dagadt, mióta nem láttam, szakállt növesztett, ami miatt meg sem ismertem és csak akkor tudtam meg, hogy kicsoda, mikor megmondták a nevét. Nagyon otthonosan mozgott, mindjárt el is vonult a fürdőszobába «mosakodni, mert a tennispályáról jött és tele volt porral». Érdeklődött, hogy mi lesz vacsorára, egyszóval úgy viselkedett, mint aki teljesen odahaza érzi magát. Sophie a férjét ment felkelteni s egyben jelenteni, hogy együtt van a partí. Mint az orvostól ezalatt megtudtam, most ők négyen szoktak minden délután kártyázni. Mert most a kegyelmes úrnak támadt valami fekély a gyomrában, ami kezdetben jóindulatúnak látszott ugyan, az utóbbi hetekben azonban annyira rosszindulatúnak mutatkozott, hogy most már nincs is kétség aziránt, hogy rákja van. Mivel pedig nagyon levert és kedvetlen s egyízben az altatóporral már meg is akarta mérgezni magát, most az ő kedélyét kúrálják kártyázással. Persze, most nem rómi, hanem alsós járja, mert őexcellenciája ezt jobban kedveli.

Nemsokára a kegyelmes úr is előkerült. Ijesztően megfogyott. Löttyögött rajta a ruha, hangja tompa, érctelenül hangzó volt, bőre sárga, szemei fénytelenek. Meglátszott rajta a gyógyíthatatlan betegség.

Mikor megpillantott, megörült, de arcára hamar visszaterült ismét az a fásult bágyadság, amiből jóformán semmi sem tudta már őt kimozdítani.

Egy ideig beszélgettünk. Aztán asztalhoz ültünk és kártyázni kezdtünk. A mérnök nem játszott. «Olyan vagyok, mint egy hulla — mondta, — tizenkét erős szettet csináltam megállás nélkül. Megyek, ledöglöm egy kicsit.» És elment leheveredni. Egy óra múlva visszajött. Akkor a kegyelmes úr felkelt az asztaltól és fáradt mosollyal azt mondta:

— Na, nekem mára elég volt. Ti azért ne zavartassátok magatokat, játsszatok nyugodtan tovább. Megyek, lepihenek egy kicsit.

A fiatalember belekarolt a kegyelmes úrba.

— Hova rohansz, Sándor bácsi, majd én föl kísérek — mondta.

Míg a szakállas ifjú vissza nem tért, nem osztottunk újból. Sophie tartotta szóval a társaságot, az orvos nevetett is minden szaván, én azonban elgondolkozva, némán ültem a helyemen. Mikor az unokaöccs visszatért, folytattuk a játékot.

Egyszerre csak az orvos az órára pillantott és felugrott.

— Ejnye, már félkilenc — kiáltotta a kártyát letéve, — nekem pedig háromnegyedre az orvosszövetségben kell lennem egy előadáson.

— Nem mulaszthatod el azt az előadást, öregem? — kérdezte a szakállas kedélyeskedve.

— Nem, mert én vagyok az előadó.

— Ha mennie kell, csak menjen — mondta Sophie nyájasan. — Majd én kikísérem.

Ki is kísérté. Egy idő múlva a szakállas ifjú kikiabált utána :

— Szoficsek !

— Tessék? — hallatszott kintről a Sophie hangja.

— Gyere ! Folytatjuk a játékot !

Sophie visszajött. Alsóztunk tovább.

Félóra múlva én is indultam. A fiatalember még maradt : ő ma itt vacsorázik. Sophie kikísért. Belebújtam a felöltőmbé. Őszi estéken már hűvös a levegő.

— Gondolt-e rám — kérdezte Sophie mosolyogva, — míg Amerikában volt?

— Nem nagyon értem én ott rá gondolkozni — válaszoltam szárazon.

— De most ráér? Nem? — enyelgett tovább, majd elkomolyodva folytatta. — Úgy látom, maga valamiért neheztel.

Közelebb jött hozzám és odanyúlt a nyakkendőmhöz. Úgy látszik, megint nem jól volt megkötve. Elkezdte igazgatni. Közben olyan közel került arca az arcomhoz, hogy a leheletét éreztem a bőrömön. És olyan mosollyal nézett rám, amilyennel a nők a férfiakat elszédíteni szokják.

— Úgy látom, maga valamiért neheztel — mondta aztán ismét elszomorodva. — Vagy szomorú? Nem szeretem a szomorú embereket, mert a szomorú emberek rosszak. Pedig néha magam is olyan szomorú vagyok.

Egy kis ideig csend volt, aztán újból megszólalt :

— Ha nem volna ilyen morc, kérnék valamit magától.

— Tessék.

— Szeretnék magával négyszemközt beszélgetni. Annyi mondani-valóm volna. Jöjjön el holnapután este félnyolcra. Akkor kezdődött az Operában is mindig az előadás — tette hozzá mosolyogva. Még a két kezét is összekulcsolta tréfásan, úgy könyörgött.

— Szoficsek ! — hallatszott ebben a pillanatban a szakállas ifjú kiáltása a szalónból.

— Tessék? — kiabált vissza Sophie.

— Gyere ! Folytatjuk a játékot !

— Bolond ! Hiszen már mindenki elment !

— Nem baj ! Lehet kettesben is ! — hangzott bentről az ifjú szava.

— Jövök már ! — válaszolt Sophie, majd nyájasan felém fordulva még egyszer a lelkemre kötötte : — Holnapután este félnyolckor ! Várom !

Elmentem. Az ajtó becsukódott mögöttem.

Ez tegnapelőtt történt.

Mit is mondott? Holnapután este félnyolckor várom?

Holnapután este : az ma van. És tíz perc múlva félnyolc. És vár.  
Én pedig itt ülök mozdulatlanul és eszemágában sincs indulni. Nem.  
Nem megyek el a kegyelmes asszonyhoz.

Késő van, fáradt vagyok, kedvetlen vagyok. És egyébként is :  
én a kegyelmes asszonynál már voltam délután. Kinn a temetőben.

Szentesi József.

## A FÁK TAVASSZAL SIRNAK.

Sírnak a ják, tavasz van,  
Most pezsdül alvó vérük.  
Most bizseregnek sebeik,  
Miket rajtuk a tél üt.  
Erükben lombok zsongnak,  
Álmaikban virágok,  
Jaj, sírni kell most, sírni,  
Mert véget ért az átok.  
Életük minden csapja  
Megtelik langyos gőzzel . . .

A ják tavasszal sírnak  
És mi, emberek, ősszel.

Falu Tamás.

## VADRÓZSA.

(Goethe.)

Egy fiú rózsát talált,  
Csipke ágon ringó  
Ifjú bimbó rózsaszáll.  
Úgy örült, hogy rátalált,  
Jaj, de szép a ringó  
Rózsa-, rózsza-, rózsaszín  
Csipkerózsa bimbó.

Szólt, letörlek, légy enyém,  
Csipkerózsa bimbó,  
Rózsa szól, nem tűröm én,  
Megszúrlak, te vad legény,  
Megtanít a ringó  
Rózsa-, rózsza-, rózsaszín  
Csipkerózsa bimbó.

Szúrt a sok tövis között  
Csipkeágon ringó,  
Ám hiába küszködött,  
Vad fiú letörte őt,  
Már övé a ringó  
Rózsa-, rózsza-, rózsaszín  
Csipkerózsa bimbó.

Jakobi Lányi Ernő.

## A MODERN OPERA PROBLÉMÁI.

**M**INDEN egyes bemutató az operaház színpadán megannyi alkalom arra, hogy újra felvetődjék a kérdés: vajjon ez a mai kor operája? Ez az új operaeszmény, amely hivatva volna a színpadon kifejezni a mi korszakunk, a mi jelenünk szellemét? A mult teljes tagadása, lerombolása — amely annyira jellemző a mai színpadi zenére — csak átmeneti jelenség lehet. Ez az az időszak, midőn az ember kiábrándulva régi eszményéből, ennek a kiábrándulásnak kelletlen, letargikus, önmagát gúnyoló állapotán vergődik át, hogy ezután ismét új átlelkedéshez, új eszmények kitzűzéséhez gyűjtsön erőt. Emellett még él az a generáció, amely mindenáron menteni akarván a veszendőbe menő régi eszményeket, önmagát csalja, midőn azt hiszi, hogy eszményei örök időkre szólnak s így a mai korra is kötelező erővel bírnak. A történelem azonban könyörtelenül megmutatja, hogy minden kor más-más operaeszménynek hódolt. Minden zenei stílus időhöz kötött, véges és egyoldalú, mintahogy véges és egyoldalú az emberi élet és az a feladat, amelynek elvégzésére egy ember vállalkozhat. A változás, a továbbhaladás az élet szükséges ritmusa. Ezért érzünk minden új stílust fejlődésnek, haladásnak, az előbbivel szemben felszabadulásnak, új lehetőségnek. A valóságban azonban nem lehet szó fejlődésről, mert minden stílusban ki lehet fejezni a legmélyebb lényegét, csak minden esetben más formában, más kifejező eszközökkel. Ebből a szemszögből tekintve a «modern» fogalma esztétikai jelentést nyer. Igazi tartalma nem a jelen tudatos szembeállítását a multtal, tehát az időhöz és térhez kötött aktualitást, hanem mindaz, ami haladást, alkotást jelent, aminek érezzük a szíve dobogását, a vére lüktetését: az örök élő, az örök emberi hordozója. Nyugalom, megállás, boldogság ismeretlen fogalmak az emberiség legértékesebbjei előtt. A zene a maga folyton forrongásban levő mozgásáradatával a legtökéletesebb kifejezője az emberi lélek örök keresésének, nyugtalanságának, amelyet a zenedráma új oldalról, sajátos formában tár elénk.

Mi tehát az operában ez az örök élő, örök lényeges, tehát az örök modern és mi az, ami együtt virágzott és együtt hervadt el egyes korok hangulati, eszmei tartalmával? Erre a kérdésre csak úgy felelhetünk, ha teljes tárgyilagossággal, menten minden régi vagy új ideológia kötöttségétől, röviden szemügyre vesszük azokat a főbb operatípusokat, amelyek a történelem folyamán felmerültek. A historikusnak feladata, hogy magából a zenedrámból, tisztán leíró módszerrel, vezesse le a törvényeit és külön válassza benne a maradandót, a lényegest az átmeneti, korszerű jelenségektől.

Legelőször feltűnik, hogy minden jelentős operareformátor szeme előtt, mint felújítandó eszmény, az antik tragédia lebegett. Pedig az antik világ örömeinek fájdalmainak, szenvedélyeinek zenei kifejezéséből egyetlen hang sem jutott el hozzánk. Egyes zenei töredék rekonstrukciója tudósok és nem alkotóművészek munkája. És mégis kiolthatatlan a vágy az emberiségben a klasszikus művészet, az örök emberinek eme első tökéletes megformálása után. Különö-

sen erős ez a vágy olyankor, midőn nagy lelki kataklizmák után kifáradva, pihenésre, egy biztos talapzaton nyugvó harmonikus világ után vágyódunk, amelyet legjobban megtalálunk az antik művészet tökéletes formszépségében, márványnyugalmában. Így alakulnak ki a klasszicizáló korszakok, amelyek tulajdonképpen nem az antik világ szellemét, hanem saját képzeletüket adják vissza egy fenséges, kiegyensúlyozott világról. Így volt ez az operareformoknál is. A XVI. század firenzei zenedramatikuskai csak hitték azt, hogy az antik tragédiát újra felelevenítették. A görög egyszerűségének utánzása csak külső indíték volt egy sajátos operatípus kialakulására, amelybe saját érzéseiket öntötték bele. A zene eszerint elsősorban a szöveg érthetőségét szolgálja, főcélja, hogy a szövegben rejlő zenei tartalmat fokozottabb kifejezésre hozza. Alkotásuk tehát inkább zenei, mint drámai alkotás volt. A század fordulóján fellépő első lángeszű zenedramatikust, Monteverdet bátran nevezhetjük a barokk opera megteremtőjének. Vele, az újkori ember szenvedélyesebb, mozgalmasabb kedélyvilágával a barokk stílus lelke, ez a disszonanciákkal telített drámai lélek vonul a színpadi zenébe. Ő már nem akar mint a firenzeiek mindent zenébe önteni, hanem kikeresi a lényegest, a sajátos zeneit és ezt szavak nélkül, hangszerekkel fejezi ki. Az emberi lélek rejtett rétegeinek felfedezésében és kifejezésében egy igazi nyelvteremtő, aki megmutatja azt, amit érzünk, de amire szavakat nem találunk.

A XVII. században az operatermelés hatalmas sora veszi kezdetét, amely a XVIII. században, a nápolyi iskolában éri el tetőfokát. Azt a fokozatos törekvést a stilizálásra, amely a barokkművészet széles, önmagát kiélő nagyvonalúsága, szubjektív szenvedélyessége helyébe a mindent személytelenítő, dekoratív elemeket, csak a szemmel és értelemmel felfogható helyezi előtérbe, az operában éppen úgy megtaláljuk, mint a többi művészetekben. Az abszolutisztikus államformák korszakában az opera sem más, mint igazi udvari művészet, elsősorban a francia udvar fényének, hatalmának leghatásosabb művészi kifejezése. Külső kiállításában a legnagyobb ragyogás uralkodik, szövegében az etikett, konvenció, intrika és nem lelki rugók a cselekmény kormányzói. Ott, ahol a szöveg nem vette tekintetbe a zene sajátos céljait, ahol a drámai cselekményben nem volt meg az élet egészséges lüktetése, igaz emberiség, ott a zene természetesen a dekoráció szolgája lett s csak a virtuóz elemekben, koloraturákban, a bravuráriák tekervényeiben, a cselekménytől teljesen elszakadva élte ki magát. Olyan kor operatípusa volt ez, ahol az érzés tudatosan irányított, értelemmel rögzített, agyonstilizált keretek között, a Da Capo ária keretei között mozgott.

Midőn a forradalmak szele végigszárgulja egész Európát, önmagától omlik össze ez az arisztokrata légkörben fogant operatípus, hogy Gluck reformjában ismét az antik eszmény, a drámai igazság, az egyszerűség és természetesség elvei, a kórus és a tánc jussanak szóhoz. Az empire korszak vaskos pompázó erejű stílusa ez: nemes, egészséges, férfias, megvet minden ízetlenséget, mesterkélt cifraságot. A drámai kifejezésben, a zenei beszéd szabatoságában, a széles és világos dallamvezetésben a szenvedélyeket, egészen Beethovenre előremutató erővel, valóságos kolosszális szoborművé sűríti össze.

Az antik ideálok mellett a népi elemekhez való időnkinti visszatérés jelentett felrisszító, örök forrást az opera történetében. A vígopera népies légköre mind nyelvezetben, mind tartalomban életteljesebbé teszi az operastílust. Mozart shakespearei magaslatoakra emelkedő emberábrázolása teljesen átértékeli az olasz opera buffa vaskos eszközeit. Ő nem követel a szövegtől irodalmi

értéket, csak annyit, hogy képzeletét egy életkép megfestésére megihlesse, különben kötelessége mindenben a zenét szolgálni. Mozartnál az olasz opera öröksége, az áriák, duettek, együttesek zárt számai már az élő, drámai jellemzés formái. A lángelme erejével, tisztán zenei eszközökkel, húsból-vérből való alakokat formál.

A népieshez való visszatérés frissíti fel a XIX. század első felében nagy operastílusát is. Weber «Freyschütz» c. romantikus operája egy új, szabadabb életérzést hoz a Meyerbeer-féle külső hatás keresésben és mesterkéltétségbe túlméretezett «tragédie lyrique»-el szemben.

Wagnernek a zenében és költészetben egyaránt nagy tehetsége a kettő között való versengést veti fel. Előbb a költő vezet. A Lohengrin már a kettő egyenrangúságát mutatja. A Tristanban azután teljesen a benső, az őszenei a területe. A szöveg egy lángoló zenei fantázia szülötte, amelyet önmagában, dagályos, dadogó extázisával, a folytonos ismétlésekkel lehetetlen elképzelni. Itt szegődik át Wagner az irodalmi operától a zenei operához, arra a területre, amely minden operának, legyen az bármely formában kifejezve, egyetlen sajátos területe: a lelki történések, a hangulatok, érzelmek, szenvedélyek világa.

Itt nem lehet célunk, hogy bővebben kitérjünk a XIX. század másik nagy operaszíniírójára, Verdine, valamint a «verismo» operatípusának bővebb méltatására. Előbbi, mint az olasz operatradíciók betetőzője, a maga nagyságában egyedül áll, utóbbi irányzat ismét a népet juttatja új szerephez. A kultúrától és konvencióktól le nem tompított emberi szenvedélyek játsszák itt a főszerepet, amelyek gát nélkül követelik a maguk kiélését.

Wagner hatalmas szelleme hosszú ideig rányomta bélyegét az utána következő korszak operáira. Ma már kétségbevonhatatlan, hogy az ő megoldása is csak egy volt a sokféle megoldás közül. Operaeszménye bizonyos tekintetben oly szoros összefüggésben volt a romantika filozófiai, vallási, pedagógiai stb. eszmeáramlataival, hogy ezekkel egyidőben kellett elvesztenie hatóerejét. A wagneri epigonok főképp két novumot mutatnak fel: a zenekar további előtérbenyomulását és a rendezés fontosságának növekedését. A legújabb kor, mint minden téren úgy itt is, teljes átértékelést mutat. Az a kérdés, hogy mik ennek a kialakulóban levő új operatípusnak eszményei, amely már nemcsak tagad, hanem a ma világszemléletéből fakadva, pozitív értékeket is tud felmutatni?

A táncjáték, a pantomime területén bukkan fel legelőször az új ideál. Strawinsky, Bartók itt kezdik kiépíteni az új színpadi zenét. Két forrás: a népzenehez való visszatérés és ezzel együtt a tánc, a gesztus zenei kifejező erejének felismerése a jelen operazenejét a legmélyebben forradalmasítják. Rendkívül hatott rá Diaghilew, a modern színpadi tánc és a modern színpadi stílus úttörője is. Diaghilew szerint a tánc nem a zene után igazodik, hanem a zene maga alakul át táncá, a ritmus, melódia, harmónia mint közvetlen, szemnek is érzékelhető mozgások, gesztusok érvényesülnek. Ezek az elvek uralkodnak Strawinsky színpadi műveiben. Viszont Jean Cocteau, az «Oedipus Rex» szövegírója, a konstruktív, a mechanikus, iránt való nagy hajlandóságát ébreszti fel benne. Így teremti meg a színpadon azt a különös költői világot, ahol minden csak egy «apparátus», egy mechanizmus, ahol az emberek konstruktív törvények szerint mozognak, sorsok, helyzetek csak ezek szerint igazodnak. A XX. századnak, mint a technika, a gépek századának színpadi zenéje ez. Megalkotói hisznek egy mechanikus művészetben, amely nem ábrázol, közvetít, hanem közvetlenül, önmagában minden emberi befolyástól füg-

getlenül, sajátos egyéni életet él. Petruska, Strawinsky híres marionette figurája éppen a mechanizálás útján nő túl a halandó léten, misztikus varázslat veszi körül, úgy amint ezek a bábfigurák a nép babonás hitében élnek.

Érdekes jelenség, hogy a népi forráson kívül a legújabb korban is felbukkan a színpadon az antik tragédia eszménye. Az első lépést ehhez Eric Satie, a modern francia zene atyja teszi. Sokat foglalkozik görög kultúrával, filozófiával, művészettel. Innen jut el egy sajátos archaizáló, kemény, plasztikus zenei stílushoz, amely merev hangkomplexumokra épül. Strawinsky «Oedipus Rex» c. oratório operájában már teljesen kialakulva hozza ezt a stílust. Kiemeli a zenét homályos, sejtelmes szférájából. Az antik minta csak arra kell neki, hogy saját hajlandóságát a világosan, élesen tagolt formavilág, a kemény, érdesen kivésett hangtömegek iránt igazolja.

Strawinsky zenéjében a népi források újraéledése, az objektiválásra, személytelenítésre való nagy hajlandóság, a klasszicizáló egyszerű, világos formatagolás azok a vonások, amelyek általában jellemzik a XX. század legújabb zenéjét. Korszerűbb muzsikust, aki inkább a ma muzsikusa, alig mutatnának be nálánál.

Rövid áttekintésünk végső állomása az új magyar zene legújabb színpadi alkotása, Kodály Zoltán minap bemutatott «Székely fonó» c. daltjátéka.

Kodály visszatér a zenei opera eszményéhez, amennyiben a szöveg teljesen a zene céljait szolgálja. A mai kor művészi stílusának egyenes őszintesége nem tűri meg a színpadon az olyan szöveget, amely csak a cselekmény folytonosságát szolgálja, de magához a zenéhez semmi köze nincsen. Kodály stílusa olyan helyzetet teremt a színpadon, ahol az ének, a zene a legtermészetesebb jogaiba lép, azaz semmi egyebet nem szolgál, mint amit lényege megkíván: a hangulatoknak, benső történéseknek egyszerű, keresetlen kifejezését. Műve a zene és a tánc ünnepe, egy nép teremtő erejének, fantáziájának legteljesebb szintézise. Partitúrájában — amely messze túlnő az egyszerű, mindennapi cselekmény keretein — benne van a drámai történet, éppenúgy, mint a szereplők minden mozdulata, az előadás, rendezés, a színpadi térképzés minden követelménye. Ez a zene minden külső eszköz, minden operai apparátus nélkül is egy szólokból, kórusokból és táncokból szőtt, ragyogó színű zenekarral aláfestett drámai műalkotás. Az ének zárt számokból áll, mégpedig népdalokból, amelyeket szólóban vagy kórusban énekelnek. Ime a klasszicizáló tendencia modern magyar színpadi megnyilvánulása, a világos tagolás, az elválasztottság elve, ugyanaz az elv, amely a XVIII. század áriáinak, együttesinek egymásmellettségében nyilvánult. Ugyanez a klasszikus szellem nyilvánul a kórusok és táncok szerves beillesztésében, a szólo szerepek tipizálásában. A szövegkönyvben nem olvasunk nevekről, itt csak a háziasszony, a kérő, a szomszédasszony, a fiatal lány stb. szerepel. Az éneklő ember, mint színpadi jelenség csak egy hangtípus kifejezője, egy része a teljes színpadi képnek, akinek minden mozgását, énekét a zeneszerző határozza meg. Mind a szóloknak, mind a kórusnak drámai jellemzése a hangtípusok megfelelő formálásában, változatosságában, ellentéteiben, a szólok és tömegek szembeállításában rejlik. A kórus teljesen antik értelemben nemcsak résztvesz a cselekményben, hanem zenei súlyával a központban áll, a Görög Ilona balladájának megjatszásában a drámai erő csúcspontját képviseli. Egy személyfeletti közösség, egy kollektív organizmus hordozója ez a kórus, érzelmeinek egyszerűségében, ősi naivitásában magának a népnek megszemélyesítője.

Az énekkar mellett egyenrangú szerepet tölt be a tánckar. Kodály ezzel

a gesztus örök zeneiséget helyezi vissza ősi jogaiba. Chanter-danser: ez a két művészet volt eredetileg az opera őstalaja, amely most a néptől megőrizve, újra felszínre kerül. Nemcsak a tánckar táncol. A legmagasabb szellemi értelemben az énekes minden mozdulata, egész teste annak a ritmusnak a kifejezője, ami a zenében él és benne őlt plasztikus alakot. Ebből a mozgásvonalból folyik a cselekmény vonalának, a szereplő egyéneknek, sorsoknak megértése.

Kodály művében újraéled Schütz, Händel, Bach korszakának hitvallása, amely szerint igazi művész az, aki mindenkitől ismert, egyszerű motívumokból művészi képet tud előállítani. A németalföldi misék vezető szövegei igen gyakran egyszerű népdalok, a XV. század kórusirodalma iskolapéldája annak, hogyan lehet népies ízlést a legmagasabb művészettel egyesíteni. Kodály zenéjének klasszikus idealizáló szelleme a népiből az örök emberit a maga egyetemességében emeli eszményi magaslatra. Ez a vonás az, amely átvezet fejtegetéseink legutolsó céljához, az opera lényegének megállapításához.

Bármely operatípust veszünk szemügyre, legkiválóbb termékeiben mindenütt megtaláljuk a szöveg és zene azon párhuzamát, amely szerint a szöveg tápot ad és megfelel a zene sajátos céljainak. A zenedráma elsősorban egy benső érzelmi dráma, amely a fogalmak világát csak érzelmi oldaláról tudja magába szívni. A drámai cselekmény tehát itt teljesen más értelmet nyer, mint a szódrámában. Az operában ez a cselekmény csak a lelki fejlődés állapotában, lelki visszhangjában nyer jelentőséget. A zene feltornozza az érzelmek hullámain, anélkül hogy sokszor magát a külső történést figyelembe venné. Az egyes operatípusok ezt legtöbbször a prózára, vagy a recitativora bízták, hogy annál gyorsabban visszatérhessenek a tisztán zeneihez. Ezek a részek mindig stílustalanok az operában, ha az tényleg opera akar lenni. A beszélt nyelv önállóságának elismerése nincs helyén az operában, ahol a zenei nyelvvel szemben feltétlenül alacsonyabbrendű.

A modern opera problémái tehát végeredményben az opera örök lényege körül forognak. A ma mesterei új formában, új kifejező eszközökkel, de újra visszatérnek oda, ahol az örök emberit a legtisztább ábrázolásban kapják: a néphez és az antik eszményekhez. Kodály Zoltán ennek a klasszikus, egyetemes szellemnek megfelelően nagy művészi egyéniségével háttérben marad és csak a műre, az egész népének szóló és egész népének lelkét kifejező műre mutat rá: a falu küldi ezt nektek, fogadjátok szeretettel és megértéssel.

*Prahács Margit.*

## Ó, VERS.

*Ó, Vers, ki egykoron  
hitem hímes palástja voltál,  
ne vádoldj, hogy ha most  
kétségem koldus rongya vagy :  
Ledől a büszke hegyorom,  
embervoltomnak szentelt oltár,  
amelyre ékességül fontalak.*

*Réz Gyula.*

## A FAKIR.

(Regény.)

**A** PLÉBÁNOST egyszerre elöntötte a bíborhullám. Egyenesre rándult és úgy harsogott a szava, mintha egy szakasz katonát tanítana ki tisztességre! A szavak mögött azonban csak ott lebzelt a tréfát értő lélek!

— Adta pálcahordozója, nem hallgat el mindjárt? Micsoda impertinencia szállotta meg kendet? Honnan veszi kigyelmed ezt a hallatlan vakmerőséget?!

A tanító csak nevetett. Majd megszakadt, úgy nevetett. Aztán letette kezéből a locsolót és lassan, lábujjhegyen ment a paphoz, mint aki fontos dolgot akar mondani és nagy titokban, de tele ujjongással súgta a fülébe:

— Marika holnap itthon lesz!

A főtisztelendő úr gyűszűnyi mérge abban a pillanatban eloszlott. Megértően veregette meg az öreg tanító vállát.

— Jól van, no! Ezért van hát ez a mértéktelen jókedv!?

— Ezért hát!

— Nahát akkor megadom magam. Legyen magának igaza!

És tervezgettek, okoskodtak, hogy mivel fogják szórakoztatni a szép Marikát. A plébános meg fogja kérni, hogy orgonázzon neki a templomban. Elmennek sétálni a hegyekbe. Majd összebeszélnek a mérnökkel, meghívják a doktort is, Katókat is és pompás kirándulásokat fognak rendezni a környéken. Amikor jól kitervezték magukat és arcukon ott ragyogott az ártatlan gyerekek öröme, a tanítónak hirtelen eszébe jutott valami, elkomolyodott és szótlanná vált. A plébános csodálkozva nézett rá.

— No ilyet se láttam még. Az előbb még a világ minden örömét ott táncoltatta a hátán, majd beleszakadt, most meg az orra lóg. Van magának józan esze?!

A tanító nem is gondolt arra, hogy visszavágjon.

— Valakit kifelejtettünk a játékból... Itthon van ám Dombay Ferenc is!

A pap csodálkozva nézett rá.

— Hát aztán?

— És nekem olyan érzésem van, hogy Dombay Ferenc felborítja összes terveinket.

— Miért?

— Igen nagy öröm tölt el, hogy meglátogat a lányom, de vala-

hányszor a földesúr jut eszembe, egyszerre minden öröm elsötétül... Érzek valamit!

A plébános ökölbe szorította a kezét.

— Csak nem félti attól a szemfényvesztőtől? Marika okos lány, felvilágosult és kinőtt már a gyermekcipőből.

A tanító elgondolkozva felelt:

— Az asszony csak akkor nő ki a gyermekcipőből, ha a sírba lép. A lelke mélyén utolsó órájáig vele van a gyermekkor boldog mosolya, készen arra, hogy minden pillanatban előtörjön. Éppen ezért sohase lehet csodálkozni azon, ha egy asszony bolondot csinál.

A pap nem engedett.

— Már én jobban ismerem Marikát. Én nem féltém őt semmiféle lélekcsalótól. És különben is itt vagyunk mellette mindketten. Nem is olyan nagyhatalom az a Dombay Ferenc, ha férfiakkal találja magát szemközt!

A tanító komolyan nézett a plébános arcába.

— Maga már elfelejtette, főtisztelendő uram, hogy milyen hatással volt magára! Nem szabad lebecsülni az ellenfél hatalmát!

A pap haragos lett.

— Az egész környéknek idegeire megy ez az ember! Valóságos csapás, hogy hazajött.

— Igen, plébános úr, csapás!...

Felkapta a locsolót és tovább öntözött. Azután visszafordult, hogy újra mondjon valamit és megdöbbenve látta, hogy a pap nem törődve porral, piszokkal, minden óvatosság nélkül gázol keresztül a kocsiúton, sötét reverendáját valósággal ködbe burkolta a porfelhő. Szalad, menekül. Mi lelte ezt? kérdezte magában. Körülnézett... A kerítés másik végén némán, sápadtan állt Dombay Ferenc s amikor észrevette, hogy tanítómestere meglátta, hosszú lépéseivel befelé került az udvarba.

Báránynak kiesett kezéből a locsoló és elképedten bámult a jelenésre. Az meg szeliden és meghajolva állott előtte.

— Jó estét, kedves mesterem... Látom, nagyon megzavartam. Kérem, térjen már magához, mert arra kényszerít, hogy visszaforduljak.

A tanító erőt vett megdöbbenésén. Akadozó szóval elmondta, hogy az első napokban várta tanítványa látogatását, amikor azonban hetek teltek el és nem jött, lemondott arról, hogy házánál tisztelhesse.

Dombay Ferenc figyelmesen nézett az öreg megtisztult szembe. Nem látott benne vádat, szemrehányást, egyedül a fájdalom kódét fedezte föl mélységeiben.

— Mesterem, nagy erőfeszítembe került az elmúlt hetek alatt, hogy el ne jöjjenek. Mégis úgy határoztam, hogy kivárom az időt, amikor gondolkodásomban legalább valami keveset közelebb kerülök önökhöz. Most itt vagyok. Kérem, ne nézzen idegen szemmel. Ne féljen tőlem. Ne töltsen el borzadással az idegenszerűség, ami belőlem árad. Fogadjon szívesen. Beszélgetni szeretnék!

Bárány tanító megnyugodott. Kézenfogta tanítványát és felelet nélkül vezette hátra, az árnyékos kertbe, a rózsalugasba, ahol a közeledő este gondos kézzel vetette meg már az ágyat a csend számára.

Leültek egymással szemközt és hallgatással pecsételték meg az elkövetkező beszélgetés mélységét. Nem Ferenc szólalt meg először, Bárány ajkáról kíváncszott életre a szó :

— Sokszor elgondoltam már, hogy milyen lesz az a találkozás, amikor magával, édes fiam, egyszer négyszemközt leszek. Mindig úgy éreztem, hogy sok mondanivalója lesz számomra és mindig örömmel vártam ezt a találkozást, mert tudtam, hogy olyan dolgokról fogok hallani, amik az én lelkemben is ott vannak valahol, de erőtlén akaratom nem tudta felszínre hozni őket. Egész életem elvonultsága, magánya, tépelődése felsorakoztatott már bennem sejtelmeket és az öregség befeléforduló szeme villanásszerűen tükrözött elém dolgokat, amik bölcsői lehetnek egy szebb életnek . . .

Édes fiam, maga onnan jött. Maga sokat tud erről. Mi örökös munkában, soha el nem múló gondban és végnélküli szolgaságban élő emberek rá se érünk magunkba nézni. A sok külső élet szemünk minden pillantását magához édesgette. Elszoktunk attól, hogy befelé nézzünk. Az élet célját külsőségekben kerestük. És az életünk lassan megszilárdult és formát kapott ezekben a külsőségekben. Boldogok voltunk, ha ennivalónk volt, ha neveltünk, ha csókoltunk és boldogok voltunk gyermekeinkben.

Most, amikor már nem tudok előre nézni, megtorpanok és végignézve elvégzett munkámon, látnom kell, hogy nem így kellett volna. Zsákutcába kerültem.

Édes fiam, a maga édesapjával annak idején sokat vitatkoztunk erről, mosolyogtam lelkes, naivnak hitt bölcselkedésén, álmodozó képein . . . Ma már tudom, hogy kiváló ember volt, aki csodálatos türelemmel viselte el a rákényszerített életet. És bár sokat szenvedett emiatt, szeretetreméltóságát soha egy pillanatra sem veszítette el, arca mindég készen állott arra, hogy befogadja a jóság mosolyát.

Maga, édes fiam, már további hajtása az apjának. Szűknek érezte ezt az életet, elment . . . eltávozott oda, ahol, nem tudom hogyan, megtalálta egyensúlyát a léleknek, ahol igaz életet élt ! . . .

Csak egyet nem tudok megérteni. . . . Mért jött vissza?!

Az élet nálunk nem változott . . . Az emberek izzadva szántják fel a földet, inaszakadt munkával hívják belőle életre az ennivalót és kérges, reszkető kézzel szegik meg a kenyeret, hogy táplálkozzanak. Később embersorban belesodrónak a szerelembe, családot alapítanak és úgy érzik, hogy minden kötelességüket megtették ! . . . A Dombayházban is fennakadás nélkül folyt az élet. A nemzetes asszony beletemetkezett a munkába, kitűnő tervek, pompás gondolatok születtek egyre-másra. Katóka szépült. A birtok gyarapodott . . .

Édes fiam, ebbe az életbe magának nem lett volna szabad vissza-

jönnie! . . . Mért jött vissza?! . . . A megjelenésének romboló hatása, a fel nem fogható idegenszerűsége összekúszált mindent. Édesanyjára nem lehet ráismerni. Tehetetlen öregasszony lett. Katóka többet sír, mint mosolyog. Az egész környék szenved a maga partokon túlómló titokzatos mivoltától. A falura is rávetődött az árnyéka. Az emberek félnek magától, édes fiam. Láthatta, amikor itt a palánknál megjelent, a plébános, hogy futott haza, mintha bortal kergették volna.

Édes fiam, mért jött haza?! . . .

Ferenc ajkáról sóhaj sóhaj után lobbant el. Hosszú alakja apróra zsugorodott a nyugszékben s a szemek kohójából öntött vasként ömlött a parázs tüze a sötétbe. Mintha orgona szólalt volna meg, úgy bűgött fel a hangja:

— Azért jöttem ide magához, mert tudtam, hogy ezt fogja kérdezni . . . Ahonnan eljöttem, ott hosszú időn keresztül boldog voltam. Lelkem fogékonysága kiemelt a szürke tömegeből. Gyorsan, ösztönösen tanultam, szinte magától robbant tudássá lelkemben a tétova sejtelem és hirtelen csodálatos gondolatokká alakultak az elmúlt életekből a jelen életembe is magammal hozott hieroglifák. Nem akarok magának beszélni erről a megfoghatatlan változásról. Nem akarok beszélni az ottani életemről, a hitről, az élet szentségéről, a földi iskoláról, a jóról, a nirvánáról, mert nem ez a célom. Csak azt akarom hangsúlyozni, hogy lelkem a legrövidebb idő alatt szomjas itatósként szívott fel magába mindent, amit ott talált és mintha mindig ott éltem volna, hasonló lettem a többi emberhez, akik a nagy világtanító lábainál ültek és őt hallgatták. S amikor tízesztendei élet után elértem mindazt, amit elérnem kötelesség volt s amikor már elkészült lélekkel állottam a végtelenség kapuja előtt és repülésre tárt karokkal vártam a jutalmat, hogy levetkőzve a testet, magam mögött hagyhassam az időt és azt hittem, hogy többé semmi, semmi sincs a földön, amit már befogadhatnék, — akkor hirtelen borzasztó rémület villámlott bele a lelkembe. Fölgyujtotta önhitt érzéseim egész kártyavárát és én kétségbeesetten meredtem bele a tűz után a lelkemben maradt ürbe, ahová nem volt mit beleraknom. Meghasonlott hittel fordultam a világtanítóhoz, aki idegen gondolatok felé figyelve hallgatott végig, szavaim után merev, átható tekintettel nézett rám, lelkének sugara rideg közönnyel turkált fel bennem mindent és láttam, hogy ő is megdöbbenve áll a szakadék előtt, amit meglátott bennem. Azután, mintha nem is lettem volna, elfordult tőlem és többé nem is figyelt rám. A könnyörgésem zuhatagja nem hatotta meg, kétségbeesett lelkem jajgatását meg se hallotta többé. És én ekkor megrendült hittel mentem ki az útra, hegyes kövekre térdeltem és végnélkül sírtam. Az emberek érzéketlenül mentek el melletttem, siettek dolgaik után, senkise törődött velem, észre se vett senki. És akkor történt, hogy az úton egy angol egy kis fiúval együtt közeledett felém. Amikor a kis gyermek meglátott, kirántotta kezét apja kezéből és hozzám szaladt. Apró, puha újjai gyöngéden simogatták végig kócos hajamat s a hangja mint ezüstcsengő szállt a lelkemre:

— Mi bajod van? Mért sírsz?

A görcsös sírás nem állt el, sőt még jobban kinzott.

— No ne sírj, látod, én szeretlek! . . .

És ekkor, mintha egy áldott kéz illatos ruhával törölte volna végig a lelkemet, megtisztultam és könnyeim elapadtak. Ajkam mohón kapott az ártatlan kezecske után s a szemem, éreztem, mindennel megáldotta a drága gyermeket. Az visszaszaladt apjához és boldogan mondta:

— Látod, apuskám? Megvigasztaltam! . . .

S én ettől kezdve tudtam, hogy eddig még nem találtam meg azt, amit a lelkemnek be kell fogadnia. Éreztem, hogy ez az, ami hiányzik, ez az, ami betölti az ürt. Napokon keresztül ujjongva jártam a hegyeket és az erdőt és bekiabáltam a hallgató messzeségbe:

— A szeretet minden! A szeretet a legmagasztosabb! A szeretet örök! És én megtaláltam a szeretetet!

Ezután írtam levelet az anyámnak. Vágyódtam azután, amit megtaláltam és hazajöttem . . . Őreg mesterem, most mondja meg, rosszul tettem-e?

Bárány Sándor felkelt, Ferenchez lépett, végigsimította kezével meghajlott, szomorú fejét és halkán válaszolt:

— Édes fiam, magának vissza kellett jönnie! Nem tehetett mást! Igaz szívből, melegen csak most tudom köszönteni: Isten hozta!

Dombay mohón kapott a kéz után, hosszú ujjai vaskapocsként fonódtak a roskadt csukló köré s a szeme ellenállhatatlan erővel vágott bele Bárány arcába. A tanító szeretettől átítatott lelkét hirtelen hideg, visszataszító érzés szállotta meg. A keze ijedten rándult vissza és a teste valami különös akarat befolyása alatt megborzadt. Gyorsan elhúzódtott tanítványa közeléből s a helyére ment vissza. Legjobban szeretett volna elmenekülni. Ferenc visszadült székébe, arca újra merev volt, csendes és ijesztő.

— Látja, mesterem, ez a borzasztó. A külsőm borzadállyá változtat maga körül minden szeretetet . . .

A tanító erőt vett magán.

— Kitartás, édes fiam. Tizenöt esztendő eltávolodását nem lehet behozni egyetlen perc alatt. Lassan, lassan vissza kell térnie a rendes életbe. Hasonlónak kell lennie hozzánk. Meg kell szoknunk egymást. El ne felejtse, hogy a szokatlan mindig borzadállyal tölt el. A véges emberi lélek nem bírja el azt, ami a keretek mögül lép eléje. Maga, édes fiam, már túlnőtt az anyag határain. Ezt nem lehet elbírní! A régi emberek is máglyára dobták a boszorkányokat! Nem szabad csodálkoznia, ha rettegve kíséri figyelemmel mindenki a mozdulatait. A maga visszatérése összekúszált mindent . . . Igyekezni kell ezt a folyamatot megállítani . . . Ha akarja, én segítségére leszek . . .

Dombay Ferenc felkelt. Olyan volt, mint egy hirtelen magasba lendült árnyék. Nem szólt. Néma volt és félelmetes. Pillanatig még egy helyben állt és égő szeme a messzeségbe fúródott. Azután még

mintha mondani szeretett volna valamit, de nem született meg ajkán a hang. Megfordult és egy pár lépés után beleolvadt a köröskörül megáradt sötétbe . . .

### XIII.

A tanítói ház és a plébánia kivirágzott. A falusi magány szürke birodalmába a napsugarak csillogó erejével érkezett meg Bárány Mária tanárnő. Öntudatos, vidám szívét kacagva labdázta a két öreg ember között. Csupa elevenség, csupa öröm lobogtatta meg diadalmas ifjúságát. Boldogan sütkérezett melegénél a két öreg lélek. Pillantásuk kellemes borongásban pihent meg az asszonyi formák tökéletes arányain. A klasszikus szobrok elevenné vált varázsát érezték maguk körül. Megszaporodott a mosoly, szívesebb lett a szó és odaadóbb a megértés. Mária szőke feje körül a jóság angyalai repkedtek, kék szeme a tiszta lélek forrása volt, amelyben kacagva nézte meg magát az ég. Órákhosszat sürgött-forgott apja körül a kertben. Minden virágra tudott valami kedveset mondani. Karcsú ujjai csodálatos könnyedséggel ápolták a szirmokat, s ha magafeledt gyönyörűségében forrón arcához szorított egy-egy rózsaszínű rózsát, a szem zavarba jött, nem tudta megkülönböztetni arcának színét a rózsáétól. Eleven gondolkodásával szívesen csatlakozott édesapja csendes iramú gondolataihoz és megértett minden megállást és minden megpihenést. Gyermekkorának emlékei meg-megrohanták és visszarántották a mult aranyszínű homokjába. Minden bokornak, minden fának jelentősége volt, mohó tüdővel szívta magába a mult idő boldogságát s úgy repdesett apjának bölcs öregsége körül, mint játékos pille a fény körül. Szerette a csendes szobákat, végigélte a rokkant bútorok szelíd meséjét, itta a falakból felleje sugárzó multat és bódultan hallgatta a kivénült óra egyhangú ketyegését a lakás mélyéből.

Az öreg tanító boldogan fiatalodott vissza, Marika meg mosolygva öregedett hozzá és így töltötték el kettesbe az együttlét óráit. Lojzi néni, a cselédanyák alázatával rajongott a gyönyörű Marikáért, reszkető karjai boldog szeretettel gondoskodták körül és lelkes igyekezetében halálrakínozták kedvencét, hogy szereti-e még a palacsintát, meg a habkóhot, mert csak olyan ételt akar főzni, amely a kisasszony kedvére van.

Ebbe a boldog családi életbe úgy törtetett bele a plébános katona egyénisége, mint napsugaras erdő csendjébe a vad. Jobbra-balralendülő karjai messze kergették a nyugalmat, hatalmas testének tompítatlan lármája elnyomta a magány áhítatos némaságát. Mégis szívesen látták, mert a hétköznapi élet szerető barátságát hozta magával. Marikát többször átcipelte magával a plébániára és megismertette vele lassan összes stratégiai terveit. Szegény Marika bódultan hallgatta a hadászati szak kifejezések zuhatagát és valósággal részeg lett a belélegzett dohány-

füsttől. Azután meg orgonáznia kellett. A templom kiöregedett, elrongálódott, szüette orgonáján csetlettek-botlottak a fürge, zongorához szokott ujjak és kétségbeesetten hallgatta az orgonasípok engedetlen munkáját. Sok hang kihagyott, meg se szólalt. A felsőhangok között alig hallható, suttogó neszek ébredtek felharsogás helyett s a mélyhangok pianói üvöltve hasogatták a hallgató fülét, mintha egy eszeveszett állat bömbölte volna rémült fájdalmát az ég felé.

Marika idegei vitustáncot jártak, valahányszor el kellett foglalnia az erkélyen a kántor helyét. Kitűnő zenei érzéke lassan mégis rájött arra, hogyan kell játszania ezen az öreg sípládán. Az engedetlen hangokat elkerülte, a regisztereket fordítva kezelte s lassan-lassan egészen tűrhető muzsikát varázsolt elő a mekegő hangszerből. A plébános boldogan kiáltott fel ilyenkor és harsogva bizonyította, hogy Marika ujjai alatt még egy rongyos tulipánosláda is megszólalna.

A harangozó hallva az áhitatos dallamot, nagytakarítást rendezett a fújtató körül. Gondosan letörülgette a regisztereket, a klaviatúrát s az egész erkélyt felsúroltatta a feleségével. Azután a templomot is gondosabban hozta rendbe naponként. Az oltár arany díszei váratlanul ragyogni kezdtek s a szószerk szintelen faragásai visszanyerték a gondos kezek munkája alatt sötétvörös színüket.

És az első napokban Marika kitűnően aludt és nagyszerű étvágyal evett. Szépsége ragyogóbb lett, mozgása ruganyosabb s körülötte eleven életbe lobbant a szürke napok egyhangú unalma.

Egy este kint a kertben hűvös szél kerekedett és örvénybe kavarta fel a levegőt. Bárány Sándor és Marika a szobába menekültek előle. Lámpafény után kívánczolt a sötétség. Marika meggyújtotta az asztali lámpát. Bárány a hintaszékbe ült, elgondolkozva nézte leánya arcát és megszólalt:

— Ide s tova egy hete vagy már itthon. El kell mennünk a Dombay-házba.

Marika apja mellé húzta székét.

— Hát elmegyünk. Már eddig is csodálkoztam, hogy apus miért nem visz el, de nem akartam szólni. Maga biztosan jobban tudja, hogy mit és hogyan kell tennie.

A tanító kicsit elhallgatott, azután folytatta:

— Azt már mondtam, úgy-e, hogy Dombay Ferenc hazajött?

— Igen.

— Emlékszel még rá?

— Emlékszem, hiszen akkor már tizenötéves voltam. Szép, izmos fiú volt.

Bárány a leánya szemébe nézett.

— Akkor tetszett neked úgy-e?

Marika nagyot nevetett.

— Tetszett bizony. Meg aztán kurizált is. Sokat csavartunk együtt az erdőn. Szerettük a fákat, a bokrokat s úgy beszélünk a szik-

lákhoz is, mintha élneek . . . Szép idők voltak. Nem, édesapám, igazán nem felejthettem el őt!

Az öregember aggódva hajolt leánya fölé.

— Sokat gondoltál rá?

Marika ajkáról tolongva szakadt le egyszerre a sóhaj:

— Megvallom, apus . . . Sokat gondoltam rá . . .

Bárány visszadült a hintaszékbe és idegesen hintázta magát.

— Marikám . . . Te szép leány vagy. Jó is és kedves is. Mondd csak, magam sem tudom, hogyan történhetett az, hogy egy férfi se közeledett hozzád?

A leány újra felkacagott.

— Dehogynem közeledett. De még mennyire közeledett. Amint kikerültem a házból, valósággal keresztűzbe fogtak a férfiszemek! Már az iskolákban. A tanárok! A kollégák! Az ismeretlenek! Bizony nem a férfiakon múlt, hogy egyedül vagyok. Csak rajtam állott. Senkise kellett! Egy se! Én nem ismerem a szerelmet!

A tanító elgondoklozva nézett a leánya szelíd arcába.

— Kisleányom, a szerelmet nem szabad lebecsülnöd. A szerelem az élet tavasza! A körforgás lendülete! A szent végtelenség ütőerének lüktetése! Ez alól az erő alól nincs fölmentve egyetlen ember sem! Ha a fiatalaság sztrájkba lépne és megtagadná a szerelmet, az emberiség kipusztulna és ez bizonyosan kellemetlen következményekkel járna a mindenség életében, akármilyen apró hangyabolyt alkotunk is. Nem tudom elhinni, hogy ennek a hangyabolynak elpusztulásával csak egy fölösleges ballaszttól menekülne meg a mindenható erő! A szerelmet tehát mindenkinek éreznie kell! És ezt te vagy már érezted, vagy még csak ezután fogod érezni!

A leány figyelmesen hallgatta apja szavait, azután hozzásimult.

— Ezt szépen mondtad, apuskám.

Az apa reszkető kezével gyöngéden símogatta leányának selyem haját.

— És én nagyon szerettem volna, ha te már most a szerelem biztos kikötőjéből nézted volna az életet.

— Ne nyugtalankodj, apus. Nem jobb, hogy még előtte állok az egésznek és van mit várnom?

Az apa hangja megremegett, de őszintén tárta fel gondolatait.

— Dombay Ferenc itthon van és én féltelek tőle!

Marika felkapta fejét és meglepetten nézett apja arcába.

— Engem féltesz, apus? Arra nem is gondolsz, hogy őt féltsed tőlem?!

— Nem, gyermekem! Dombay Ferenc nem az az ember, akit te a tizennyolcéves ifjú emléke alapján elképzeltél magadnak. Ő más, mint mi! A mi egyszerű életünk nem bírja el őt! . . .

És nyugodt, tárgyilagos előadásban elmondott mindent tanítványáról. Nem túlzott, viszont nem is titkolt el semmit. Elmondta még a kettőjük között lefolyt utolsó beszélgetést is.

Késő este lett, mire elkészült mondanivalójával. Marika lobogó érdeklődéssel hallgatta és mohó lélekkel itta minden szavát.

Szavai után Bárány csendesen megfogta leánya kezét.

— Hallottál mindent, Marika?

— Hallottam.

— Mit szólsz hozzá?

Marika tekintete a messze távolból érkezett vissza és fáradtan verődött apja arcára.

— Nagyon érdekes ember lehet . . . Mikor megyünk Dombayékhoz?

Tompa hangon felelt a tanító :

— Holnap.

Homlokon csókolta leányát és pihenni tért.

Marika ezen az éjjelen sehogyse tudott aludni. Az eleven élet erejével vonult fel szeme előtt a mult. Tekintete részegen turkált a sok emlék között s a fakó holmik megtisztogatva a felejtés pókhálójától, egyre elevenebb színt, egyre ragyogóbb fényt kaptak. Egészen maga mellett érezte Ferencet. Apró keze ott pihent a nagy fiú tenyerében s őzikejárással szökelve követte annak elnyujtott lépéseit. Most is előntötte a kettőjük magányának kellemes érzése, most is belerezcent a lelke a fiú átható nézésébe és most is fülébe csengett a szó, amit Ő egy lán-goló nyári estén mondott előtte :

— Marika, messze vágyódom innen. Máshova. Ahol gondolatokban fürdik a lélek, s ahol az akarat öntudatos erő és nem lidérccláng. El fogok oda menni. Nem tudom, el tudlak-e majd feledni. Most úgy érzem, hogy velem van összekötve az életed és nem szakíthat el tőlem távolság és idegen élet. Ha elmegyek és nem jövök vissza, gondold azt, hogy meghaltam . . . A halált az asszonyok mindig megbocsátják, a hűtlenséget soha ! Pedig a halál sem más, mint hűtlenség ! Csakhogy ennek a hűtlenségnek már nem egy újabb asszony a tengelye, hanem egy újabb élet ! . . .

Marika jól emlékezett, hogy akkor sirva fakadt és vigasztaló szót várt, de Ferenc nem vigasztalta. Egészen furcsa valamit mondott, amit akkor még nem értett meg, amit azonban nem felejtett el soha, s ami körülbelül így hangzott :

— Csak sírj . . . Aki sír, az egy lépéssel mindég közelebb van az örökélethez, mint az, aki örül . . .

Ezután az este után még együtt voltak egypár napig, azután Ferenc elutazott és útjából többé nem tért vissza. Milyen lehet most? Apja sötétnek, félelmetesnek festette le. Fekete szakáll, sápadt arc. Különös, megrázó egyéniség. Gondol-e rá? Törődik vele? Hol élt? Hogyan élt? Csupa feltolakodó kérdés, a tizenötéves kislány kíváncsisága. Mert úgy érezte, valahányszor Ferencre gondolt, hogy eltűnnek életéből az elmúlt esztendőék és vissza kell térnie az utolsó együttlét gyermekkorába. Ilyenkor tizenötéves szívvel érzett és a tizenötéves kislány impresszióinak rózsaszínű függönye mögül látott, hogy barát-

jára gondolhasson. Nem tudta Ferencet átplántálni a harminc esztendő asszony érett világába, komoly, megfontolt gondolatai nem láttak belőle semmit. Izgalommal tekintett tehát az első találkozás elé, amikor majd a viszontlátás pillanatának hídja összeköti a jelent a multtal s ezen a hídon csak annyi jön át a jelenbe, amennyit az ösztönös érzések rácsa keresztül enged. Fekete szakáll és sápadt arc. Sötét és félelmetes...

Marika nyílt szemmel nézett bele az éjtszakába s nyitott ajkáról halk pihegés szakadozott a csendbe. Mellére hirtelen mázsás teherrel roskadt a magány. Azután valami emberfölötti erő sodrát érezte. Nem tudta álmodik, vagy ébren van. Gondolatai kuszák és zavarosak voltak... Fekete szakáll... Sápadt arc... Tizenöt év és harminc esztendő... Fantáziája már az álmok szekerén száguldott tova, szeme még az ébrenlévők pillantásával nézett körül. S a sarokban, az ajtónál... Mintha látna valamit... Kuszán, elmosódottan, lehelletszerűen... Igen... Valaki ott van... Tudta, hogy csak képzelődés, lázalom, mégis látta... Fekete szakáll... sápadt arc... A torkát jeges marokba fogta a rémület és ajkáról kétségbeesett erővel pattant el a vergődő sikoly... Egy gyors mozdulat, gyufa lobbant lángra... A szoba üres... Sehol senki...

Marika mégis nyakig húzta magára a takarót, befúrta fejét a párnába és úgy aludt el álomba menekülve gondolatai elől...

(Folytatása következik.)

Büky György.

## ÖRÖKLÉT MAGASÁBÓL...

*Öröklét magasából a hallgatóg tetőkre  
Majdan leszáll a néma Halálnak éjvilága.  
A szív utolsót dobban és szenvedélye, vágya,  
Ábrándja, vad tusája megszűnik mindörökre.*

*Megindul majd fölöttünk a mennynek csillaghadja,  
Fejünkre harsan zordul a végítélő végzet,  
S minden, ki egykor bűt, bajt vagy víg örömet érzett,  
Együtt zokog, kegyellen ítéletét siratva.*

*És álomtalan álom borul a Föld fiára,  
Örökre elvegyülünk a temetői rögbe.  
De fön, a mérhetetlen miljom csillagkörökbe'  
Tovább kereng örökkön a titkos, néma pálya.*

*Tejútunk pislá mécsze borzadva néz le majdan  
Ködlő hideg szemével a földi messzeségre,  
Hol annyi város, annyi szép álom köemléke  
Némán mered feléje, már régesrég kihaltan.*

*Örök álmát alussza minden teremtett lélek,  
És nem lesz a Halálnak már többé kire várni.  
Csupán a Föld fiának kövekbe formált álmi  
Regélnék egy Világról, amely rég semmivé lett.*

Koskenniemi után finnből

Somkúti.

**Farkas Gyula : A «fiatal Magyarország» kora.** Kiadja a Magyar Szemle Társaság. Budapest, 1932. Farkas Gyula az újabb magyar irodalomtörténetírás egyik legkiválóbb képviselője. Több kisebb tanulmánya után első nagyobb szintetikus munkája «A magyar romantika» volt, amely méltó feltűnést keltett friss alapvetésével és új irányú szempontjaival. Mostani kötete — bár önmagában is önálló igényű és feladatú — tulajdonképpen folytatása előbbi munkájának. Amabban Kisfaludy Károly korának fejlődésrajzát mutatta be, emebben pedig Petőfi Sándor kora irodalmi értelmének elemzését adja úgy, amint az három nemzedéknek : Vörösmarty és Kölcsey, Eötvös és Kemény és Petőfi kora irodalmi tudatának történetéből kifejlődik. E fejlődésrajz nem személyek egyéni vizsgálatán alapul. Kollektív erők analizését nyújtja, amelyek a következő sorakoznak fel : Az irodalmi élet. Származás és műveltség. Eszmevilág. Külföldi hatások. Tiszta irodalmiság felé. Ezen irányfogalmak irodalomtörténeti értelme annak az útnak a megvilágításában fejeződik ki, hogy nemesi osztály-irodalmunk a nemzedékek ütköző harcaiban hogyan alakul át a tiszta irodalmiság ama fokáig, ahol már «az érzés és gondolat általános emberi és a művészi forma nemzetien egyéni jellegét» jelenti és igényli, azaz hogyan kapja meg «az egyetemes nemzeti irodalom nemzeti érvényességű» formáját és tartalmát.

Ha a szorosán vett tárgyi eredményeket nem tekintjük is, rögtön szembeötlő Farkas Gyula könyvének két elvi jelentőségű és érdekű újítása,

amely talán külsőleg módszertani kérdésnek látszik, valójában azonban mélyen belevág az irodalomtudomány bölcséleti vonatkozásaiba. Az egyik az a mód, ahogy ő a Taine-féle mechanikus környezet-elméletet az újabb német irodalomtudomány irányainak felhasználásával feloldja és lelkiibb szerkezetűvé teszi. Farkas Gyula hangsúlyozza, hogy az a külső a kollektív szellemi alkat-kép, amelyben kirajzolja az irodalomalkotó erők munkáját, csak bevezetés az irodalomba, csak addig a küszöbíg vezet, ahol a legnagyobb erő : a személyiség kezdődik. A feltétele nem azonosítja tehát az irodalmi alkotás döntő és végső elvével. Ezen a ponton megmenti az irodalom legfinomabb fogalmát : az alkotó egyéniséget, de magát a műalkotás tényének értékét is a nyers pozitívista-szemlélet kielégítetlen egyoldalúságától. Másik újítása Farkas Gyula könyvének az irodalmi fejlődésnek az a dialektikai útja, amelyen át érvényesíti az irodalmi nemzedékfogalmát XX. századi történetünkben. A nemzedékfogalom, amelyre az újabb irodalomtudomány átváltotta az eddigi korszakok hagyományos időbeosztását, igen termékeny területeket nyit meg, de nagyon kényes és igen nehezen rögzíthető határelemekkel dolgozik. Azonkívül a maga belső lebonyolításában is sok nehézséget támaszt. Mindenesetre aktívabb fogalom, mint a pusztán időbeli korszakolás s jobban belevilágít az irodalmi élet küzdelmes menetébe, sőt van valami lélektani törvényszerűséget sejtető jellege is. Farkas Gyula könyve ennek a módszertani fogalomnak minden kockázatát hordozza. A nemzedékek különb-

ségtudatának tényét, tartalmát és irányait kétségtelenül fényesen foglalja össze és állítja egymással szembe. Hasonló sikerű a fejlődés állomásainak jelzése és értékelése is. Az azonban már más kérdés, hogy a nemzedékfejlődés és sor enémű levezetése fedezi-e az egyes író belső személyi fejlődését is és számol-e azokkal a külön és rendszerbe alig foglalható utakkal, amelyek az egyes egyén hogyan éli le önmagában előre, néha csak egy későbbi nemzedékrend életében megvalósult irányokat és eszméket. Az is kétséges, hogy vajjon a nemzedékek élete olyan zavartalanul egyenes és tiszta-e, amint az könyvünkben látható. Farkas Gyula maga is nagyon érzi, hogy elvének vannak vitatható pontjai. Éppen az vall tudásának finomságára, hogy sok kérdést szabadon hagy és nem erőszakolja rá anyagára a föltétlen érvényességet. De viszont, ami a kérdés lényegét illeti, ott olyan világos következményekhez jut, hogy ezek ereje és igazsága előtt mindenkinek hálával kell meghajolnia. Farkas Gyula könyve formailag is élvezetes. Mindvégig lendülettel s előkelő nyelven van írva. Mindenképen értéksugárzó, kiváló munka. ss.

**Lenau : Faust.** Fordította : **Kozma Andor.** (A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, 1931.)

Lenau csodálatos költészetével mi magyarok sohasem foglalkoztunk eléggé, pedig Lenau a maga majd szilaj, majd borongós, szélsőségek között hanyódó lényével egészen a mienk, a Kossuthok, a Petőfik, az Adyok testvére. Most, hogy Faustjával Kozma Andor fordításában még közelebb került hozzánk, látjuk, mennyire a mienk volt ez a német költő egész véres emberi sorsával. Mert Lenaunak hideg volt a német szellem. Emóciókat keres s mint a talajából kiszakított növénynek, nincs nyugta. Tengerre száll, Amerikába hajózik, de itt is csalódás

éri. Ott — panasolja jellemzően — «nincs bor és csalogány sincsen».

Faust sorsa Lenau sorsa. Ő, Lenau, boncolt hullát, «életet kutatva holtban», hagyott el igaz barátot, fordult el a tiszta nőtől, vergődött viharos tengeren. Műveinek lipcei kritikai kiadása rávilágít a Faust epizódjainak (hullaboncolás, a kovácsné abrosza) élményi hátterére. A fordító szerint érthetetlen az, hogy a költő a drámai költemény formáját meg nem okolt forma váltogatással elbeszélő és lírai részekkel tarkítja. A magyarázat egyszerű. A költő maga «Ein Gedicht»-nek nevezi művét. Régebbi drámai próbálkozásai sikertelenek voltak s most a látszatát is kerüli annak, mintha drámai költeményt írna. Természete is inkább lírai. A Faust szaggatott, balladaszerű előadásmódjában az események laza, érzelmi összefüggésű lánc, amelynek szemei mögött és között perspektivákat nyit a költő («... zwischen welchen hindurch die perspektive in einen grossen Hintergrund offen geblieben ist» — írja egy levelében Meyernek, Wien, 1835 aug. 15.), ez a reflektorszerű, de érzelmi megvilágítása egy-egy jelenetnek egészen lírai modor.

Kozma Andor rendkívüli áhitattal és «amor intellectualitással» nyúl Lenau szelleméhez.

Minden fordítás lényegében tragikus küzdelem, hármas összeütközéssel. 1. Küzdelem az idegen s a fordító nyelv-egyénsége között. 2. Összeütközés két ember egyéni szelleme között. 3. A tartalom és forma kettős, hullámzó küzdelme. Az első szinte eleve reménytelen, mert minél inkább érvényesül a fordító nyelvének sajátos íze, annál inkább háttérbe szorul az eredetié. A másodikkal kapcsolatban legyen szabad egy elvi kérdést felvetnem. Különbséget kell tennünk *költői és fordítói congenialitás* között. A congenialis költő hajlama beolvasztó s nem receptív. A congenialis költő a

maga erős, teremtő, aktív egyéniségével nem képes arra a szellemi aláztosságra, ami hozzánk egy idegen lelket elhozhatna. Pedig a fordítás igazi célja, minden más felfogás ellenére, csak ez lehet. Ha tőlünk Petőfit, Adyt külföldre viszik, nem azt kívánjuk-e mi is, hogy őt magát, s rajta keresztül minket érezzen meg a világ? Azok a fordítások, amelyeket éppen legkiválóbb költőink adtak, az első két sor elolvasása után, mintegy hívó szóra, nem a költőt, hanem a fordítót asszociálják.

A fordítói congenialitáson én — bármilyen merésznek látszik is — zseniális alárendeltséget értek. Egy pillanatra sem a szolgál fordítás szervilizmusára gondolok, hanem a magát idegen szellemnek átadó, ellen nem szegülő paszszív szellemi alázatra, amely azonban ura a tartalom és forma nehézségeinek. Bizonyos lelki diszpozíciókra, amelyek lehetővé teszik egy másik szellem lényének teljes átáramlását. Ha a költő zseniálisan aktív, legyen a fordító zseniálisan passzív.

A költői és fordítói congenialitás együtt, éppen természetük ellentétes volta miatt, a legnagyobb ritkaság, s talán csak Arany Jánosban volt meg.

A tartalom és forma küzdelme állandó engedményeket eredményez mindkét részen s bizonyos ingadozást, de egyszersmind egyensúlyt is teremt.

A hármas küzdelem vége tragikus. Az eredeti mű a maga sajátos nemzeti, emberi és nyelvi varázsában sohasem lehet a sajátunk egészen. Az eredeti és fordított mű között mindig van valami finom lemez, amit a legnagyobb művész sem képes eltüntetni. De egy plusz is van: bizonyos barokkos íz, ami ebből a szellemi kétféleségből ered.

Régebbi fordítóink csak tartalmi koncessziókat tettek. Ehhez az iskolához tartozik Kozma Andor is. A legszigorúbban követi a mű versformáját és a szótagszámot, még ott is, ahol a

költő pusztán szeszélyből, egy-egy versszakon belül hol páros, hol ölelkező, hol keresztřímet használ. A ciszolt és tökéletes forma, s az a könynyedség, amellyel a fordító az író szeszélye szerint ezt váltogatja, az eredeti mű stílusbeli ízét hozza közelebb hozzánk. Ezzel szemben tartalmi engedményeket sűrűbben tesz, élve a fordító jogával, de csak a legritkábban sértve az eredeti gondolatot.

Lenau-nál szebben a természetet és fényjátékait aligha írta le valaki. Alkonyi, esti képei a leíró költészet remekei. Ezeket a lírai részeket eléggé nem méltányolható finomsággal adja vissza a fordító. Hosszú sorát idézhetszém a lehelletfinom szépségű részleteknek. Ilyen a «Kötelezvény» bevezetése, a lovaglás a «Kovácsműhely» felé:

Útján a hullámzó vetések zöldek  
S égbe török az osztrákföldi tölgyek.

Ilyen az «Éji vonulás»-ban a szentivánéji ünnep s az éji erdő leírása:

Homályos úton tévedezve jár,  
Ritkán dereng ott csillag, fénysugár.

Mélységes éj, a kikeleti vágyak  
Langy, lélekteljes izgalmat keresnek.

A legcsodálatosabb sorok az «Éji sétatá»-ban muzsikálnak:

Pihennek a világos fellegek,  
Lebámulván a szép tavaszi tájra.  
Csak néha-néha a virágos fáknak  
Boldog zsongása, míg hajlongva leng-  
nek  
Szellők lehetőől, bontója a csendnek.

Ez a pár sor egészen a Lenau lelkét lehelli s a fordítói készség csúcspontját jelzi. A «Párbeszéd az erdőn» egy sora az eredeti kifejezés hangfestő hatását művésziesen adja vissza:

Mephisto:  
Hörst du im Wald des Herbstes Räu-  
berpfiff?  
Hallod az ősznek rabló-fütttyeit?

Kár, hogy Kozma Andor a Faust előhangjaként szereplő «Schmetterling» c. költeményt nem fordította le, pedig ez a tíz versszak olyan, mint egy nyitány: benne van a hős tragikuma. A pillangót a tengerre csalja az ismeretlen utáni vágy s gyenge teste a viharok s a tenger zsákmánya lesz:

O Faust, o Faust, du Mann des Fluchtes,  
Der arme Schmetterling bist du!

— mondja a költő. Lehet, hogy a fordító rendelkezésére álló szövegben ez a rész nem volt meg, mert egyes kiadásokban a kisebb költemények között szerepel.

Lenau, a költő, Kozma Andorban congeniális fordítóra talált, aki e művével mély hálára kötelezte irodalmunkat.

Juhász M.

**Munthe, Axel: San Michele.** Káldor. 1932. 2. kötet. Axel Munthe Párizsban tanuló svéd orvosnövendék beleszeret az olasz San Michelebe, olyan szenvedéllyel, ahogy csak északi emberek tudnak beleszeretni déli földre. A kék meleg tenger, a napfény, ciprus, olaj- és fügefák, a narancs és a déli kedély varázsa határozott programot ad életének: megveszi Tiberius császár kertjét, kiásatja a kétezer éve földre temetett oszlopokat és szobrokat. Elmúlik néhány tíz év s az ifjúkor álma teljesül. San Michele a küzdelmes, változatos, merész, makacsul kitartó orvos életének jutalma lesz.

A könyv az embert minden lapon zavarba hozza. Az első lapok eredménye: ragyogó írói tehetség. De rögtön utána: izetlen dilettantizmus. Mindenütt vakmerő: többször sikerül a csaknem kifejezhetetlent kifejezni, de még többször az egyszerűt is elhibázza. Vannak olyan részletei, amelyek utólréhetetlenül szépek s vannak kínos mellékizű műkedvelői tökéletlenségek. Egyenetlen. Ez a nem-író írásművészete.

Napkelet

Munthe könyve a már több, mint tíz év óta nagyon divatos vált memoárirodalom egy terméke. Ott áll, ahol a különböző hercegnők, nagykövetek, miniszterek és hadvezérek művei: a könyvet a tárgy teszi érdekessé, nem a mód, a személy nem a stílus — mondanivalója tehát nem művészi mondanivaló. A tárgy azonban érdekes, a személy vonzó, telve nagyszerű és ritka értékekkel: az ember olvasás közben gyakran azon kapja magát rajta, hogy megkívánja (önmaga, vagy környezete számára) ezeket a pompás tulajdonságokat. Munthe legyőzhetetlen életkedve, vídamsága, bátorsága, nyugalma, játékoskossága, őszintesége — vagyis a szerző személyes hatása a «San Michele» nagy, egészen kivételesen nagy értéke.

A személyiség bővölete oly erős, hogy az írás módjára kényes olvasó is örömmel bocsát meg a rosszul sikerült művészi megoldásokért. Olyasvalamit kap, ami — a nápolyi pestis, a messzínai földrengés, a lappföldi kirándulás és még egy tucat epizód — sokszor annyi, mintha tökéletes írásművészet volna, sőt néha még egy kicsivel több is.

A világhíressé vált könyvet Káldor adta ki és Benedek Marcell fordította. A fordításban az eredeti kifejezés gyarlóságai észrevehetők. A könyv kiállítása nem izléses. *Hamvas Béla.*

**Nadányi Zoltán: Ezüstkert.** (Singer és Wolfner. 1931.) — Hogy Nadányi vidéken lakik, nemcsak életrajzi adat és tárgykör nála, hanem némileg művészi sajátságainak magyarázata is. Erdélyi József és Illyés Gyula nyomán új lírikusaink közt valóságos falukultusz támadt, de ami bennük részint emlék, részint nosztalgia, Nadányi számára mindennapos élmény s megértem, hogy versei többségében — éppen ezért — a kultúrember elsóvárgása az alapmotívum. Tárgyai: strand,

táncosnő, a művelt ember viszonyai. Népi alakjai többnyire akikkel a vidéki úri osztály érintkezik: a megyei hajdú, a szolga. Számúzótnak érzi magát Piripócsan, a kis falu- városban, csakhogy ez nem egészen Ovidius Tomi-búja, nem az Ady óta közhellyé vált magyar ugar-szemlélet. Van Nadányinak egy árulkodó verse, «Este a ház előtt», ahol saját lakása ajtajában torpan meg s ébred rettentő társtalansága tudatára, mint hazajáró kísértet. Ahogy megjártssza önmaga előtt az életen kívül maradt költő szerepét, ebben a halk előkelőségű jelenetben nemcsak művészi értékei vannak együtt, hanem sorsának legmélyebb magyarázata is. Nadányi romantikus lélek, mindig valami más, szebb és jobb kellene neki. Igazságtalanság volna ráolvasnom, hogy a magyar vidék nemcsak az a Piripócs már, amelynek felöltő figuráit enyhe szatírával s némi kabaréízzel külön ciklusban mutatja be, hanem szépségek földje is. Hiszen egész életét, környezetét szépségekkel látja tele s a *Falusiakhoz* így énekel:

Nem csillan a tenger elétek,  
de tenger a hajnal, az est  
és tenger az emberi lélek  
és tenger az emberi test.  
És mekkora gerjedelemmel  
hullámszik a végtelen ár!  
Ember, csüggeteg ember,  
e tengert láttad-e már?

Kevés lírai kötetet olvastam mostanában, amelyikben több volna a költői téma, az artisztikus kifejezés s a szép, klasszikusan zárt forma, mint az «Ezüstkert»ben. Képeit változatosan hőmpolygető líra ez, üde áhítattal, szomorkás finomsággal zenél s vonzó férfiarcot tükröz, melyen halk úriság, kedves bohémiz és hetyke kalandorvagy színfoltjai olvadnak összhangba. Csak egy aggaszt: mindez eleve ismerős; a legpompásabb rímek, a leg-

váratlanabb impressziók végső hatása valami megszokott költőiséggé, már látott szépséggé összegeződik. Nem a tárgyak okozzák ezt, hanem Nadányi eszközei. Idézett versszaka végső sorainak szabadabb ritmusa aránylag igen ritka nála s nyomát is alig mutatja, hogy Kosztolányiék ifjúkori technikája óta már kétszer megújított a magyar líra formanyelve: először a szabadverset hódította meg, aztán visszatért ugyan a kötött ritmushoz, de a friss fölfedezés ingerével, váratlan merész asszonáncokkal, diszharmóniákkal. Nadányi keresztrimes jambusaiban, trocheusaiban, antik metrumaiban alig sejthető ebből valami. Elsősorban ez a hangszerelés ad az «Ezüstkert»nek epigon-jelleget. De mélyíti ezt a hatást szómágiás, stíloromantikus előadása, élményeinek irreális mesesik felé hajlítása.

Kritikánk tisztázatlan fogalmai, költői gyakorlatban rég túlhaladt előítéletei okozzák, hogy kissé félve írtam le az epigon szót. Ez a szempont nem lényeges többé. Elmúlt a századkezdet naív erőfeszítése, mikor minden költő, ha török, ha szakad, egyéniség akart lenni. A mai fiatalok nemcsak idősebb bátyáiktól mernek örökölni, hanem egymás eredményeit is nyugodtan veszik át és fejlesztik tovább. Nadányinál csak az a baj, hogy a húsz év előtti hagyományt őrzi, amelytől pedig sokban messzebb vagyunk pillanatnyilag, mint akár a kurucköltészettől. S itt igazolódik némileg az ő panasza a vidéki elszigeteltség miatt. Ami a nyugodt, harmónikus érlelődést illeti, e tekintetben a vidék kedvezőbb talaj a nagyvárosok irodalmi kávéházainál, amelyek a tömegszállás minden ragályával fertőzni szokták a fiatalokat. De a vidék veszélye sem kisebb. Ott megrendesen valami idejétmúlt elképzelés kísért róla, milyen a «költő» s ez a közhit jobbfajta tehetségeket is beledermeszthet egy avult modorba. Nadányi megírja ezt a «Szerkesztő Úrban», de

azért a veszedelem magát is kerülgeti. A nagyváros szakadatlan surlódása, ezeroldalú ellenőrzése biztosabban leköptatja a hivatottakról a kölcsönfésztéket. Vidéken borzalmasan el lehet ferdülni, ha nincs az íróban valami konok napösztön, amely könyörtelenül hajtsa a magasba. Kritikánk még mindig tartalmi szempontokon rágódik s csak az utolsó években kezd esztétikai követelményekkel föllépni egy új realizmus és egyszerűség nevében, de még távol tőle, hogy irányító, útmutató lehessen.

Nadányinak mit mondhasson a kritikus? Verseit előre elgondolja s mindig izlésesen oldja meg. Élményeiből táplálkozik, de megválogatja a pillanatot. Addig vár a kopár őszi kerttel, míg ezüstkertté nem bővüli a zuzmara. Sok ragyogó képe van s ezek az ihlet bőkegyü adományai, ősfényük elhalványítja magukat a verseket, amelyek néha igénytelen foglalatnak rémlenek az egyes sorok drágakövei körül. Témáihoz alkuvástalan összedettség illenék, pedig ő könnyen belenyugszik félmegoldásba is. Ha megmarad mai területén, azt a mesezsépséget kellene tovább hajszolnia, amelyből most a «Cseresznyefa» alatt a legjellemzőbb darabja. Bizonyosan egyre inkább leepigonozzák, ha kitart ezen a ponton, ám oda se neki: a ma késettjeiből lesznek a holnap előfutárai. De úgylátszik, választhat más utat is: a «Falusiak» puritánabb ciklusa ígéret erre. Stilizátlan élményrealitás, egyszerű eszközök: lazább ritmus, néhol egy bátor asszonánc, kevés enjambement, most ez hat ránk legfrissebben. Volna még egy lehetőség: a két stilusigénynek valamilyen összebékítése egy új ötvözetben, ehhez azonban az alkotás magasabb hőfoka kellene, mint amit e kötet átlaga mutat, amelynek egyhar mada különben bizvást elmaradhatott volna.

Juhász Géza.

**Aranyborjóművészet. (Sinclair, Upton: Mammonart.)** Ogi úr és Ogi asszony irodalomról beszélgetnek. Elkezdik az Ótestamentumnál és csak a XX. század amerikai íróinál fejezik be. Ez Sinclair világirodalomtörténete. A tárgyat közel hozza és csaknem regényesen érdekessé teszi. Ha első pillanatban felmerül is a gyanú, hogy dilettáns tudatlanság (akár a magyarrá is lefordított Durant-féle filozófiatörténetben) készül merényletre a komoly elmélyedés ellen — ez csak rövid ideig tart. Ogi úr ismeri az irodalmat, szereti és tudja. Alaposan elmélyedt különösen az angolnyelvű írók műveibe, sok érdekes, eddig figyelemre nem méltatott részletet emel ki és nagyon meggyőző hangot használ. Ha újszerűségében nincs is mindenütt izlés, elfogadható. Voltaire-ről írt fejezetének címe: «A nyomorultság halála» (écrasez l'infame). Swift: «A megmérgezett patkány», Burns: «A lángeszű adóhivatalnok», Shelley: «A forradalom angyala». Fejezetet ír az «Agybirtokosról» (Beethoven), Siegfried-Bakuninról (Wagner) és William Randolph Alkibiadesről. Meglepően okos dolgokat mond, félreteszi a tudós hajlamokat, hogy az író és az emberi szemlélet, sőt: életszemlélet annál jobban kiemelkedjék.

Sinclair könyve ama kísérletek egyike, amely közelebb, sőt egész közel akarja hozni a mult irodalmát a legszélesebb értelemben vett közönség számára. Magyarul is van hasonló könyvünk — Benedek Marcell «Délsziget»-e és másutt (Klabund irodalomtörténete stb.) is megvan a hajlam, hogy a történelem kincseit megkedveltessék azzal a néppel, amely számára a kincset nagy költők megalkották. A doktriner katedramagyarázatok váltak időszerűtlenné, vagy a közönség süllyedt le annyira, hogy nem érti a tudós magyarázatot? Lehet, hogy mindakettő közrejátszott abban, hogy az irodalomtörténet el-

vált a közönségtől. S a harmadik : a határozott tendencia, hogy minden értéket vitálissá, hatóvá, életszerűvé kell tenni. Modern attitűd — a történelem és a tudás minden értékét belegyurni az életbe, hogy szebbé, magasabbá, élvezetesebbé tegye.

Ennek a célnak Sinclair világirodalomtörténete megfelel — a legjobban megfelel minden eddigi kísérlet közül, amely személyessé, elevenné akarja tenni az elmúlt korok irodalmát. Ha csak egy fejezetet olvas is el az ember, a találó megjegyzések, finom elemzések, plasztikus beállítások egész sorát fogja találni s aki nem riad vissza az egy kicsit sajtóízű címeiktől gyakran megtalálja a fejezetben az író legmélyebb lényegét, életének titkát és ösztönzést, hogy a szóbanforgó író költészetének varázsaiban komolyan megismerkedjen.

Amit aztán nem lehet elfogadni a könyvben, az az egész mű tendenciája. Upton Sinclair járt Európában, látott a múzeumokban néhány száz Madonnát és azt tapasztalta, hogy valamennyinek a keze manikürözve van. Aztán elővette az európai irodalmat és azt tapasztalta, hogy az írók kilencven százaléka nem volt proletár s amennyiben az volt, nem dicsekedett vele. Mert, mondja : «a művész szociális termék, lelkületét és munkáját az uralkodó gazdasági erők határozzák meg». És : «elismert művészek minden időben szimpatizáltak a kor uralkodó osztályával és művészetükkel az uralkodó osztályt szolgálták».

Az elmúlt korok irodalmát hat hazugság-oszlop tartja : 1. a művészet öncél ; 2. a művészet esoterikus ; 3. a művészetnek a tradícióból kell kinőnie ; 4. dilettáns ; 5. nincs köze a morálhoz ; 6. nem propaganda. Így hát kitűnik, hogy az európai irodalom legnagyobb részét szenilitás, szellemi alacsonyrendűség, immoralitás és sznobizmus terméke. Az eredet

mindjárt gyanús : túlsokat csodálják Európában a görögöket. Kérdés «mennyiben tény a görög kultúra magasrendűsége, mennyiben semmi más, mint babona, amit olyan urak tartanak fenn, akiknek az egyetemi szakvizsga egész életükre szóló kenyerjegy». A folytatás még gyanúsabb : a római imperializmus. Aztán : középkor. Reneszánsz. XVIII. század. Már nem is gyanús. Európa irodalma az aranyborjú irodalma.

Hogy ezzel szemben milyen Sinclair áhított irodalma, már sejthető. Mindenekelőtt proletárművészet (manikürözetlen kezű Madonnák). Morális művészet (szociális morál). Definíciója : «a nagy műalkotás az, ahol a jelentős és fontos propaganda a kornak megfelelő lehető legtökéletesebb művészi formában jelentkezik».

A könyv tendenciájából kitűnik, hogy a szerző milyen elveket képvisel : osztálykritikát és amerikanizmust. A kettő közül az egyik is elég handicap. Együtt pedig nagyon sokszor felváltva bosszúságot, vagy nevetést vált ki. Mert azt még hajlandó az ember elfogadni, hogy teljes irodalmi elfogulatlanság nincs. De azt már semmiképpen sem, hogy minden elfogultság közül az amerikai proletár elfogultsága az egyedül helyes.

Upton Sinclair irányregényeket ír az olaj, a szén ipartelepeiről, a nagyvárosok nyomorultjairól, a korrupcióról, titkosrendőrségről, kémekről s mindenütt ugyanaz a gondolat bukkan fel : a szociális forradalom, a proletariátus jogainak kiküzdése, a tőke ellen való harc és a történelmi materializmus. Világirodalomtörténete és egyéb regényei között csak az a különbség, hogy itt a tárgy más : nem olajtelep, nem bányá, nem a külváros, hanem Európa irodalma ; — a tendencia maradt. Így bélyegezte háromezer év irodalmát «aranyborjú-művészet»-nek.

Az irány sokat ront a könyvön,

de valódi értékeit érintetlenül hagyja : a nyugodt tiszta látást, különösen néhány költőről írt pompás rajzot (a legkitűnőbb : Shelley) és a legfontosabbat — a közvetlen tónust, ami mindig meggyőz arról, hogy a művet végeredményben hivatott művész írta.

*Hamvas Béla.*

**Dr. Marcell Mihály : A bontakozó élet. I. Az egyéniség összetevői. II. A lélek megismerésének művészete.**

Az ember természetében rejlik, hogy mikor jelene sivár, a jövőre iparkodik vetni tekintetét. A mostani nemzedék az emberiség szebb jövőjét nemcsak remélni, hanem előkészíteni is akarja a jövőendő nemzedék nevelésével. A nevelés sohasem volt olyan életbevágó probléma, mint ma, az egész emberiség válságának napjaiban, a pedagógiai érdeklődés sem volt soha olyan nagy és széleskörű, mint most.

Valóban korszerűnek kell mondanunk Marcell Mihály nagyszabású vállalkozását, amellyel egy nyolc kötetre tervezett pedagógiai munkát indít meg. Ez a munka abban is korszerű, hogy a nevelést nem tekinti szűk korlátok közé szorított, mintegy hivatalos foglalkozásnak, hanem kapcsolatba hozza az élet minden mozzanatával.

Az eddig megjelent két kötet az alapokat rakja le. Az első az embernek testi és lelki életét tárgyalja, továbbá a környezetnek hatásáról szól. A második a különböző egyének megismerésének módjait ismerteti. A későbbi kötetekben a szerző a gyermekkor, a serdülőkor, az ifjúkor vizsgálatával foglalkozik, a felnőttek lelki világát szándékozik bemutatni, azután a nevelés általános és részletes módzatai, végül a pedagógiának tudományos rendszere kerülnek sorra.

A nevelésnél az első és döntő kérdés : a cél kitűzése. Mivé akarjuk formálni a gyermeket? Ez a kérdés szo-

rosan összefügg azzal az állásponttal, amelyet világnézet tekintetében elfogalunk. Marcell Mihálynak könyvében a világnézetet a katolikus vallás tanításai adják, a cél tehát a földi élet határain túl van : a természetfeletti élet.

Anyagát huszonötévesztendő nevelői, főképen pedig lelkipásztori működésében szerzett tapasztalataiból merítette. Emellett azonban mindenütt figyelemmel van a tárgyalt kérdések irodalmára. Óriási irodalmi anyagra hivatkozik, úgy hogy az egyes kérdések iránt különösebben érdeklődők mindjárt ez irányban is útbaigazítást, tájékoztatást kapnak.

A munka — bármennyire figyelembe veszi és tárgyalja is a tudományos irodalmat — elsősorban nem tudományos és elméleti, hanem gyakorlati. Nem annyira a szaktudósokhoz szól, mint inkább a szülőkhöz és a gyakorlati pedagógusokhoz. Nem tudományos rendszert akar adni, hanem magát az életet szolgálni.

Mindegyik kötete külön önállóan is nagyon érdekes és tanulságos olvasmány lesz mindazok számára, akik a nevelés kérdései iránt érdeklődnek. Nemcsak tanácsokat, útbaigazításokat adnak e könyvek, hanem ami még ennél sokkal több, felébresztik az érdeklődést, további kutatásra és gondolkodásra ösztönöznek. Az olvasók bizonyára várakozással tekintettek a további kötetek megjelenése elé. *B. C.*

**Székely László : A parton ülők panasza.** Versek. (Szombathely, 1932. Egy ember küzd a napok szürkeségével és lelkén be nem teljesült költői vágyak fájnak. Ez a fájdalom megszépíti a verseket és átvezet a sablon útvesztőin. «Az óceán vájt, aztán elhagyott, Ó mély üresség, ó igen mélység», jajdul fel «A bánat mögé nézek» c. versében. Másutt a pap, az Isten szolgája kiált fel az oltár előtt : «És mégsem, mégsem értelek, Sosem ol-

vaslak végig!» Panaszodik a mélyre ásott kincsről, amely «üzen, sugárzik», s a költő szánt felette «összeroskadásig». (Kallódó kincsek.) Mikor ilyen engedményeket tesz, sikerül megérintenie a szépet, mert önmagát adja, mert nemes és emberi vergődést vetí-elénk. Érzi, tudja, hogy nem bír eléggé mélyre menni, s nem kapja meg, bárhogyan keresi, azt az ihletett lendületet, amely egyszerre felszabadítaná a gondolatait, sejtelmeit a bilincspeverő gátlások alól. Csaknem minden verse ilyen nekilendülés és megtorpanás. Néha kényszeríteni, szorított szemmel idézni akarja a költői mámort, de a mámor istenek ajándéka, s az istenek szeszélyesek. A gondolat pedig megszükül, ha nem fűti át az érzés má-mora. Néha hivatásával járó gátlások is fellépnek, a szavak üresen hullanak vissza, naivitásuk keresett és — sajnos — nem a költőgyermek naivitása. Másutt szépségesen sugároznak elő a hit szimbolumai: «Te vagy, szent Szűz, az édes, tiszta fenség, Minden jósnak nagyítója, tükre, Az ámulat, az édes végtelenség. Nagy szépség-szomjam lábadhoz rakom». (Az örök Üdvözlég.) Legtisztább hangokat a természet szeretete csendít meg lelkében. Ilyenkor szíve hangszerén igaz melódia terem. Kedves: «A gyík megijed». Megkapó: «Magamról daloljak». Mondanivalói sokszor törik át a forma falát, ebben több önfegyelemre van szüksége.

J. M.

**Kaán Károly: Természetvédelem és a természeti emlékek.** A Magyar Tudományos Akadémia Vitéz József díjával jutalmazott munka. 110 képpel. Budapest. Révai Testvérek irodalmi intézet r.-t.

Az ember kultúrájának anyagát kezdettől fogva a természet ősforrásai-ból merítette, mintáit az örök természet nagyszerű formáiról vette. Mégis az emberi kultúra többé-kevésbé mindenütt és hosszú időknél át a ter-

mészeti alkotások pusztulása nyomán keletkezett. A szellemileg fejletlen, ú. n. természeti (közfelfogás szerint vad) embernek lelkében a természeti alkotások kiméletének és megbecsülésének érzése még nem született meg, hiszen harcban állott a természettel: csak így tudta életét fenntartani és biztosítani. Emellett egyszerű élet-szükségleteinek kielégítéséhez a természet tárgyai: növények, állatok mérhetetlen arányokban állottak rendelkezésére.

A pogányvilág vallási kultuszában már megnyilvánul egynemely állati vagy növényi alkotásnak a kimélete és oltalmazása. Később is nagy befolyással van a természet az ember lelkére és a fejlettebb népek alkotásai nem is tudnak szabadulni a természet formáinak benyomása, hatása és kultusza alól. Mégis, mintha nem becsülte volna az ember a természet alkotásait, mert a lakott helyek nagyobb körzetében elpusztította azokat és nem azok mellett vagy azok körében, hanem azok romjain keresett helyet alkotóereje és zsenije talán természetfölöttinek is vélt munkájához.

A kultúrában, vele a fejlődésben és tudásban hovatovább előrehaladó ember idők során azonban mégis csak okul és mind szélesebb körben reá-eszmél arra, hogy az örök természet a tudásnak, a szépnek, az erőnek és a munkának, az egészségnek, a kedélyvilágnak és a lelki megnyugvásnak, megannyi sok más életfeltételnek a kimeríthetetlen ősforrása. Hogy a legelvontabb tudományokban éppen úgy, mint a mindennapi élet különfélesegeiben a természet törvényei, mintái és útmutatásai szabják meg a legmegfelelőbb irányt. A természet nyújtja a legszebb és legkedvesebb keretet a legnagyobb emberi alkotásokhoz, sőt az ember egyszerű otthonához is. Reá-eszmél, hogy a legtökéletesebb emberi munka, mégha a természet nyomán jár is, a természetet utól nem

érheti, tehát nem is mulhatja felül soha. Emiatt a kultúrállamok gondos szeretettel tartják nyilván és becsülik meg természeti kincseiket. Ebben a tekintetben nálunk — pedig annyi kiváló írónk és tudósunk irt már az érdekében — sajnálatosképpen alig történt valami. Eddig egyetlen magyar könyv sem jelent meg, mely egybefoglalóan tájékoztatást nyújtott volna az ország természeti kincsei, természeti emlékei felől és reámutatott volna azok megóvásának megfelelő módjaira és eszközeire. Szerzőnk könyvével azt célozza, hogy pótolja ezt a nagy hiányt és a természetszeretet fokozásával elősegítse a természet védelmét. Reá akarja terelni a figyelmet hazánk természeti kincseire, hogy azok megóvásának minél több barátot, megbecsülésüknek minél több hívet szerezzen.

Ennek a nagy nemzeti célnak a szolgálatában feltárja előttünk természeti értékeinknek lagjavát. Reámutat a hazai állatvilág több érdekességére, a rovaroktól a madarakon át az emlősökig. Felsorakoztat sokat a növényvilág magyar nevezetességeiből, köztük a látványosságszámba menő faóriásokat is (gesztenyefák Dunántúl, Arany János tölgyei a Margitszigeten stb.). Bemutat több érdekes kőzetalakulást. Ismerteti ezenfelül számottevő barlangjainknak egész sorát, megemlítve a bennük talált őskori leleteket. Szébbnél-szebb képek kíséretében írja le országunk alig ismert természeti kincseit és vázolja azok sorsának körülményeit. Sok érdekeset és tanulságosat nyújt emellett a külföld egyes országainak nagy természetkultuszáról és annak szép eredményeiről.

Még vissza tudjuk itt-ott idézni nagy írónk : Arany János, Petőfi Sándor, Kisfaludy Sándor stb. költeményeiben szereplő tájakat, de már itt az utolsó óra. Minden tájat, vidéket a régi természeti szépségében, érintetlenségében nem hagyhatunk meg, mert gazdasági kultúra is van. Ámde ne pusztítsunk, ne romboljunk ott, ahol nem kell és amikor máshonnet pótolhatjuk a kérdéses dolgokat. A Badacsonyi megcsönkítése, a Ság-hegy lerombolása stb. mind-mind olyan esetek, mintha hozzá nem értő fűzfapoéta javítaná át Arany vagy Petőfi verseit. Külföldön is a szépirodalom hangzatos szava döntötte el a küzdelmet a természeti emlékek javára, nálunk is csak így remélhetünk sikert. A magyar írónak segítségére kell sietni a magyar földnek, a természeti ritkaságoknak, a magyar föld soha nem pótolható értékeinek.

*Horváth Károly.*

**Nouvelle Revue de Hongrie** nemcsak szerkesztője és formája miatt viseli joggal az «új» jelzöt, amely az első szám után ítélve «jobb»-at is jelent. Az «Ungarische Jahrbücher» és a «Revue des Études Hongroises» után, amelyek méltóképen képviselik a magyar tudományosságot a külföld előtt, úgylátszik a *Nouvelle Revue de Hongrie* is rájött a külföld számára készült publikációk sikerének titkára : Nem arról kell beszélnünk, amit mi idehaza fontosnak tartunk, hanem ami a külföldit érdekli és szinte észrevétlenül kell beleszónunk problémáinkat a nyugateurópai érdeklődés körébe. Az új szerkesztő, *Ottlik György* biztosítja az új szemle sikeres munkáját. *F. I.*

## Színház.

## Egy kis senki.

*Bónyi Adorján vígjátéka a Belvárosi Színházban.*

Bónyi Adorján darabja külsőre teljesen kifogástalan. Olyan egyvelege a fényűzésnek, hogy akármelyik színháznak dicséretére válnék. A szerző nem takarékoskodott utasításaival, melyek a színpad élőlényeit s tárgyait a kellemes benyomás szolgálatába parancsolják. A vígjáték, színpadostul, olyan csinos, mintha skatulyából húzták volna ki. Még csak lágyan szűrődő muzsika kellett volna, hogy mindig cirógassa az elandalodott nézőt. De a hatás így is megvan s a komoly dráma szellemei alusznak olyan mélyen manapság, hogy Bónyi darabja zavartalanul megérheti a száz előadást.

Bónyi hősnője eszünkbe juttatja azt a vígjátéki ál-szerelmezt, aki kőszívű ideáljának úgy akarja bebizonyítani minden áldozatra kész szerelmét, hogy kedvéért felgyújtja pompás kastélyát, miután már bebiztosította. Monti Péter, a hatalmas pénzember leánya, Katinka is így cselekszik. Űnja a gazdagságot, maga akarja megkeresni a kenyerét, olyan akar lenni, mint a szenvedő milliók. Inkognitóban belép az apja bankjába, mint Molnár Katalin két hónapon át lázasan dolgozik s titkos gyönyörrel szívja magába a sok kellemetlenséget, ami a tisztviselői sorssal együtt jár. Kivált főnökének meg Kádár kisasszonynak gyűlik meg vele a baja. Kádár kisasszony azért ellensége, mert a «kis senki», egy csinos bankfiú, szemlátómást Katinkához húz. Molnár

Katalinra ugyancsak rájár a rúd; még lopással is meggyanusítják, persze a «kis senki» hősiezen megvédi. Katalint nem viselik meg a csapások; olyan, mint a várából inkognitóban alászállt királykisasszony, aki az erdőn regényes haramjakkal találkozik s bátran szemükbe néz, miközben a közelben felhangzó kürt, az udvari környezet védelme hősie batorságot önt elszánt lelkébe. Molnár Katalin a kenyérekereket minden szörnyeteggel bátran szembeszáll. Monti Péter ökegyelmességének estélyére egész bank-környezete meghívót kap, csak ő nem. Minő gúnyos részvét veszi körül e modern Hamupipóké! Kádár kisasszony ujjongása határtalan. Az estélyen aztán kiderül minden. Katalin remek ruhában jelenik meg, mint Monti Katinka, a gonosz főnök a szívárvány színeit váltja s dadogni sem tud, Kádár kisasszony tuskóvá merevül. Ekkor felhangzik Katinka ajkán az ítélet szava. Mindenkinek megmondja, ami dukál. S a végén megbocsát. Ajándékokat is osztogat. Például a szelid mosolygású Schatz kisasszonynak régi álmát teljesíti: hangtalan irógépet ígér neki. Hisszük, hogy meg is tartja a szavát. Ulrik Pálnak, a «kis senki»-nek, hűséges barátjának önmagát szánja. De ez nem megy könnyen. Monti ökegyelmessége még mindig «kis senki»-nek tartja a fiatalembert, aki azzal az önérzetes fogadkozással hagyja ott a társaságot, hogy «fel fogja magát küzdeni Katinkáig». Apa és leánya már segítik is ebben, Palinak nem kell magát nagyon törnie, Pali elő fog lépni.

Nagyon valószínűtlen Bónyi meseje. Itt van mindjárt Katinka inkog-

nitója. Egy pénzhatalmasság leányát mindenki ismeri, az bizony két napig sem szerepelhet más néven, nemhogy két hónapig. Hogy ez az inkognitó valószínűnek lássék, az író egy csomó előzményt eszel ki. Monti Péternek özvegynek vagy elválnak kell lennie. Ergo: leányának intézetben kell felnőnie. Persze külföldön. Sőt még haza sem szabad jönnie, apjának kell időnként érte mennie; külföldön kell utazniok. Éveken keresztül. Szinte látjuk, mint vigyáznak, az évek mulva eljátszandó kaland hitele érdekében, hogy valami ismerőssel ne találkozzanak. Nagyon is belátunk Bónyi műhelyébe. Olyan szorgalmasan halmozza a megokoló előzményeket, hogy a végén a következményekben is kételkednünk kell.

De vannak más bajok is. Ez a Katica határozottan kegyetlen nő. Csak a szegénység látszatát vállalja s két hónapi munkát. Mikor leleplezi magát, boldogan élvezi a szegény felricskázott banktisztviselők zavarát. Mit vétettek ezek neki? Aligha annyit, amennyit a darab tendenciája elkövetett velük. Úgy látszik, alapján véve jó emberek, Kádár kisasszony iránt még részvétünk is ébred. Nem ellenszenves leány, csak a nyelve van felvágva. Úgy érezzük, Katica itt a «kis senki», papájával együtt. Az marad, még ha visszavonul is gazdag otthonába. Nem irigyeljük jövődöbelijét. Jobban teszi, ha nem leplezi le magát, nem oktatja ki szegény társait s a véletlenre bízva az egész tanulságot. Annyi romantikával, amennyit a darabban árul, ezt is megtehetette volna rokonszenvesebb maradt volna.

A rendezés, szereposztás elsőrangú. Elég, ha a színészek nevét említjük, elsősorban *Dayka* Margitot és *Ráday* Imrét. De a többiek is figyelemreméltók (*Somlay* Arthur, *Gombaszögi* Ella, *Székely* Lujza, *Ákos* Erzsi, *Kovács* Terus, *Sugár* Lajos, *Szigeti* Jenő). Mindenki érvényesítheti legjobb tulajdon-

ságait, hiszen a szerepek mértékre készültek. A morózus kritikus elnézést kér: valószínűleg ő a hibás, néhányadmagával. A közönség mulat s meg kell hagynunk, hogy soraiban igen előkelő s komoly egyéniségeket láttunk. A darab jó példa rá, hogyha jelentékeny drámánk kevés van is, vannak ügyes, finomtollú drámakészítőink, akik az irodalmon kívül is szórakoztatni tudnak.

### Csók a pusztán.

*Fáy Ilona és Ujházy György vígjátéka a Nemzeti Színházban.*

Feri bácsi portáján igen fülledt a levegő, nagy a takarékoság, nemkülönben az etikai rend, este kilenckor már «lakatolnak», Magda leány tehát joggal libben ki az ablakon, egy kis éjszakai friss levegőre. A falubeliek kísértetnek tartják. Pista, a csinos rokon, akivel Magda napközben annyit torzsalkodik, hogy már okvetlenül szeretik egymást, egy ilyen kiránduláson szerelmet vall a leánynak. Közben a saját kezefejére akkora csókot cuppant, hogy a későn betoppanó Laci bácsi meghallja, valami nagy szerelmi titkot szimatol, Magda viszont szándékosan oly hangosan rimáncodik titoktartásért, hogy az egész ház felébred s ezzel megkezdődik az «el nem csókolt csók» ártatlan bonyodalma. A tettes és a kísértet nyomozása folyamán a családban mindinkább dolgozik az etikai kényszer, hogy a «kompromittált» Magdának férjet szerezzenek. Mivel egyelőre nem akad, Laci bácsira hárulna ez a feladat, majd maga a nyolcvanéves Feri bácsi kéri meg Magda kezét. Magda és Pista annyira vonakodnak egymásé lenni, hogy Feri bácsi, aki mindenkor és mindenben az ellenkezőjét akarja, teljes energiával tuszkolja oltárhoz a titkon szerelmes fiatalokat.

A legszendébb darab ez, nemcsak az idén, hanem az utóbbi években is.

Együttal a leggyermekibb. Vigjátéki vihar egy félgyszüni vizescskében. A szerzők hálás anyagot hordtak össze, de nem sokra mennek vele. Így is van sikerük: magyar kúria, a maga tipikus alakjaival, önfejű, kedves föld-birtokos öregúr, örökségre váró rokon-ság, apró-cseprő perpatvarok, mindez kedves téma, kivált jó szereposztás-ban. A *Csók a pusztán* elsősorban ennek köszönheti népszerűségét. A színészek (*Gál Gyula, Tasnády Ilona, Bartos Gyula, Vizváry Mariska, Kiss Irén, Rózsahegy Kálmán, Abonyi Géza*) megható buzgalommal pótolgatják, amit a szerzők elmulasztottak s meg-nevettetnek ott is, ahol a szöveget kel-letlenül lapoznók.

#### A kisasszony.

*Jacques Deval színjátéka a Vígshízház-ban.*

Egy család és egy vénülő nevelőnő arcképe. A család az élniszerető nap-lapók finomabb fajtájából való. Az apa szigorú elveket mímel, de minden léhaságot megért s legkomolyabb sza-vát is valami gyógyíthatatlan erkölcsi bonhomia rezegetti. Felesége méltó párja; kedves maliciával, csipkedő támadásaival igyekszik palástolni tu-lajdon sivárságát. Fiúk az aranyifjú-ság jólöltözött mákvirága; leányuk divatos urileány, kellő szabályok sze-rint; titokban, egy kis születni vágyó gyermek miatt, öngyilkossággal ka-cérkodik. Egyszóval: ez a család bot-fülű minden morállal szemben s még-sem antipatikus. Csak a szerzőre ne-hezettelünk egy kicsit, a darab második felében, mikor már nem tud újabb vonásokat mutogatni e csudabogar-figurákon s ismételteti velük önma-gukat. Egyébként elég eleven figurák, a könnyebb fajsúlyú francia vígjáték javához méltók. E tarka háttérben tükröződik a «kisasszony» viseltes, né-hány vonásból mesterien torz alakja. Már valami nyolc család leányát ne-

velte fel, érthető hát, ha lassanként a nevelőnők tipikus példányává szür-kült. Mikor a leányok férjhez mentek, neki is mennie kellett, nem volt rá szükség. Mivel sem szép, sem gazdag nem volt, csak mások szolgája lehe-tett, meggyűlölte a szerelmet, az em-bereket; egy titkos vágya maradt még, egyre követelőbb: az anyaság. S éppen most, a legbolondabb család körében teljesül be ez a vágya. A házi-kisasszonyt megmenti a szegyéntől, betegség ürügye alatt vidékre viszi, levegőre, a gyereket magához veszi. Boldog anya lesz, a szelekótya család pedig annyira hű önmagához, hogy észre sem veszik, midőn a kisasszony otthagyja őket örökre. Túlságosan vastag héja van ennek a darabnak, de nemes a magva. Hála *Góthék* pompás hang- és gesztuscsatájának, szerepük ismétléseiben sem untatnak nagyon, az első felvonásban még ragyogni is tudnak. *Gyergyai István, Gaál Fran-ciska* ügyesen illusztrálják a fájától nem messze hulló gyümölcsöt. *Var-sányi Irén* újabb bizonyosságát adta alakítóképesége gazdagságának.

#### Egy hét a «Bagolyvár»-ban.

*R. Marshall vígjátéka a Nemzeti Szín-házban.*

Nem újdonság, csak renovált da-rab, mely újabb formájában sem emel-kezik túl az átlagon. Előkelőkről sok-kal jobb színpadi fotografiát láttunk már akárhányszor, R. Marshallnál semmivel sem ismertebb írótól is. Alak-jai elég ügyesen mutatkoznak be, de a második felvonástól kezdve banális cse-lekmény hinárjában vergődnek s las-sanként elpárolog minden méltóságuk, elevenségük. Egy herceg azzal akarja öt ízben nem-et mondott Ladyjét há-zasságra kényszeríteni, hogy hamis sürgönnyel megutaztatja s útközben kastélyába, a Bagolyvárba viszi. El-szegényedett barátja is így cselekszik a maga makrancos imárottjával. Ez

bizony elég ízetlen fogás. A «rabságba esett» nők látszólagos engedékenységgel akarnak szabadulni. A herceg azonban meggondolja magát s hogy annál inkább magához kösse a Ladyt, hirtelen szeszéllyel visszaadja a szabadságát. Ez a Lady, ha egy kis önérzete volna, otthagyná lovagját, még ha kompromittáltak, azaz zsarolták is. De hát vagy nagyon szerelmes a hercegbe (ami a darabból nem látszik), vagy nagyon közepes ízlésű (aminek

sok nyoma van) s nem különb barátnőjével együtt kimondja a boldogító igent. A feltűnően hangsúlyozott finom modor mögött igen nyárspolgári szellem árulkodik ezekben az alakokban. Banális történetük felfrissítéséhez sziporkázóbb szellem kellett volna, R. Marshall igen higgadt, filiszter hozzá. *Bajor Gizi, Uray Tivadar, Aczél Ilona, Petheő Attila* alakítása egy bravuros vígjátékhoz is méltó lett volna. V.

### Külföldi klasszikus színházi esték.

#### La tragique histoire d'Hamlet Prince de Danemark.

A *Comédie-Française* úgy él az emberek tudatában, mint a nagy és nemes francia színházi kultúra megszentelt hagyományainak letéteményese, őrzője és átmentője a multból a tisztulatlan ízlésű jelenen át a bizonytalan jövőbe... Ez a kétszázötvenkét esztendő színház, mely egyszer már forradalmat csinált jelenlegi helyén, amikor a haladószelleműek kiválván a törzstársulattól, a Palais Royal épületében megteremtették a *Théâtre de la République*-t, míg a konzervatívok, a *Théâtre de la Nation* tagjai, hét évi viszontagság után végül is kénytelenek voltak beadni a derekukat és beolvadni a győztes reformátorok csapatába, — úgy látszik, ma sem vesztette el vitalitását. A színházi tiszavirág életű művészetének ez a Mathuzsálemje, mely még nemrég is, operaszerű, előkelő rendezésben, a differenciált szavalóművészet nemes fogásaival interpretálta a klasszikusokat, úgy látszik megint élére kerül korának, mint akkor, amikor pl. a nézőket 1759-ben leparancsolta a színpadról, vagy amikor Talma és Le Kain behozták a kosztüm történelmi hűségének forradalmi újítását. Legalább is erre vall az az előadás, amely életem első színházi estéje volt

a Comédie-ben: a Hamlet új fordításban és rendezésben való bemutatója...

Amikor a sötétben felment a függöny, egy reflektor fokozatosan, lassan, sárga fénnel egy második belső függönnyt világít meg, melyre felnagyítva a Hamlet első angol kiadásának címlapja van festve. (Valami, amit nem várt az ember, érdekes, finom hatás, egy ódon címlap mintegy filmszerű premier planban... Az egyes képek közt is ez ereszkedik le a színpadi kép elé, amely színpadon a szemünkkel és a fülünkkel feszült izgalommal olvassuk a sápadt dán királyfi melankólikus történetét!) Felzalad ez a háttér is és nem akarok hinni a szemeimnek. Ha nem franciául szólalna meg a színész, azt kellene hinnem: Berlinben vagyok és valami Jessner-inszenzálat nézek, amihez Erler csinálta a dekorációkat! A színpad modernül puritán és ha felépítésében nem is eredeti, arányaiban nemesen művészi. A nézőtéri proscéniumot befelé semlegesszínű állandó belső proscénium folytatja, jobbra-balra egy-egy lépcsős, gótikus ívű járással, hasonlóan a Roller-féle «toronyok»-hoz, vagy a müncheni Künstlertheater előszínpadának oldal-lezárásaihoz. E körülbelül 2—3 méter mély előszínpad mögött van a három lépcsőfokkal emelt hátsó színpad, melyet

szürke, semleges oldaltakarások határolnak és amelyet változó, archaikus rajzú, finom-színezésű, gobelin-szerű függönyök választhatnak el az előszínpadtól. A színteret a hátszínpadon végigfutó havas bástyafok jelzi. Az ég teljesen fekete. Itt jelenik meg magasan a föld felett szinte lebegve a foszforeszkáló szellem. (A kép kissé Erler híres müncheni Hamlet-inszenázására emlékeztet.) Még folyik a játék az előszínpadon, mialatt a hátszínpad elé behúzódik egy említett gobelin-szerű függöny. Sötétség. Mire újra világos, a hátszínpadon egy harmadik, nagy függönyhátter előtt már benn áll a személyzet és középen a feketehuzatú, teljesen modern, egyszerű lineáris stílusú trón. A kosztümök is mind nagyvonalúak, stilizált, nemes szabásúak, színben a lehető legizlésesebben egymáshoz-hangoltak... Hamlet az előkeret oszlopszerű lezárásának dőlve nem le, hanem föl, a messzeségbe elnéz, az ég felé, ahová atyja költözött. Claudius szürke ruhá fölött fekete karnélküli átvető, melyet egy keskeny vörös öv szorít le; fekete keztyűk és fekete házi-korona. A színházi kosztümöt, mint test-maszkot még soha nem láttam ilyen finom eszközökkel, vonalritmusban, szín-szimbolikában a *jellem* kifejezőjévé fejlesztve, mint ezen a Hamlet-előadásban. (A kosztüm «együttjátékszása» az öt hordó karakterrel ilyen formában pár esztendőös gyakorlat csupán a modern színpadművészetben!)

És nemcsak a szem-élmény mai, korszerű!... Egy-két színész és néhány visszaesés kivételével nyoma sincs az előadásban a recitálásnak. Emberi és közvetlen a játék. Claudius nem sötét intrikus, hanem hatalomra törő, energikus ember, aki Macchiavelli olvasása nélkül is fejedelem tudott lenni. Polonius nem komikus öreg, hanem csak egy opportunistaminiszter és Ophelia nem «drámai

szende», hanem egy finom, törekeny, csilingelőhangú fiatal szerelmes lány, akiből nem hiányzik az erotikus fluidum sem, amely Hamletre is hatott. És Hamlet! Yonnel felejthetetlen marad számomra ebben a szerepben. Karcsú, fiús, rugalmas test, bánatmegviselte, sápadt arc, dinamikus mozgásában ott kísért a katasztrófa előtti királyfi életöröme, minden lendülete, melyet megtört a váratlan csapás; *ezt* a Hamletet csak az udvarnál látott, tapasztalt dolgok dúlták fel, zavartak meg és hintették el lelkében a meghasonlás gyorsan fejlődésnek induló csiráit. Yonnel Hamletje tényleg nagy király lett volna, ha megéri a koronázás napját.

A meglehetősen egységesen végigvitt alakátélésének néhány jellemző jegyét megpróbálom feljegyezni...

Amikor hírül hozzák, hogy az elhunyt király szelleme kísért, ez a felzaklatott lélek szinte beleszédül: két kezével a szeméhez kap, mintha ebben a pillanatban újra látná apját a «delke szemével», aztán megérinti Horatio karját — nem álmodik, itt élő ember beszél csodát. Apja szavait, e túlvilági kinyilatkoztatást térden-állva hallgatta; aztán a fájdalomtól letaglózva nyúlt el a földön. Egész testében remegve, kimerülten, barátaitól támogatva támolygott ki a színről. Yonnel a szó-val szemben a *játék*-ot hangsúlyozta, amire gyönyörű, változatos és rendkívül kifejező mozgás-készsége predesztinálja. A monológok akcióvá bomlottak föl és drámaivá lettek. Legtökéletesebben az Opheliával való jelenetet játszotta.

A lét vagy nemlét kérdéséről szóló monológ alatt idegesen repkedő keze öntudatlanul előveszi a tört és lassan az ujjá hegyéhez viszi. Amikor a hideg acél szúrását érzi, megrázkódik és mintegy felébred a transzszerű állapotból. Felajzott idegei azonban olyan érzékenyen reagálnak a külvilágra, hogy amikor Ophelia egy

oszlop mögül előlép, ő háttal állva még nem is látja az imádott lényt, megérzi a jelenlétét, megrezzen, fejét fölszegi, mélyet lélegzik, mintha magába akarná szívni és teljes bizonyossággal fordul meg Opheliát üdvözölni. Yonnel *búcsúzik* ebben a jelenetben Opheliától, mint ahogy egy haldokló végrendelkezik. Neki le *kell* mondania a szerelemről, le akar törölni emlékezete lapjáról tényleg minden jegyzetet, a szerelem forró szavait és gyengéd gesztusait is, hogy semmi se kösse, semmi se gátolja. Idáig csak visszavonult az udvarlástól, de most, hogy Ophelia találkozást provokált, hát — búcsúzik... Furesán hangzanak el ajkáról a félbemaradt kusza mondatok, de a játék beszél: a feje már már rácsuklik Ophelia vállára, a csodálatosan szöke fej mellé, Opheliát is süti ez a szenvedő szerelem, a keze simogatásra lendül, Hamlet bús feje fölé, de mind a két gesztus megtorpan. Hamlet indul el, amikor megrezzen a függöny. Egyszerre végiggikkázik agyán, hogy kihallgatták, Ophelia is cinkos, — a hangja egyszerre kemény és bántó lesz: most már *szakít*, gyökeresen és véglegesen... Mindig indulni akar, de újra és újra visszafordul. Egyre rohanóbb iramban, kegyetlenebbül vádol, ítélkezik, mintha azért sietne, nehogy megbánja ezt a végleges leszámolást. A végén egy pillanatra térdrehull a néki háttal álló Ophélie mögött, aztán elrohan... Amikor újra találkoznak, Hamlet részéről csak szomorú flört az a pár Opheliának könnyedén odavetett mondat, néhány pillanattal később már otthagyja a «vonzóbb ércet» és jobb helyet keres magának, ahonnan a király arcát jobban figyelheti.

Az Opheliával való jelenet után felzúgott az előadás egyetlen nyílt-színi tapsa: a latin publikum köszöntötte a nagyszerű latin Hamletet. Szép volt, amikor a Hekuba-tiráda

után Yonnel finom gesztussal megérintette a színész szemét és aztán hosszan elnézte az ujjá hegyén csillogó könnyecseppet, majd másik kezét sajtó könnytelen szeméhez emelve a vékony, hosszú, száraz ujj mintegy előre-mutatott a következő monológra. A színész szavalata alatt egyszerre hevesen felugrott, — megakad a szavaltat egy pillanatra: most született meg az «Egérfogó» gondolata. Claudius lelepleztetése után kiragad egy fákyát az egyik rohanó szolga kezéből és az extatikus ujjongás közben a trón mellett állva olyan mozdulattal oltja ki a földön, mintha valakit leszúrna. Az anyja nyakán lógó Claudius-miniatürt pedig mint a férget tapossa el a földön... Ezekben a latin temperamentumú mozdulatokban vezetődik le Yonnel Hamletjének belső feszültsége. Gyönyörű az a gesztus, amivel az Ophelia sírja *előtt* való dulakodás után Yonnel nagy fekete köpenyét remegő kezekkel leoldja magáról és a sírban fekvő szerelmére teríti. Az utolsó jelenetben az életét féltő Claudius letépi a fejéről fekete házi-koronáját és Hamletnek akarja adni, hogy ezzel védje magát és *kezeben* a koronával hal meg; a haldokló Hamlet kiveszi Claudius kezéből a jogtalanul viselt koronát, megtörő szemei hosszan elnézik a vérnek és a könnynek ezt az érzéketlen, gyászos okát.

E kiragadott pár részlet természetesen nem mutathatja meg azt az *egységet*, amelyek értelmet adnak az ilyen játékmozzanatoknak, de talán jelzik a színészi munka és a *mise en scène* aprólékos gondosságát és lelkiismeretességét... A színpad mindvégig diszkrét eszközökkel, művészileg hatásosan teremtette meg a *tizenhét képet* a színészi játék keretében. Egy-egy oszlop, pár lépcsőfok, függönyök, ajtó vagy ablak-betét, a temetőben egy falrészlet kapuval és kereszttel stb. *jelölték* a színt, teljesen modern

stílusban. A színpadképeket André Boll tervezte és hogy ő tervezhette a Comédie számára, — ez is az idők jele!

A színpadképek korszerűsége, a szó helyett a kifejező mozgás, a *játék* hangsúlyozása olyan pálfordulást jelentenek a Comédie életében, amelyre a «konzervatív» francia közönség azonnal megadta a választ: Yonnel egyetlen monológjának interpretálásánál visszaesett a régi, éneklő-szavaló stílusba, — néma csönd fogadta a függöny leereszkedését; amikor azonban

majdnem expresszionista lendületet nyert Yonnel játéka, a stilizálás csak az alakátélés felfokozottságában és az ábrázolás sodró lendületében jelentkezett, — zúgó taps kísérte a kortina legördülését. A kritikusok kissé csóválják a fejüket, de a táblás házak bizonyítják, hogy a Comédie megint a *mai* közönségnek játszik színházat...

Ezért az új «Hamlet» egy új fejezet kezdetét jelenti a Comédie nagymúltú történetében!

(Páris.)

Németh Antal.

## Képzőművészet.

### Német rajzok kiállítása a Szépművészeti Múzeumban (II. sorozat.)

Az előző kiállítás folytatásaként, mely az 1400—1650-ben készült német rajzokat, tehát a német rajzművészet klasszikus korszakát ölelte fel, a Szépművészeti Múzeum most Grafikai Osztályának későbbi német rajzait, az 1650-től a világháború kezdetéig keletkezett munkákat mutatja be. E korszak, főleg ami a XVII. és XVIII. századot illeti, nem oly ragyogó, mint az előző, nem szerepelnek benne Dürerhez, Altdorferhez, Huberhez és Baldung Grienhez fogható nagy nevek, mindamellett becsületes és részben igen vonzó munkákat hozott létre.

Az anyag a XVIII. századtól fogva ránk nézve különleges érdekességgel bír, mert rendkívül sok magyar vonatkozása van. Tudjuk, hogy Magyarország mily hálás és szinte kimeríthetetlen terület volt az osztrák művészek számára ebben a korban. A török háborúktól és állandó belső forrongásoktól kifosztott országban már hosszú idő óta nem volt meg az a nyugalmas atmoszféra, mely melegágya és legfőbb feltétele egy honi művészet kialakulásának. A XV. és XVI. század művészi gyakorlata megszakadt, mert nem volt mód arra, hogy életben lehessen tartani. De a XVIII. században

elkövetkezvén a béke idők, hirtelen fordulat állt be s az európai műveltségű főurakban és a főpapságban felébredt a művészet utáni vágy. Mivel a megfelelő anyagi eszközök is rendelkezésükre álltak, a külföld mintájára templomokat és palotákat akartak építtetni és azokat oltárképekkel és falfestményekkel kidíszíttetni. Magyar művész azonban nem akadt, legalább otthon nem s így történt, hogy Magyarország nyílt préda lett minden idegen művész számára.

Különösen ki tudták ezt a helyzetet aknázni az osztrák művészek, hiszen a politikai és társadalmi kapcsolatok szinte természetessé tették azt, hogy a szomszéd nemzet lássa el országunkat a szükséges munkaerővel. Ezenkívül az osztrák művészet ekkor élte fénykorát, három nagy reprezentánsa: Troger, Kremser Schmidt és Maulbertsch ekkor alkották nagyszabású vallásos és profán tárgyú falfestményeiket, kézen fekvő volt tehát, hogy a magyar urak is hozzájuk forduljanak rendeléseikkel. A kiállítás híven tükrözi az említett osztrák barokk-művészek tevékenységét hazánkban. Műveik rendkívüli bőségben találhatóak a múzeumban, hála Delhaes István festőművész szerencsés gyűjtésének, mely teljes egészében hagyatékképpen ment át az állam tulajdonába. Troger

egymaga, ki nemcsak kitűnő festő, hanem briliáns rajzoló is volt, hatvan rajzból álló sorozattal van képviselve, melyből a kiállítás huszonötöt mutat be, közöttük egy vázlatot a pozsonyi szent Erzsébet-templom mennyezetképéhez. Magyar szempontból még érdekesebbek Maulbertsch rajzai, egy szép színes olajvázlat a szombathelyi templom freskójához és egy tanulmány a sümegi templom egyik falfestményéhez.

Tovább követve a magyar szempontot, Joseph Fischernek feleségéről készített krétarajzára akadunk, mely ugyan nem az Esterházy-gyűjteményből származik, mégis éppen az Esterházy-gyűjtemény révén fontos ránk nézve. A bécsi Fischer volt ugyanis az a művész, akit Esterházy Miklós herceg, miután vele 1803-ban, Párizsban megismerkedett és tetszését megnyerte, arra a feladatra szemelt ki, hogy a hercegi metszetgyűjtemény és képtár igazgatója legyen. Fischer ettől fogva húsz éven át állt e gyűjtemények élén, melyeket szakértő és buzgó munkássága nagy mértékben megnövelt. Művészi gyakorlatát — noha tehetsége a jobb bécsi művészek közé állította — mindjobban elhanyagolta, hogy egész munkaerejét a gyűjteménynek szentelhesse. Neki köszönhető, hogy a képtár németalföldi része oly magas színvonalú, a metszetgyűjtemény pedig úgyszólván teljesebben az ő alkotása.

A XIX. század első felében — mielőtt a nemzeti megújulás korában a jogaihoz jutott magyar művészet végre teljes erővel előretört — hogy a XIX. század második felében elérje a legjobb európai színvonalat — még mindig az osztrák művészek uralkodnak a nemzet művészi életében. Magyar személyiségekről készült néhány arckép és Rudolf von Altnak kitűnő budapesti látkepei képviselik őket a kiállításban. A század második felében már

csak egy jelentősebb osztrák művészegyénség dolgozik Magyarországon, August von Pettenkofen, ki ismételt szolnoki tartózkodásai alatt elmélyedt a vidék és a magyar nép tanulmányozásába. Ő az, aki a magyar Alföld poézisét számunkra is felfedezte és ezzel termékenyítő ösztökélést adott az újabbkori hazai művészetnek. Pettenkofen műveiből válogatott szépségű lapok egész sorát mutatja be a kiállítás s egy szemelvényt a német Ludwig Burgernek a gyűjteményben levő számtalan szolnoki tanulmányából, melyek egy része a Leipziger Illustrierte Zeitungban jelent meg.

Elhagyva a magyar szempontot, a kiállított XVIII. századi anyagból ki kell még emelnünk Chodowieckinek, a legfürgébb művészek egyikének néhány szép illusztrációját és egy impozáns női arcképtanulmányát, mely a XVIII. század annyira kedvelt és tetszetős eszközével, vörös krétával van rajzolva. Továbbá Rode széles és festői kezelésű tanulmányát egy briti nyaraló falképéhez, Klengel friss és szabad mozdulattanulmányát és Fuessli angolos lágságú és lendületű csetrajzait. A művészin túl, irodalmi érdekessége van egy lapnak, mely Salamon Gessnernek, az «Idyllek» szerzőjének munkája és éppen az «Idyllek» illusztrációjául készült.

A XIX. század sokkal szegényesebben van képviselve a Múzeumban, mint az előző kor. Számra nézve ugyan ez a múzeum legnagyobb idegen anyaga, de színvonalra nincs arányban a mennyiséggel. Ennek magyarázata az, hogy a XIX. századdal megszűnik az Esterházy-féle gyűjtés, Delhaes István pedig — akinek a régi rajzok között van egy pár kitűnő darabja, XVIII. századi anyaga pedig súlyos és hiánytöplő — a korabeli és közelmúlt művészettel szemben — úgylátzik — nem volt eléggé biztos ítéletű. Kis mestereknek a könnyű eladhatásra és a kispolgári izlésre számító, gondo-

san kidolgozott vízfestményeit százával vásárolta fel, míg a XIX. század művészetének összes vezető egyéniségeiről megfeledezett. Hogy csak a szűkebb gyűjtési területénél, a bécsi munkáknál maradjunk — amelyekre a magyar művészetnek a bécsihez való viszonyánál fogva különös szükség volna — Amerling, Fendi, Schindler, Schwind, Waldmüller, Rahl stb. egyetlen lappal sincsenek képviselve s Danhauser is csak jelentéktelen tanulmányokkal. A kiegészítés feladata tehát a Múzeumra hárult. Csakhogy az említett művészek árait a bécsi piacon oly magasra verték fel, hogy egyelőre még a berlini Rajzgyűjtemény is lemondott megszerzésükről, nem lévén hajlandó ezeket az aránytalanul nagy árakat megfizetni. Mennyivel inkább kell tehát nekünk várunk! Mindamellett az utolsó évtizedekben a gyűjtemény kiegészítése érdekében nagy erőfeszítések történtek. Amerling szép csoporttanulmánya, Rudolf Altnak a kiállítottnál jóval több budapesti látképe vétel útján kerültek a gyűjteménybe. Vétel és ajándék révén jutott a Múzeum Pettenkofen szép vízfestményeinek és rajzainak is birtokába (kettő közülök báró Forster Gyula ajándéka). A későbbi reprezentáns művészek, Feuerbach, Mareés, Menzel, Leibl, Liebermann, Thoma szebbnél-szebb lapjai

szintén annak tanubizonyságai, hogy a Múzeum nagy áldozatokat hozott német rajzgyűjteményének fejlesztése érdekében.

Hogy a kiállítás a mutatkozó hiányok dacára mégis megközelítő képet adhasson a német rajzművészet fejlődéséről, Majovszky Pál min. tan. európaszerte ismert, nagyszabású rajzgyűjteményéből körülbelül huszoneg darabot bocsátott a Múzeum rendelkezésére. Ily módon elsőrangú szép lapokkal lehetett kiépíteni a XIX. század első felének képét. A Rómában dolgozó művészek csoportjáról Dreber, Preller, Schnorr von Carolsfeld jelentékeny művei (az utóbbtól a Delhaesgyűjtésből is van egy rendkívül szép vízfestmény), a német romantikáról főképvisezőjének K. D. Friedrichnek finom rajza és a sajátosan német hagyományokon tovább építő művészekről Richter egy bájos vízfestménye és Schwind három rajza adnak világos képet. A század második felének nagy mesterei pedig, Mareés, Menzel, Leibl, kik néhány pompás lappal már a Múzeum gyűjteményében is képviselve vannak, a Majovszky-gyűjtemény révén olyan súllyal lépnek fel, mely a német művészet keretein belül való helyzetüknek megfelel s ezáltal érdemükhöz méltó fortissimoval zárják le a kiállítást.

*Hoffmann Edith.*

## Zene.

A Budapesti Palestrina-kórus érdekes bemutatót nyújtott közönségének. Strawinsky a mai kor kétségtelesen legdivatosabb zeneszerzője egy tisztán vallásos jellegű művel lepte meg hódolóit. Zsoltárszimfóniájában (vegyes kar zenekarral) is, mint minden más művében, plasztikus képét adja a *ma* világnézetének.

Szövegét a Vulgatából meríti. Amíg az «Oedipus Rex»-ben, Strawinsky oratorio-operájában a latin szöveg

csak a történet mágikus idegenszerűségének fokozására szolgál, addig itt, mint a katolikus liturgia nyelve, az isteni törvény, az isteni akarat hajthatatlanságát képviseli. Strawinskynek nem ez az első vallásos jellegű műve. A «Sacre du printemps» fiatalkori híres balettje, — amely annak idején újszerűségével lázba hozta a zenei világot — alapeszméjében szintén vallásos eszmekört mutat. A valásnak az anyafölddel legszorosabb

összefüggésben álló primitív formája nyilvánul meg itt, az anyaföld, mint a folyton megújuló élet szimbóluma. Ennek az életnek hoz áldozatot az egyes ember: meghal azért, hogy maga az élet akadálytalanul tovább folyhasson. Innen magyarázható zenéjének szomorú, pesszimista hangja, mintha a föld súlya feküdne rajta s gátolna minden szabadabb szárnyalást. Ugyanez az alaptónus, a fájdalom az emberi élet végessége, rövidsége fölött uralkodik jelen legújabb művében, a szoltárszimfóniában is. Már az első rész feloldatlan harmóniáiban, nagy hangkörökben fel-felkiáltó kórusban érezzük a nyomott, csüggedt hangulatot, az isteni törvény kérlelhetetlensége alatt összetört ember kétségbeesését. A második rész dupla fuga, amelynek témája ismét csak benső meghasonlás kifejezője. A feldolgozás csak növeli a bonyolultságot, anélkül, hogy a legkisebb felszabaduláshoz juttatna. A harmadik részben, a Hallelujában oldódik fel végre a feszültség. A töprengő, önmagával nehéz küzdelmet vívó ember itt valami csendes, eltompult fájdalom rezignációban jut nyugvópontra. Strawinsky ennél többet nem tud nekünk nyújtani. Előbbi, teljesen pesszimisztikus világszemléletével szemben, amely még az Oedipus Rex-ben is valósággal a földre sujt, már ennyi is haladás.

Zenéjében megtaláljuk Strawinsky minden jellegzetes vonását, a lapidáris egyszerűséget, az élesen tagolt formákat, a hirtelen, erős zökkenéssel belépő, kemény hangzású akkordokat, a szinkopált ritmusokat s azt a sajátos érdességet, merevséget a hangzásban, amely mozaikokra, fametszetekre emlékeztet. A kórusban a hangok csakugyan úgy sorakoznak egymás mellé, mint a vésővel kimetszett mozaikok, minden egyes hangnak megvan a maga plasztikája. Nagy előszeretete bizonyos hangszercsoportok iránt itt

is feltűnik. Természetesen csak az éles, kemény hangzás elérése a főcélja. Így a zongora, hárfa, dob együttesét még egy második zongorával élesíti. Új benne az eddig szaggatott rövid lélegzetű melódiák helyébe lépő nagyvonalúság, amely sok helyen enyhíti stílusának erős elhatározottságát. A karszólamok archaizáló basszusokra épülnek fel. Ezek a basszusok a maguk merev, gépies, súlyos mozgásukban valami misztikus jelentőséget nyerne, mintha a katolikus imaformák mágikus merevségét akarnák szimbolizálni. Strawinsky valóban építész, szerkesztő, aki farag és vés, kiélesít és elhatárol, ezért minden eszközt felhasznál, ami a zenében a talajmegvetést, a sztatika elvét szolgálja.

A mű előadása nivós volt. Bárdos Lajosnak, a Palestrina-kórus kitűnő, nagy tudású karmesterének különös érdeme, hogy a modern zene egy érdekes termékével megismerkedhettünk.

\*

A Budapesti Hangversenyzenekar idei legnagyobb sikerét Liszt Ferenc Faust szimfóniájával aratta. Lisztnek ez a leghatalmasabb, legmélyebb zenekari műve oly ritkán kerül nálunk előadásra, hogy nem csoda, ha sokan most fedezik fel elévülhetetlen értékeit. Goethe Faustját a maga eszmei tartalmában és mélységében senki sem közelítette meg annyira, mint Liszt. Az örök Faust, a mindent magába felölélés örök emberi vágyának megtestesülése, aki tulajdonképpen mindég a legjobbat, a legnemesebbet akarja és mégis minden tette csak romlásnak és boldogtalanságnak kútfeje. És az örök Ractchen: a szerelmében vakon hívó, rajongó nő lélek, akinek boldogságtól sugárzó, édesen mosolygó virágarcát mint egy sötét bálnatfelhő árnyékolja be a tudás, a valóságra ébredés keserősége. Az első tétel viharzó, nyugtalan Faust-portréja után gyönyörű ellentét Gretchennek

zenei festése. Témája csupa poetikus, finom, gyöngéd báj és hajlékonyság, úgy hat, mint egy puha kéz simogatósa, amely nem termett arra, hogy maga irányítsa sorsát. Mefisztónak nincsen témája. Páratlanul szellemes sziporkázás ez a tétel, a diatolikus, mindent romboló, kikacagó, gúnyoló elemek diadala a Faust-téma fölött. De Margarétha témájának a maga tiszta, sugárzó szépségében való felhangzása megállítja a tombolást. Az ördögi hatalom megtörik rajta s mint egy felsőbbrendű kinyilatkozás hangzik fel. Goethe Faustjának klasszikus szavaival a Vergångliche ist nur ein Gleichnis . . .»

Nem csekély vállalkozás volt ezt a metafizikai mélységekben gazdag művet egy fiatal zenekarral előadni. Kleiber Erich karmesteri művészete kellett ahhoz, hogy fáradtságot nem kímélve, jól megdolgoztassa a porosz fegyelemhez és szigorúsághoz nem igen szokott zenekart és méltóvá tegye a legnagyobb elismerésre. Ilyen nagy szellemi igényű mű betanulásánál a legnagyobb baj, hogy a zenekari muzsikusok csak a maguk szólamát ismerik, tehát csak azt, amit maguk előtt látnak, de fogalmuk sincs a szimfónia eszmei tartalmáról, egész felépítéséről. Meggyőződésünk, hogy a Gretchen-téma fuvósai még sokkal «édesebb» lágysággal és átszellemültebben tudták volna megcsinálni azt a «több» zenét, amit Kleiber követelt tőlük, ha előzőleg tudatában lettek volna annak, hogy mit is akart itt a zeneszerző kifejezni.

A hangverseny nagy sikere bizonyítja, hogy igazi értékeknek ebben a mai keserves, közönyös világban is bőven akadnak méltánylói. Szolgáljon ez buzdításul Liszt egyéb, ritkán

hallott zenekari műveinek előadására.

\*

Nem tartozik kritikai elveink közé az iskolai hangversenyekről való beszámolás. Jelen esetben azonban, mert nem egyéni produkciókról, hanem énekkari hangversenyéről van szó, éppen a karénekkultúra fontosságának szempontjából tartjuk érdemesnek a Zeneművészeti Főiskola legutóbbi nyilvános hangversenyének kiemelését. A kitűnő hírű intézeti zenekarral szemben az intézeti énekkarról nem sokat tudott a nyilvánosság. Mivel pedig a zenei produkcióknak igazi mértéke és célja az átlag szemében a hangverseny, természetes, hogy a növendékek megszokták a karéneket nemcsak mellék tantárgynak, hanem «mellékes» tárgynak tekinteni. Főképp ennek az igen hibás felfogásnak módosítása érdekében tarjuk fontosnak az énekkar idejű kilépését a hangversenydobogóra. Palestrina, Vittoria, Lasso, Scarlatti, Dowland, Tomkins, Claude le Jeune stb. kisebb karműveiből olyan értékes, magas nivójú programot és kitűnő előadást nyújtottak, hogy ennek nem is maradhatott el a sikere. A muzsikalitás kifejlesztésének sokkal fontosabb eszköze az énekkar, mint a hangszerstanulás. Az, aki képtelen zongora nélkül tisztán intonálni vagy lapról énekelni, legyen az bármilyen hangszer virtuosa, vagy bármilyen szép hanganyag tulajdonosa, nem nevezheti magát joggal muzsikusnak. Ezután a szép hangverseny után méltán remélhetjük, hogy az intézet énekkari kultúrája hamarosan utol fogja érni zenekari kultúráját s ebben is simulni fog a modern zenei nevelés követelményeihez, amelyeknek központjában külföldön már régen a karéneklés áll.

Prahács Margit.

## Apró cikkek.

**Post festa.** (Széljegyzetek.) A háborúkat békék követik s a sokáig tartó békék háborúkban robbannak ki. Ezt a világtörténeti tanulságot nem cáfolta meg a Pen-kongresszus sem, sőt mintha kicsiben (nagyon kicsiben) e nagy világtörténeti igazságot tükrözne volna. Itt is voltak hadakozások s a végén — a fehér asztalnál — megszületett a béke.

Látnivaló, hogy amíg az emberek terített asztalnál ülnek, addig nem harcolnak. Noha szúró és vágó eszközzel vannak fölszerelve, a harcias kést és villát nem egymásba döfik. Legfőlegb tósztokkal ölik egymást, illetve azokat, akikre ilyeneket nem mondanak. Úgy látszik, «a háborúkat felidéző» diplomátákat is közösen terített asztalhoz kellene leültetni, hogy a poétikusan tálalt pulykasültek hadállásai előtt vidám és kedves pohárköszöntők csatazajában harcolják ki a békét.

\*

A Pen-kongresszus hadat izent a háborúnak s kimondta, hogy a Pen-klubnak csak olyan író lehet tagja, aki műveiben tartózkodik a háború propagálásától. Ez elég passzív álláspont s körülbelül azt mondja: pihenj s ha netán a háború parazsa dolgozik is, te légy szabadságolt tüzoltó.

A kitűnő Galsworthy különben felejteni látszik, hogy a háborút nem írók művei idézik fel. Az államok kormányai, mielőtt háborút indítanak, nem regényírókra támaszkodnak, hanem újságírókra. A nép az újságokból tudja meg, miért kell lelkesednie, harcolnia és meghalnia. Az újságot pedig ilyenkor végeredményben az Állam szerkeszti: ő a «Közvélemény» főszerkesztője, az ő vezércikkei többet tesznek a háború érdekében, mint a Pen-klubos tartózkodó hallgatása a háború ellen.

Egyébként a Pen-klubok «hallgató» tagjai kénytelen-kelletlen szintén

hadbavonulhatnak háború esetén s a sors szeszélyéből az ellenség soraiból épp egy testvér Pen-klubost vehetnek célba. Így változhatik át a passzivitás aktivitássá, így teremthet a sors szeszélye a háború propagálásától tartózkodó Pen-klub-tagból érdemjelekkel díszített hőst s így lesz végül egyetlen igazi hősi halottá annak a vitának az értéke, melyet a Pen-klub e tárgyról folytat.

\*

Kétségtelen, hogy a gyűlés kevés gondolatot termelt s az eredménnyel csak az éttermek pincérei lehettek megelégedve. Úgy látszik, az írókra is áll az a tömeglélektani megfigyelés, hogy, akik egyenként eszesek, tömegbe verődve korlátoltak. Terméketlenebb kongresszust csak nagy képzelőerővel lehetne megalkotni. Amit a szellem szabadságára s a cenzurára nézve mondtak, nem egyéb nagy általánosságánál. De ez nem is csoda. Az eszmék megjelölése nélkülözötte a szabatosságot: pl. a szellem szabadságának különféle értelmet adtak a jobb és baloldaliak. Hát még a szélső baloldaliak! Ezek előtt az, amit Petőfi értett a szabadságon, ma már bilincsnek tűnik fel. A szó fogalmát annyira kiterjesztik, hogy az szertelenné válik s ami mindannyiunknak kívánatos, míg az egyetemesség érdekét nem sérti: az ő fogalmazásukban pusztító rémként mered reánk. Akinek volt része az ő «szabadság»-ukban (mely néha azt is jelentette, hogy szabadságodban áll holtan úszni a Duna jege alatt) az fel van vértézve a szabadság e kuruzslói ellen s nem tőlük kéri a haladás e gyógyyszerét. Tudja, hogy adagolásukban a gyógyyszer méreg.

\*

A Pen-klubok tagjait mi köti össze? Íróvoltuk. S mi választja el őket? Nyelv, faj, nevelés, társadalmi állás, műveltség, egyéniség, életkor, iro-

dalmi irány stb. stb. Már maga a nyelv is oly erős választófal, hogy tolmácsra van szükségük egymás megértése végett. Megtörtént pl., hogy mikor egy baloldali magyar író franciául beszélt, a tolmács a beszédet (vajjon csak szó-rakozottságból?) *franciára* fordította. Felmerül tehát a kérdés: miért nem beszélnek az írók egy közös nyelven, pl. latinul? Bizonyára, mert nem tudnak. Vagy talán eszperantó nyelven, hiszen ez könnyebb... Bizonyára azért, mert akkor jobban értenék egymást s szembeszökőbb lenne a sok ellentét, mely elválasztja őket egymástól. Ha jobban értenék egymást, akkor nem értenék meg egymást igazán!

\*

Baloldali lapjaink nagyra voltak vele, hogy két ellentétes világnézetű író: a fascista Marinetti s a kommunista Toller «kibékült». «Találkoztak a művészetben.» Olyan benyomást tesz ez, mintha a jó és rossz találkozik s megbékül abban, hogy mindketten *tulajdonságok*, a fehér és fekete felolvad abban az érzésben, hogy mind a kettő *szín* s a tűz és víz egymás keblére borul, mert mind a kettő *elem*. Az ilyen ellentéteket tudós Hatvani professzor ördöngős mestersége sem tudta volna kiegyenlíteni, nem hogy tudákos névutódja lenne képes nyélbe ütni. Van valami szánalmas abban, hogy a «Megsebesült ország» megsebesült báránya mindenkitől való elhagyottságában most baráti kapcsolatok teremtésével törekszik magát szánalni, de szívesen elismerjük, hogy közhaszontalan írói és politikai tevékenységében végre egy bár meddő, de ártalmatlan szórakozásra sikerült bukkannia. «Barát»-ait azonban, akik telefonhívásra házhoz jönnek, jóindulattal figyelmeztetjük az ú. n. «angolos» távozás előnyére, mert a házigazda Ady Endre barátja volt s hátha átvette Adytól azt a szokást, hogy szereti «megcsókolni azt, aki elmegy».

*Quidam.*

## Gondolatok a Pen-kongresszus felől.

«Mióta és míg a világ,  
Nem volt-e, nem leend-e  
Erős, ki nyomni mindig kész  
S ki elnyomassék, gyenge?  
Amazt mikép mérséklitek  
Hogy enyhe légyen lánca?  
Mikép ezt, hogy nagyon sulyos  
Békóit meg ne rázza?»

Arany János: *Gondolatok a béke-kongresszus felől.*

Európa Pen-klubjainak főemberei, kik most itt nálunk adtak találkozót, a szellem örök protestálását hirdetik minden nyers politikai és hatalmi erőszak ellen. Az örök békét politika-mentesen, sőt politika-ellenesen kívánják szolgálni. Ha majd az erős újra «nyomni kész» s akad megint gyenge is, «ki elnyomassék»: ők nemes író-tollukkal kiütik a gyilkos fegyvereket az esztelenek és becstelének markából.

Minden világkongresszusuknak főpontja egy nagyszabású béke-beszéd lenne, mely azután vitaanyagul szolgálhatna a politikátlan világpacifizálás módjai és eszközei felől. Ez a béke-beszéd mindig az évenként váltakozó vendéglátó-ország részéről hangzik el, most ránk került a sor s a magyar Pen-klub vezérszónokul Babits Mihályt állította oda, Meg is írta a beszédét — remekbe, a jeles költő érzelmi — s a jeles gondolkodó értelmi argumentumkészletének teljes felhasználásával.

Csakhogy...

Nálunk az történt, hogy ebből a vita-megnyitó beszédből afféle függelék lett, mert vállalója a szó szoros értelmében csak «tizenkét óra előtt öt perccel» juthatott szóhoz: meg kellett várnia, míg a békeapostolok magukat amúgy igazában — kiveszekedték. Egy régi bohózatban a pincemester szolgálati jubileumán a nap hőstét gazdájának, a borkereskedőnek vendégei kilökik a társaságból, hogy ne zavarja a jólsikerült ünnepélyt. Minket ez az immel-ámmal programmvégre biggyesztett ünnepi beszéd ön-

kéntelenül is erre a bohózati ötletre emlékeztetett. A világbéke körül bábkodók közt majdnem elveszett a gyerek. A német kommunista író mindjárt a kongresszus elején nyíltan megháromozta a politika-mentesség elvét s ezzel szerencsésen vitába vonta azt, aminek a fő Pen-elv szerint vitathatónak sem volna szabad lennie. Amiről pedig vitának folynia egyedül illenek : a politikátlan békegondolat megszilárdításának kérdésére az időből már — sajnos — egyáltalán nem futotta. A békebontó Tollernek sztársikere volt, a békeszerző Babits előadását félfüllel hallgatták vagy éppen átkaszínózták. Miféle világbéke-értekezlet az, melyen a világnézet napokon át lármázik és visszhangot ver, a békenézet pedig alig, hogy szóhoz jut s némaságba ful?

Miféle újságszerkesztés az, mely a vezércikket — apróhirdetésnek süti el?

Általában : e kongresszuson az volt a divat, hogy este mondjanak «jó reggelt». A külföld delegátusait az utolsó tanácskozási napon vitték fel az államfőhöz, hogy ott nekik sikeres és eredményes munkát kívánjanak. Addigra már sikerült eredménytelenül munkálkodniok.

Beomlott bányába szólt be a jókívánság : «szerencse fel!»

\*

Ha egyszer majd újabb nagy európai háború «leend» (s Arany János szerint «nem leend-e, míg a világ?»): Pen-éktől bizony kitelik, hogy az igazságtalan békeszerződések ratifikálása után ünnepélyesen kijelentik, hogy ezek injuriák «leendenek», míg a megváltásra szoruló emberiség és szellemiség fel nem világosítja őket : pardon, kérem, már nem «leendenek», hanem — «voltanak» . . .

\*

Néha a hegy is elmegy Mohamedhez. Lásd a Hatvany bárónál lefolyt ellenkongresszust. Hatvany csak Pen-

tagtársul vehetett volna részt a kongresszuson, a Pen-baloldal pacifista-szaktársul is megjelenhetett nála. E nem túlságosan tapintatos tüntetést azzal magyarázták, hogy a Pen-ből «kipolitizált» Hatvany az, kinek szelleme Magyarországon a valódi Pen-ideálhoz legközelebb jár. Babits Mihály ezek szerint nyilván csak afféle műkedvelő, a báró úr az igazi profeszszionista. Mi a nevezetes garden-partyt részt nem vettünk, de fénypontja mindenesetre az lehetett, mikor a házigazda a maga *Das verwundete Land* című könyvének következő passzusával adott vendégeinek leckét az igazi, csupa-hit s holmi Babits Mihály-féle cinikus felfogástól mentes pacifizmusból : «A pacifista valamennyi pártnak kihasználta, elbolondította s végül elrágalmazottja és kitzasztottja, akit magáénak vállalni senki sem akar. Mert valameddig a polgár hadban áll, a szocialista egy követ fű a pacifistával. Ám abban a szempillantásban, midőn a hadsereg szétzüllesztése megvalósítottatott s midőn a pacifista éppen örömujjongva akarná köszönteni a lefegyverzett világot, felharsan a szocialisták táborában : szereld le a polgárt, fegyvert a munkásnak s félre a puhánnyal, a pacifistával. Kötelességét megtette, mehet!»

Vagy ez a jeles önidézet el sem hangzott? Talán mégsem «leendett» volna méltó az igazi Pen-ideálhoz? vagy általában bármiféle — ideálhoz? A Hatvany-féle «szellem» : a puhány becsületes önismerete. Ezért valóban érdemes volt a tapasztalatlan Babbitól a tapasztalt báróhoz felebbezni.

\*

Mi még egy felebbviteli fórumot ismerünk : újra csak Arany Jánost :

Az ember tiszte, hogy legyen  
Békében, harcban ember.  
Méltó képmása Istennek  
S polgára a hazának,  
Válassza ott, válassza itt  
A jobbik részt magának.

Ezt Arany versnek írta, nem Penbékedikciónak. Garden-partyt meg pláne nem rendezett hozzá. *Rodrigo*.

**A Színházi Élet Sphinx.** Kétségtelen, hogy a tágranyitott száj nem valami gyönyörködtető látvány. Még egy kofa is szemérmesen fedi el öblös tenyerével szája nyílását, ha ásít, nem mintha az ásítást szégyenlené, hanem mert jól sejti, hogy kitátott szája elcsúfítja. Hátha még a nyitott száj állandósul! Pl. egy arcképen. Mintha valakinek kibillen a állkapcsa, rettegnünk kell, hogy minden pillanatban kieshetik a száján a feje. Mert míg az ásításnál a kinyílt száj csakhamar helyrebillen, a fényképen a nyitott száj nyitva marad — mindörökké! Az énekesnőknek is csak azért bocsátjuk meg, hogy tágra nyitják szájukat, mert hanggal kárpótolnak (ha kárpótolnak) érte s szájuk egyébként sem merevedik ilyenkor mozdulatlaná.

Mindezt abból az alkalomból ismétlem Lessing Laokoonja után szabadon, hogy a Színházi Élet egy bájos énekesnő arcképét hozza, amint merész íveléssel tátja ki száját, hogy fölfedje előttünk legbenső valóját. Ügylátszik, a fényképész orvosnak képzelte magát s kanállal kezében hívta fel a művésznőt: mondja azt, hogy *á!* Az első pillanatban azt hinné az ember, hogy az arckép énekel. De hiába hegyezem a fülem s bármint erőlködik a művésznő: a hangnak nyoma sincs, ellenben marad mi volt: a pusztá száj.

Megdöbbenve állok az öblös száj előtt s találgatom, hogy mit jelent. Talán a jeles hetilap hátsó lapjáról, a Fejtorna-rovatból került tévedésből a címlapra s most mint képrejtvény várja, hogy megfejtsük? Vagy egy új Sphinx-szel állunk szemben, ki elnyel bennünket, ha ki nem találjuk kérdését? Bizonyára azt kérdezi: «Mi az, aminek hangja nincs, reggel négy lábú, délben két lábú, este három lábú s mindezenkívül kitérte a száját?» —

Könnyű volt Oedipusznak! Az ő Sphinx befogta a száját s így a megfejtés se volt nehéz: «Az ember». A sphinx lezuhant az emelvényről s Oedipusz nyugodtan ballaghatott tovább. De mi lesz velem?

Fejtegetve a rejtvényt, először arra gondoltam: «Tordai hasadék». Aztán: «Fogorvosok öröme». Majd: «Zúgvabőgve töri át a gátot, el akarja nyelni a világot». De egyik megfejtés sem jó. A szóbanforgó «hasadék» t. i. nem Tordán van, hanem a Színházi Élet ízlésében, «a fogorvosnak sem öröme a megmerevedett száj, viszont a megörült Tiszát sem jelentheti a szájóriás, mert hiszen épp az a rejtelmes benne, hogy bár elnyeléssel fenyegeti a világot, nem zúg és bőg».

Végre mégis kitaláltam a megfejtést. A kép azt jelenti: «*Nem olvastam a Laokoont.*» Ez az! Sem a művésznő, sem a szerkesztő, sem a fotografus nem olvasta a Laokoont, mert ha olvasták volna, tudnák, hogy nyitott száját a képzőművész nem ábrázolhat.

A Sphinx rejtélye tehát meg van oldva. Mindazáltal nem kívánom, hogy lezuhanjon, ehelyett arra ítélem, hogy nyeljen le egy kötet Laokoont. *Idem.*

**A «Nyugat» 25 éves.** «Örülünk, hogy a «Nyugat» immár 25 éves s kívánunk neki további huszonötöt... Elvégre is szép, ha egy irodalmi folyóirat egy negyedszázadon át fenn tudja magát tartani s bizonyára nem lett volna érdektelen, ha a «Nyugat» e 25 évnek történetét minden szépítés nélkül (szellem- s nem kellemtörténeti alapon) megírja. Ha megemléskszik az első hódítókról, a folyóirat hőskoráról, az Ady körüli bátor harcokról, majd az elpuhulás koráról, erotikai kilengéseiről stb. Mind ennek története tanulságosabb lett volna, mint az önreklám perpetuum mobiléje, melyhez kétségkívül kitűnően értettek mindig a folyóirat írói, mert vagy a «Nyugat» dicsőítette a maga íróit, vagy az írók

magasztalták a «Nyugat»-ot. E zavar-  
talan összhang szerzők és kritikusok  
között könnyekig meghatotta a szenti-  
mentálisabb lelkű olvasót s ha nem  
egyszer megtörtént, hogy a finomabb  
ízlés tengeri betegséget kapott a folyó-  
irat émelyítő öntömjénezésétől, az  
edzettebb egészségű olvasó annyira  
hozzánevelődött e hanghoz, hogy csak-  
nem megdöbrent volna, ha a «Nyugat»  
egyszer tárgyilagosan ír a saját íróiról.

Mindez abból az alkalomból jutott  
eszünkbe, hogy a «Nyugat» utolsó  
száma immár másodszor üli meg 25  
éves évfordulóját. Ha minden baj nél-  
kül sikerül ez évben még a folyóirat  
egy-két hétköznapját megérnünk, azt  
hisszük, a jövő évben folytatódik az  
ünneplés «Tavaly ünnepelte a «Nyu-  
gat» 25 éves fordulóját» jelige alatt,  
majd: «Két éve mult, hogy huszon-  
ötöt mértünk a nyájas olvasóra» címen  
s így tovább, egész az 50-ik esztendőig,  
amikor a folyóirat nyugatos Anteus-  
ként az évfordulóktól új erőre kapva  
napilappá fog átalakulni, hogy napon-  
ként ünnepelhesse magát.

E hiúságon nincs miért megütköz-  
nünk: a magyar ember szeret ünne-  
pelni s mióta a «Nyugat» a «nemzeti  
koncentrációt» írta zászlajára, a «nem-  
zeti» vonások közül is felveszi a tetsze-  
tősebbeket. Nagyobb hibának látszik,  
hogy bizonyos mohó kapzsisággal sajá-  
títja ki újabban a más folyóiratnál ter-  
mett írókat s — bizonyára a fenti  
magyaros vonás ellensúlyozásául —  
*fürge élelmességgel* süti rájuk a «Nyu-  
gat» bélyegét. Ha még «bébi» korban  
ragadná el az írókat, az nem lenne fel-  
tűnő. Így azonban azt mondhatná  
valaki, hogy bizonyos amerikai stílus,  
némi Al Capone-i zamat nyilatkozik  
a «Nyugat» e kézmozdulatában. De  
kénytelenek vagyunk megvédeni a  
folyóiratot: azt hisszük, a tiszteletre-  
méltó élemedett kor (25 év!) gyer-  
mekes önzése üt ki egyrészt rajta,  
másrészt a nemzeti koncentráció cég-  
táblájául törekszik felhasználni a ki-

sajátított nem «nyugatos» írókat. Az  
bizonyos, hogy így tudunkon kívül  
lassan mi is munkatársai leszünk a  
«Nyugat»-nak, sőt nemcsak mi, hanem  
a Pen-klubok írói is, Észak, Kelet,  
Dél és Nyugat, a Föld s az Ég (az  
utóbbi tán mégsem, mert nem egy-  
szer messzerugaszkodott tőle) a Jelen,  
Mult és Jövő.

A Pen-klubok tagjai pl. úgy lettek  
munkatársai a folyóiratnak, hogy az  
cikkeket kért tőlük a 25 éves forduló-  
ra, mely összeesett a Pen-kongressz-  
szus ideérkezésének ünnepi alkalmá-  
val. A tagok egy része mit tehetett  
egyebet: jót-rosszat összeírt, helye-  
sebben: átengedte egy-egy regény  
fejezetét, vagy már megjelent cikkét  
a «Nyugat»-nak dedikálva. Legtalá-  
lóbban John Galsworthy emlékezett  
meg a folyóiratról egy versben, melyet  
némi finom célzással vezet be:

E zöld halomhoz álm-köd tapad,  
hol napra-nap legel kis bamba nyáj.

Minderre a szerkesztő büszkén  
mondja vezetőkikében: «Európa írói,  
ennek a testvéri kultúrának munkásai  
és apostolai most megtisztelnék ben-  
nünket azzal, hogy eljönnek ünne-  
pünkhöz s együtt ünnepelnek velünk».  
Sajnáljuk a szerkesztőt, akit — mint  
egy szomszéd apró cikkünkben olvas-  
ható — a kongresszuson elég méltat-  
lanul meg sem hallgattak —, ezúttal  
saját szerkesztőségében is félrevezet-  
tek. Hiszen hogyan képzei el, hogy  
ünnepeljék a «Nyugat»-ot olyanok,  
akik — nem tudván magyarul — nem  
is olvassák? Vagy tán épp *azért*?

A szerkesztő cikke különben is  
annyira kétértelmű, hogy úgylátszik,  
maga sem volt tisztában azzal, hogy  
valóban jönnek-e a Penesek Nyugat-  
ünnepleni, vagy csak átvitt értelemben  
«jönnek» azzal, hogy cikkük meg-  
jelent? Lehet, hogy a szerkesztőségi  
hírnök volt az oka a félreértésnek, aki  
míg felért a szerkesztő elefántcsont-  
tornyába, csak pihegve tudott szólni

s nem tudta magát nyugodtan és nyugatosan kifejezni.

Ha azonban ennyire átvitt értelemben számítják munkatársaik közé az írókat, akkor kár volt Goethét is azok közé nem sorozni, hiszen ő is fölkelt sírjából, hogy «fordítva» ünnepelje a folyóiratot. Azt hisszük, így is történt, Goethe is eljött ünnepelni s a «Nyugat» tisztán szerénységből hallgatta el a nagy eseményt.

Tán tolakodásnak látszik, hogy e nagy és előkelő szellemek ünneplő társaságában mi is odavisszük szerényüdvözlötünket, de kollegiális nagyra-becsülésünk kötelez, hogy az ünnepélyes zajban egy-két őszinte szó is elhasson a Nyugathoz.

A «Nyugat»-nak nem az a jelentősége, amit Babits Mihály mond, hogy t. i. «Egy távoli kis nép lelkének csatakiáltása volt a saját tunyasága ellen: Nyugat! Nyugat! Nyugat!» s nem is az, hogy írói «nyugatra tekintettek, hogy kiteljesítsék magyarságukat.» A «Nyugat» érdeme az — s ez nagy érdeme, — hogy szívós, bátor és nehéz harcot küzdött végig Ady Endréért s a nagy költőnek akkor, amikor elhagyottan állt: életlehetőséget adott. Ez a jelentősége vitathatlan, minden egyéb csak szólam. Az, amit a szerkesztő a csatakiáltásról és nyugatra nézésről mond, hangulatos ünnepi vezércikk-ötlet, de távol van az igazságtól. Mintha ugyan Babits Mihály nem nyugatra nézett volna már akkor, mielőtt a «Nyugat» megindult; mintha tanára, Beöthy Zsolt, nem nyugatról hozta volna műveltségét; mintha — hogy csak a legközelebbi elődöket említsük — Péterfy Jenő, Riedl Frigyes, Léderer Béla, Grünwald Béla stb. szintén nem a nyugati műveltség forrásából merítették volna. S ha a «Nyugat» törzsökös alakjait nézzük: Schöp-

flin Aladárnak, az Adyért vívott harc legöntudatosabb harcosának nyugati műveltsége már a Vasárnapi Ujságnál töltött évei korában befejezett volt; másrészt Ady Endréről épp a «Nyugat» mutatta ki, hogy teljesen jelentéktelen volt rá a nyugati költészet hatása; Móricz Zsigmond még tévedésből sem nézett Nyugatra s ha tovább folytatnók a «Nyugat» gárdájának seregszemléjét, kitűnnék, hogy jelentősebb írói közül tulajdonképpen csak kettő volt igazán nyugatos abban az értelemben, hogy ízlésben, stílusban, szellemben a franciákkal volt rokon: Ambrus Zoltán és Kosztolányi Dezső. De Ambrus is csak vendég volt a «Nyugat»-nál s Kosztolányi újabban Kínáig meg sem áll, csak hogy a Nyugattól néha menekülhessen.

Minderről és egyebekről sokat lehetne beszélni s ki lehetne mutatni, hogy a «nyugatos» írók ma már tulajdonképpen nem is «nyugatosok» (ez az elnevezés jórészt a költői stílusban megkísérelt formabontásnak szólt), hanem konzervatív őslakói a folyóiratnak s az ú. n. «nyugatosság» ma már inkább a novelláknak Osvát Ernőtől meghonosított meztelenebb hangjában s erotikai mutatványaiban ütközik ki. Mindezt azonban a «Nyugat» írhatná meg helyettünk egy önarcképben, amelyen redők és szemölcsök épűgy kidomborodnának, mint az arc nemesebb vonásai. — Micsoda ragyogó alkalom lenne az ünneplésre, hogy a «Nyugat»-nak újszülötte van: a Tárgyilagosság! Ezzel még közelebb lépne hozzánk programmunk kisajátításában s őszinte örömmel ajánlanók fel jubileumi ajándékképpen, hogy íróink és programmunk megtisztelő átvétele után végül nevünkől is elcsipentsen egy pár betűt s nevét *Napnyugat-ra* változtassa. *Quidam.*

A NAPKELET minden közleményeért írója felel.  
A szerkesztésért és kiadásért felelős: TORMAY CÉCILE.  
Helyettes szerkesztő: HARTMANN JÁNOS.

Stephaneum nyomda r. t. — Nyomdaigazgató: KOHL FERENC.



**M**egjelent a Magyar Legendárium: Szent István, Szent Imre és Szent Gellért csodálatos elbeszélésekké kivirágzott legendái. Ma is élvezetet nyújtó olvasmány. A legendákat eredetiekből fordította **Tormay Cecilia** s ő írta a bevezetést is. A mű gyönyörű fametszetei **Molnár C. Páltól** valók. — Papírja, kötése,

tipografizálása áhítatos gonddal készült. Külsejében és tartalmában egyaránt a legnemesebb élmény.

**B**ibliofil kiadásban ára 14 pengő. Az író és rajzolóművész autogramjával ellátott számozott példány ára 50 pengő. A Könyvbarátok Szövetsége tagjai tagilletményként kapják. Megtekinthető, vételkényszer nélkül, a könyvkereskedésekben. Ismertetőt díjtalanul ad az Egyetemi Könyvesbolt (Kossuth Lajos-utca 18).

Budapest, 1931 karácsony hava.

Kiadja a

**Könyvbarátok Szövetsége.**

## STEPHANEUM NYOMDA R. T.

A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT NYOMDÁJA  
BUDAPEST, VIII., SZENTKIRÁLYI-UTCA 28.

A LEGUJABB RENDSZERŰ SZEDŐGÉPEKKEL FELSZERELT  
GRAFIKAI INTÉZET \* KÖNYVKÖTÉSZET  
BETŰÖNTŐDE \* GALVANOPLASZTIKA  
ÉS TÖMÖNTŐDE

RENDELÉSRE KÉSZIT:

KÖNYVEKET

FOLYÓIRATOKAT

ILLUSZTRÁLT KIADVÁNYOKAT, VALAMINT

A KERESKEDELEM MINDEN ÁGÁHOZ

SZÜKSÉGES NYOMTATVÁNYOKAT

IZLÉSES KIÁLLÍTÁSBAN

MÉLTÁNYOS ÁRAKON

# Páratlan kedvezmény

## a NAPKELET előfizetőinek!

A NAPKELET január elsejével lépett a X. évfolyamba. A jubileumi évforduló alkalmából kiadóhivatalunk lehetővé teszi t. olvasóinak az alábbi kiadványok rendkívüli kedvezményes áron való beszerzését:

### I. A Napkelet lexikona

az ismeretek minden ágát felölelő legjobb kézi lexikon. Tartalmi összeállításában kitűnő, adataiban teljesen megbízható, könnyen kezelhető, aránylag kis terjedelmével is igen bő ismeretanyagot ad, mert 30.000 címszót ölel fel a külső előállításában fényűzően szép munka. A közel 1500 oldalra terjedő lexikont 600 rajz és szebbnél-szebb műmelléklet díszíti.

Bolti ára P 48.—. A NAPKELET előfizetői az egy kötetbe kötött lexikont két havi részletben törleszthetők P 10.— kedvezményes áron rendelhetik meg kiadóhivatalunknál

### II. A Napkelet régi évfolyamai

Mérsékelt számban még rendelkezünk bekötött teljes sorozattal. Ezek megszerzését is rendkívül kedvezményes áron tesszük lehetővé. Az

|                                   |     |     |     |     |     |        |
|-----------------------------------|-----|-----|-----|-----|-----|--------|
| 1923. évi bekötött évfolyam...    | --- | --- | --- | --- | --- | P 6.—  |
| 1924. " " " "                     | --- | --- | --- | --- | --- | " 6.—  |
| 1925. " " " "                     | --- | --- | --- | --- | --- | " 6.—  |
| 1926. " " " "                     | --- | --- | --- | --- | --- | " 6.—  |
| 1927. " fűzött " "                | --- | --- | --- | --- | --- | " 6.—  |
| 1928. " " " (tartalmaz 24 számot) | --- | --- | --- | --- | --- | " 10.— |
| 1929. " " " " 24 " "              | --- | --- | --- | --- | --- | " 10.— |
| 1930. " " " " 12 " "              | --- | --- | --- | --- | --- | " 6.—  |

A nyolc évfolyam (az első négy kötött, a négy utolsó fűzött állapotban) együttes megrendelés esetén P 56.— helyett P 40.— áron rendelhető meg, mely összeg öt-havi részletekben is törleszthető. Az első részlet beküldése után a megrendelt kiadványokat portómentesen postára adjuk.